

MÖJLIGHETER

Kärnverksamhet på folkbibliotek

Camilla Nordfeldt Yafi
Susanne Törnqvist

Examensarbete (20 poäng) för magisterexamen i Biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet.

Handledare: Göran Widebäck

BIVILs skriftserie 2005:18

ISSN 1401:2375

© Lunds universitet. Biblioteks- och informationsvetenskap 2005.

Title: “Possibilities – core activities in public libraries”

Written by: Camilla Nordfeldt Yafi and Susanne Törnqvist

Abstract

The Swedish public library was founded in the years when the society in Sweden went from being a society of agriculture to industrialism. Modernism was sweeping over the country, everything was possible, which influenced the new society that was built. Now Sweden was going to be a true democracy with responsible and empathic citizens. One of the main tools in this process was to educate people, to get them to read and write and the public library fitted very well into these new ideas. It represented a place, free of charge, where everyone could go to take part of the knowledge and cultural learning that they needed in order to become the citizen that the society required. This task gave the public library its identity – and a democratic value.

Since then the society has changed and the expectations and demands of the library has changed with it.

The purpose of this study is to find out whether the core activity of the Swedish public library has changed over time and what impact such kind of a change would have on the identity of the public library and on the societal role that it constitutes. To do so we visited two libraries and interviewed six librarians, of which two also were chief librarians as well as head of the department of Culture. The study is divided into three main parts. The first one is a theoretical background in which we present the reason why we became interested in discussing the questions mentioned above. In the second part we look at the ideological identity of the public library since we believe that it has been influenced by ideological movements over the years. We also present some new ideas related to this issue concerning strategy and management and its influence on the contents of the work. The interviews and the observations that were performed at the two libraries are presented in part three.

We found that the definition of core activity in the Swedish public libraries often is very vague which results in a difficulty when it comes to prove the libraries many virtues in the social progress. The outcome of our study also reveals a tendency amongst library staff which were interviewed to define everything – every part of the work of the library – as core activity. We find that this definition, or a lack of definition, runs the risk of making the library work somewhat anonymous and limited.

Keywords: core activity, public library, task, values, identity

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning.....	4
Studieområdet.....	4
Värden	6
Problem	9
Syfte och frågeställningar	10
Disposition	10
Metod och litteratur	11
Val av metod	11
Litteratur och dokument.....	11
Intervjuer	12
Observationer	13
Begränsningar i metoden.....	13
Definitioner	14
Vad är kärnverksamhet?.....	14
Kärnverksamhet hos andra.....	17
Forskningsläget.....	19
Folkbibliotekens ideologiska identitet.....	19
Folkbibliotek, förändring och identitet.....	22
Strategiskapande och biblioteksidentitet	23
En tyst förhoppning	25
Kärnvärden	26
Folkbiblioteket inom kulturpolitiken	27
Folkbibliotekets traditioner och politiska beslut.....	29
En nationell bibliotekspolitik?	32
Vi sammanfattar lite	33
Resultatredovisning forskningsläget	33
Kärnverksamhet över tid	36
Den empiriska undersökningen	40
Eslövs kommun	40
Biblioteket	40
Östra Göinge kommun	41
Biblioteket	42
Resultat	44
Observationer Eslöv	44
Intervjuer Eslöv.....	45
Det där andra.....	48
Observationer Broby	49
Intervjuer Broby	49
Sammanfattning av resultat	54
Intervjuer	55
Observationer	57
Styrdokument	58
Analys	59
Biblioteket, samhället och det ideologiska perspektivet	59
Två bibliotek.....	61
Till tonerna av folkbildning.....	65
Nya sätt att tänka	67
Värden.....	69
Vad spelar identiteten för roll och vad händer med den?.....	71

Slutdiskussion	73
Kommunperspektivet - identiteten - kärnverksamheten	74
Källförteckning	78
Bilaga 1 - intervjufrågor	81

Möjligheter

Helst bio.
 Helst katter.
 Helst ekarna vid Warta.
 Hellre Dickens än Dostojevskij.
 Hellre ser jag mig själv tycka om folk
 än älska mänskligheten.
 Helst har jag nål och tråd i beredskap.
 Helst grönt.
 Helst vill jag inte hävda
 att förnuftet bär skulden till allt.
 Helst undantagen.
 Helst går jag lite tidigare.
 Helst talar jag med läkaren om något annat.
 Helst gamla randiga illustrationer.
 Hellre det löjliga i att skriva dikter
 än det löjliga i att inte skriva några.
 Helst ojämna årsdagar i kärleken,
 som kan firas varje dag.
 Helst moralister
 som inte lovar mig något.
 Hellre en förslagen godhet än en alltför lättrogen.
 Helst en jord i civila kläder.
 Hellre underkuvade länder än underkuvande länder.
 Helst har jag mina reservationer.
 Hellre ett kaoshelvete än ett ordningshelvete.
 Hellre bröderna Grimms sagor än tidningarnas förstasidor.
 Hellre blad utan blommor än blommor utan blad.
 Helst hundar med svansen i behåll.
 Helst ljusa ögon eftersom jag har mörka.
 Helst byråldor.
 Hellre många saker som jag inte har nämnt här
 än många saker som jag inte heller har nämnt här.
 Hellre lösa nollor
 än ställda på rad till ett tal.
 Hellre en insektstid än en stjärnetid.
 Helst tar jag i trä.
 Helst frågar jag inte hur länge till och när.
 Helst betraktar jag faktiskt möjligheten
 att tillvaron har sitt berättigande.

Wisława Szymborska dikter 1945-2002

Inledning

Den här uppsatsen är byggd runt kärnverksamhet och folkbibliotek. Det finns olika begrepp till vilka kärnverksamhet kan relateras, som till exempel folkbibliotekens uppdrag, dess grundläggande värderingar eller identitet. Diskussionen kring kärnverksamhet kan ha olika utgångspunkter och skilda perspektiv - den kan diskuteras utifrån ideologier eller som något som är utbytbar och föränderligt alltefter vad som bedöms gynna verksamheten mest. Här finns även den rent rumsliga och tidsmässiga aspekten att ta hänsyn till. Vi försöker att se närmare på de olika perspektiven och hur folkbibliotekets historiska arv och samtida position påverkar synen på dess verksamhet i samhället idag. Vår syn på kärnverksamhet diskuterar vi mer utförligt på sidan 15.

Studieområdet

Folkbiblioteket växte fram under den moderniseringsvåg som sköljde över Sverige efter de svåra decennierna som inledde 1900-talet. Med sin öppna och avgiftsfria verksamhet får det nya biblioteket en roll i det moderna samhället, som en plats där medborgarna kan ta del av kunskap och bildning och på så vis bli en del av det samhället vilket anses nödvändigt för det demokratiska genombrottet. Här byggdes, med delar från de tidigare bibliotekstraditionerna, den grund på vilken det bibliotek vi känner idag till stora delar vilar. Den historiska bakgrunden diskuterar vi mer utförligt under avsnittet *Folkbiblioteket inom kulturpolitiken* på sidan 27. Folkbiblioteken i Sverige har en gemensam tradition och en i många stycken gemensam infrastruktur.

Samhälleliga strömningar, debatter och brist på detsamma samt politiska beslut inom utbildning- kultur- social och finanssektorn, allt bidrar till att förändra bilden av och identiteten hos folkbiblioteken. Det här kan vara på nationell- eller på en mer lokal nivå. Bibliotekets varande och dess uppgifter har ibland diskuterats när olika projekt eller försök till utbrytningar har gjorts. Ett exempel som var ett försök att bryta det gammeldags regelberoende, som man ansåg då dominerade folkbiblioteken, var GÖK-projektet (Göteborg, Örnsköldsvik, Kalmar) i mitten av nittio-talet som i stort handlade om att sätta kunden i centrum med fokus på utlåningssiffrorna. Rapporter i slutet av åttiotalet om sjunkande utlåningssiffror blev storskottet för olika, mer eller mindre, marknadsmässiga projekt. 1990-talet bjöd på en upprörd debatt om biblioteksentreprenader och ideologiskt färgade förslag om privatisering av en del offentlig verksamhet, vilket gav upphov till att det fanns kommuner som diskuterade att avgiftsbelägga folkbibliotekens verksamhet. Samtidigt som 1990-talet innebar besparingar gjorde den nya informationstekniken sitt intåg och kunskapslyftet kom med en kraftig tillströmning av vuxenstuderande som följd, vilket ledde till att bibliotekens

roll förändrades och mångdubblades. Allt det här sammantaget har påverkat och påverkar folkbiblioteken och den kommun som driver dess verksamhet.

Joacim Hansson, universitetslektor i Biblioteks- och Informationsvetenskap i Borås, har i sin licentiatavhandling *Om folkbibliotekens ideologiska identitet* gjort en ideologikritisk studie kring folkbiblioteken och deras roll i det svenska samhället med fokus på det tidiga 1900-talet (Hansson, 1998). Hans undersökning visar att den nya folkbiblioteksinstitutionen har skapats genom ett samspel av institutionella förklaringar, produktionssättsförklaringar och diskursiva förklaringar. Utifrån detta kommer Hansson i sin analys fram till slutsatsen att folkbibliotekets ideologiska innehåll tycks vara betingat av samhällsutvecklingen. Därmed finns det en viktig relation mellan folkbiblioteket och samhällets idéutveckling, vilket blir ett betydelsefullt perspektiv för oss i vår undersökning av vad kärnverksamhet är idag på folkbiblioteken. En sådan undersökning förutsätter ett synsätt på kärnverksamhetens förändring över tid. Det ideologiska perspektivet blir viktigt då vi genom att se relationen mellan ideologi och folkbibliotek lättare kan förstå folkbibliotekets förändring.

Då man vill försöka skapa en förståelse för hur det kan vara möjligt för folkbiblioteket att anpassa och definiera sin verksamhet i förhållande till förändringar är det alltså viktigt att se samhället som det större perspektivet. Rent ideologiskt hade biblioteken vid dess uppkomst en annan uppgift i samhället än idag. Den var betydligt mer instrumentellt betonad – att vara ett verktyg i bildandet och utbildandet av folket. Genom att tillhandahålla läsmaterial skulle man helt enkelt lära folk att läsa. Idag är samhället inte lika fast och tydligt uppdelat på olika uppgifter. Vi lever i ett tidevarv som till stor del styrs av den betydelse en viss livsstil innebär. En livsstil som starkt påverkar samhället idag är att vi vill ha tillgång till flera olika saker eller upplevelser samtidigt och framför allt måste vi kunna välja. För folkbibliotekets del har detta främst inneburit att biblioteket har förvandlats till ett samhällets vardagsrum där det med hjälp av den digitala tekniken blir möjligt att ta in även den globala miljön. Därmed inte sagt att detta är en önskvärd förändring ur alla synpunkter. Bland annat har man från Sveriges Författarförbunds sida uttryckt oro över att biblioteken ska börja släppa på det som man i förbundet ser som en kärnverksamhet i biblioteken, nämligen att föra ut författarnas böcker till allmänheten.

Vi tror alltså att det är nödvändigt att se till de politiska strömningar som råder och de samhälleliga strukturer som byggts upp genom årtionden, när man ska belysa folkbibliotekens uppgift och roll. Ansvaret för folkbiblioteken ligger hos kommunerna och därmed är deras verksamhet politiskt styrd. Detta gör att vi antar att det bakom ett folkbiblioteks identitet finns en ideologisk idé från början som tar sig uttryck i bestämmelser om hur verksamheten bör bedrivas och vad som ska ingå i den. Det här påverkas naturligtvis av den kontext biblioteket befinner sig i samt de ekonomiska förutsättningar det har. Det finns därför också en risk att det blir en krock mellan bibliotekets faktiska verksamhet och idealen bakom. Mycket av utvecklingen av en kommuns bibliotek beror på intresset från dem som styr, att det där finns en tro på biblioteket som en för kommunen och dess invånare viktig och utvecklande resurs. Men kanske framför allt på viljan att diskutera bibliotekets verksamhet och dess plats i kommunens utveckling i stort.

I en verklighet där folkbiblioteken konkurrerar med andra institutioner om de kommunala pengarna har betydelsen av att kunna definiera sin verksamhet blivit allt viktigare. Om det tidigare fanns en sorts tyst politisk överenskommelse om folkbibliotekens betydelse och berättigande så ställer politiken andra krav idag. Den kräver tydlighet och verksamhetsbeskrivningar, prislappar och resultat. Även om det politiska engagemanget för folkbiblioteksfrågor avtagit de senaste 20-25 åren och frågor som direkt behandlar folkbiblioteken sällan står överst på den politiska dagordningen är det ändå villkor som man ställs inför och drabbas av. Folkbibliotekets plats i samhället och värdet av dess existens har alltid varit svårsmåttbart. Men om det nu krävs en annan typ av motivering, en tydligt definierad kärnverksamhet som folkbiblioteken har att bygga på, hur förändrar den insikten i så fall biblioteket? Peter Enström beskriver ett antal identiteter, utifrån Öroms kategoriseringar, som visar på den mångfald som finns bland uppfattningarna när det gäller biblioteksidentiteter (Enström, 1995, Örom, 1993). Identiteterna är många och skiftande vilket i sin tur leder till att folkbiblioteket måste sättas in i ett större sammanhang när det ställs krav på förändringar Vilken identitet passar framtidens bibliotek och finns det plats för fler än en?

Värden

I sin avhandling *Medborgaren och marknaden. Pedagogisk diskurs för folkbibliotek* från 2003, skriver Bo Jonsson, universitetslektor i pedagogik vid Mälardalens Högskola, att folkbiblioteket ända sen det tillkom har varit en offentlig institution och arena. I mångt och mycket har det illustrerat själva innebilden av det demokratiska idealet. Alla kan besöka biblioteket, ingen hindrar dig eller nekar dig den rätten.

På biblioteket kan du än idag forma din egen bildningsgång. Där är information och möjligheterna att vinna kunskap fritt tillgängliga. Detta är en historisk betydelse som folkbiblioteket haft och som det än idag kan fylla. Folkbiblioteket personifierar de demokratiska värdena, då det kan användas för de mest skiftande syften av alla invånare.

(Jonsson, 2003 s.196)

De demokratiska värdena ligger i bibliotekets öppenhet och tillgänglighet men vad är det man bedriver för verksamhet – vilken är kärnan? För att fortsätta att bevara de värden man idag representerar kan det vara nödvändigt att identifiera sin verksamhet. Hur kan man driva den framåt i tiden? Som en del av ett demokratiskt samhälle kan det vara lätt att slå sig till ro och nöja sig med att bara finnas eller så kan man försöka vara förutseende och leka med tanken att biblioteket faktiskt är med och skapar ett behov som man självt kan vara med att tillfredsställa. Gary Hamel, ledande skribent inom strategi och innovation, och C K Prahalad, grundare av företaget Praja som använder teknologi för att förbättra kunskapsdelning och dataanalys, uttrycker oförmågan att se framåt som en närsynt marknadsdefinition som man måste befria sig ifrån (Hamel & Prahalad, 1994). De vänder sig till näringslivet i sin bok men man skulle kunna överföra deras resonemang till folkbiblioteken. De anser att det som allt som oftast hindrar företagen från att se framtiden och därigenom upptäcka nya marknader är att cheferna skaffar sig kunskaper om framtiden från den existerande marknadens snäva perspektiv. Företag måste, menar de, förmås vidga sin möjlighetshorisont

Är kärleken blind? Finns det en risk i att man känner en sådan oerhörd lojalitet till folkbiblioteken och vad de representerar att man ser förändringar som ett hot mot hela identiteten istället för att uppfatta nya idéer som ett sätt att befästa sin position? Om man tittar på andra företeelser och verksamheter i samhället idag som funnits länge och som på så sätt skapat en bild, en identitet, av vad det är de sysslar med – vad är deras kärnverksamhet – kan man konstatera att de allra flesta har breddat sig. En del har utvecklats till mer av ett koncept, det är kanske mer en livsstil man saluför eller representerar än, säg, en specifik vara. I vissa fall har det slagit väl ut och det blir ett lyckligt äktenskap, men i sanningens namn så finns det andra inte fullt så harmoniska liaisons. Bokhandlare öppnar upp för caféverksamhet, något som idag dessutom känns som en ganska självklar del av de större biblioteken. Detta är en kombination som kan harmoniera medan biograferna som byggs mer liknar ett upplevelsecentra där själva filmen mer är ett bihang till det du förväntas handla i form av popcorn, läsk och piroger. De nya verksamhetsformerna handlar mer om att erbjuda en helhet, hitta kombinationer som gagnar varandra utan att man för den skull tränger undan det som är ens signum. Man vill inte att böckerna i en bokhandel ska trängas in i ett hörn för att ge plats åt 25 nya kaffesorter som ska exponeras för att man där drar in mest pengar. Det kan vara en hårfin balansgång att ta sig fram på att se framåt men att samtidigt inte falla för nuets påtryckningar och haka på trender som har en trollsländas livslängd och som dessutom kanske inte är tänkt som något annat. Folkbiblioteket har ett enormt kapital i sin personal, ett kunnande som sträcker sig från teknik till ren service, man har en kundkrets och en grundmurad plats i många människors medvetande.

Men hur ska man då diskutera kärnverksamhet? Är det utifrån ett ideologiskt perspektiv man bör se på fenomenet och att folkbibliotekens kärnverksamhet bör definieras genom bibliotekets status som en för demokratin viktig institution? En institutionell status som Joacim Hansson menar att folkbiblioteket erövrade som en del i den process som kom att leda till demokratins genombrott i Sverige. I så fall kan man se på kärnverksamheten som avhängigt folkbibliotekets ideologiska identitet och då blir kärnverksamheten ett sätt att upprätthålla densamma. Eller ska man se en diskussion av kärnverksamhet som en bibliotekslednings sätt att koncentrera verksamheten till något som bäst gynnar den – oavsett de styrandes politiska preferenser?

I sin bok *Vad är management egentligen* beskriver Joan Magretta, journalist och företagskonsult, hur en av världens största biltillverkare, Henry Ford, som var med och formade framtiden fastnade i det förflutna och fick slå igen sin fabrik för att återvända till ritbordet (Magretta, 2002). Han insåg inte att hans bedrift att göra det möjligt för fler att äga en bil samtidigt innebar att det förändrade deras liv – han etablerade något i människors vardag som hos många skulle komma att bli outhärligt. Ford skapade en bil som var ekonomiskt överkomlig vilket innebar att det för den breda marknaden blev den första bilen. Vad han inte förutsåg var att när det senare blev dags för den andra eller till och med tredje bilen så ville köparen ha något lite bättre. Den första bilen gick ut på marknaden för begagnade bilar till ett ännu lägre pris eller lämnades in som handpenning när de köpte nytt. Modell T var en succé och något av Henry Fords hjärtebarn vilket gjorde att han inte såg förändringarna komma.

För att göra det ännu tydligare hur man kan fastna i det som skapar framgången, det som etablerar en på marknaden och i människors medvetande, tar vi ett exempel från den

svenska tillverkningsindustrin – Kockum emaljningsverk i Ronneby – skildrat av Bertil Torekull i boken *Det emaljerade hjärtat* (2002). Bertil Torekull är författare, publicist, kåsör och har arbetat som chefredaktör på Vecko-Revyn, Veckans-Affärer, Östgöta-Correspondenten, Svenska Dagbladet samt Dagens Industri. Hans far, och farfar, arbetade under många år på emaljningsverket, fadern som ingenjör, förman samt till slut som verkstadschef. I slutet av 1800-talet bestämmer man sig för att på bruket börja emaljera kärl då tillverkningen och förtenningen av plåtkärl går dåligt i den stenhårda konkurrensen. 1897 är succén ett faktum, Ronneby växer med länets största industri och följer en annan kraftig utveckling i landet – industrialismens totala genombrott med konsumentssamhället och folkhemstanken som följeslagare. Kockums blir världsberömt och man kan allt om kärl i alla möjliga utformningar och användningsområden. Ortens välgång blir liktydigt med bruket och kanske i än högre grad med emaljen som får symbolisera orsaken till framgången. Torekull kallar åren som följde för ”trofasthetens stora epok” (Torekull, 2002, s. 174), lojalitet och tillhörighet vägde tungt inom industri och förvaltning. För Torekulls fars del resulterade ingenjörslöjaliteten i en förälskelse i vad man hade, som i sin tur gav upphov till ett förändringsmotstånd. När så ett nytt material dyker upp en bit in på 1900-talet ses det först med löje och sedan, i takt med framgången, med hat – plasten.

Vad Torekull och ägarna inte ser är att deras främsta tillgång, det som skulle kunna ge dem ett försprång, är deras kunnande, deras expertis. De hade enorma kunskaper, mer värt än plastens möjligheter, om vad ett modernt kök behövde av utrustning som fat och kastruller, kannor och koppar. ” Bruket var svensk mästare, på sina håll världsmästare, på husgeråd /-/- ” (Torekull, 2002, s. 179). Där fanns allt man behövde för fortsatt tillverkning i plast, aluminium och rostfritt, allt i elegant design och kvalitet – arbetare, formgivare, man kände sina återförsäljare, hade lokalerna och transportmöjligheterna. Dessutom hade man namnet Kockum (ibid.).

Parallellen till folkbiblioteket är inte klockren. Men det går ändå att se faran i att alltför hårt hålla fast vid gamla ramar och att inte se verksamheten i ett större perspektiv. Ställa sig själv frågor om vilken uppgiften är, hur man kan se nya vägar att använda sin kunskap och förmåga på. Den nya teknikens genombrott på 1990-talet visade sig passa biblioteken alldeles ypperligt, man fick ett nytt verktyg att använda till det man var bäst på – söka och återvinna information samt göra dokument tillgängliga bland annat genom fjärrlån. Här fanns kunskapen, marknaden, kundunderlaget och en relation till kunderna eller användarna, viktiga delar för att kunna utvecklas och för att kunna behålla den position i samhället som man anser vara viktig. Man skulle kunna se tekniken som ett hot, plasten i biblioteksverksamheten, ett hot mot personalen i och med att den samtidigt innebar att en del besökare klarade sig mer eller mindre själva. Men personalen har snarare blivit än viktigare med sin kunskap om verksamheten och samspelet med användarna.

För ett vinstdrivande företag är det just vinsten som är det primära, man ska tjäna pengar på sina varor eller tjänster. Biblioteket har ett värde att slåss för och en uppgift att förvalta. Joan Magretta beskriver hur ideella organisationer kan vara svåra att leda eftersom man inte får den entydiga feedback som en kommersiellt driven organisation får genom sina kunder (Magretta, 2002). Här är det uppgiften som styr och inte marknaden – man skapar ett värde. Som exempel tar hon Habitat for Humanity

International som är en organisation som hjälpt till att undanröja undermåligt boende genom att hjälpa fattiga människor att bygga bra hus som de har råd att bo i. De tilltänkta husägarna bygger husen tillsammans med frivilliga under överinseende av en yrkesman och byggnadsmaterialet doneras av branschfolk i trakten. Det mesta arbetet sker på lördagar och det tar följaktligen månader innan det blir färdigt, en byggfirma skulle naturligtvis få det färdigt på betydligt kortare tid, men det är inte husen som är det enda värde som Habitat for Humanity skapar, utan en viktig del i det hela är samverkan. ”Värdet man skapar gäller mer än husen och omfattar dessutom det sociala kapital som skapas när individer lämnar bidrag till samhället och till andras välfärd” (ibid. s.48).

Vidare säger Magretta att en välskött ideell organisation måste anta en svår utmaning, nämligen den att låta uppgiften styra den (ibid.). De måste ställa egna frågor, som: ”Vilken är vår uppgift?” och ”Vilket är det unika värde vi existerar för att skapa?” (ibid. s.48). Hon menar dessutom att det är uppgiften och inte kunderna som ska styra, men det tänkandet fungerar inte fullt ut inom ett folkbibliotek. Utan tanken med det här exemplet är snarare att visa hur man genom att bestämma ett värde med det man gör också lättare kan se och hitta vägar att gå i framtiden. Att avgiftsbelägga folkbiblioteken är till exempel ett sätt att finansiera verksamheten men går rakt emot ett av bibliotekens centrala värden – det demokratiska. Sett ur det perspektiv som vi redogör för ovan inser vi möjligheten att inte begränsa debatten om kärnverksamhet till att se olika delar av bibliotekets verksamhet som kärnverksamheten i sig. Betydelsen av sådana delar kan reduceras, men om man tar bort konceptet – jämför tillverkningen av kökskärl – har man förändrat kärnverksamheten och fokus har förskjutits. En naturlig och, som vi anser, viktig följd av detta blir att ställa frågan vilken betydelse denna förskjutning i slutändan får för bibliotekets identitet?

Problem

Som vi pekade på tidigare i vår inledning har folkbiblioteken flera identiteter. Det problematiska för folkbiblioteken är att visa på vilken nytta de gör – vilken funktion de fyller - inom alla de olika fälten de täcker in, eftersom det är näst intill omöjligt att peka på tydliga resultat. Mycket handlar om vilken roll man tror att folkbiblioteken spelar i samhället – hur stor och viktig den är. Men hur bevisar man det? Alla inblandade, kommunledning, personal och användare har sin uppfattning om vad biblioteket ska ägna sig åt, som alltså blir en del i identiteten, och den skiftar med tiden. Kommunledningens inställning kan variera efter politisk tillhörighet och intresse, personalens kan även den variera efter vilken inriktning utbildningarna håller och användarna är i sig en heterogen grupp med en uppsjö av olika behov och önskemål.

Vi anser att frågan om folkbibliotekets kärnverksamhet är viktig i debatten om folkbiblioteken och dess identitet. Dels för att det skapar ett sammanhang att föra debatten i, det tillför argument, och dels kan det tillföra nya dimensioner till bibliotekariens yrkesroll. Finns den, syns den, är uppfattningen om den densamma över hela linjen? Samstämmigheten mellan vad man anser sig göra och vad man de facto gör och vilken betydelse det får är intressant när det gäller folkbibliotekens framtid. En framtid som ställer högre krav på profilering och konkurrenskraft vilket vi anser borde

göra det här till en intressant forskningsfråga inom biblioteks- och informationsvetenskap.

Syfte och frågeställningar

Vårt syfte är att tydliggöra hur folkbibliotekets kärnverksamhet har förändrats och under vilken påverkan detta har skett, hur man kan se på folkbibliotekets kärnverksamhet idag och vad det har för betydelse för bibliotekets identitet och roll. Det gör vi genom att utföra litteraturstudier samt undersöka hur kärnverksamheten manifesterar sig, upplevs och tolkas i några folkbiblioteks verksamheter och av dess bibliotekarier och bibliotekschefer.

Frågeställningar som vi kommer att arbeta utifrån är:

- Vilken betydelse har idag ett begrepp som kärnverksamhet för folkbiblioteket?
- Finns det, i folkbibliotekssverige, en gemensam syn på vad kärnverksamhet är?
- Hur har folkbibliotekets förändrade uppgifter och de nya krav som ställs påverkat uppfattningen om vad dess kärnverksamhet består i?
- Hur förhåller sig en definition av kärnverksamheten till folkbibliotekens identitet?

Disposition

Uppsatsen är indelad i tre huvudblock. Det första går under benämningen Inledning. I denna del vill vi visa hur vi har tänkt då ämnet valdes och hur vi kan formulera och tydliggöra ett problem av det. Därefter diskuterar vi hur vi ska arbeta med vårt problem och lösa det metodiskt.

Den andra delen har vi valt att kalla Forskningsläget. Här redovisar vi, främst utifrån Joacim Hansson, folkbibliotekens ideologiska identitet som vi anser har betydelse för vår undersökning då folkbibliotekens historia till vissa delar präglats av ideologiska strömningar och gör så än idag. Genom att redovisa nyare idéer om strategiskapande för folkbiblioteken vill vi peka på en annan sorts tänkande när det gäller bibliotekets verksamhetsinnehåll och hur det påverkar dess roll och kärnvärden. Med hjälp av, bland andra, Sven Nilsson och hans *Kulturens nya vägar* (2003) vill vi skapa ett historiskt perspektiv då vi anser att folkbibliotekets plats inom kulturpolitiken, sett som bärare av ett kulturarv och som en del, ett verktyg, i folkbildningen, är en viktig aspekt att ta med när man diskuterar dess verksamhet idag. I vilken kulturpolitisk miljö har man befunnit sig genom åren?

I den tredje och sista delen presenterar vi de två bibliotek som ligger till grund för vår empiriska undersökning och resultatet av denna. På detta följer en analys som innefattar såväl den teoretiska delen som ovan nämnda undersökning. Vår ambition i analysen är att tydliggöra hur folkbibliotekets kärnverksamhet har förändrats, under vilken påverkan

detta har skett, och vilken betydelse en sådan förändring haft för bibliotekets identitet och roll.

Metod och litteratur

Val av metod

Till en början tänkte vi att som metod främst utgå från ett antal intervjuer med bibliotekspersonal, uppdragsgivare och användare för att genom dem få en bild av olika aktörers skapande av uppfattningen om folkbibliotekets kärnverksamhet. Vi har dock resonerat oss fram till att ett sådant tillvägagångssätt förmodligen enbart skulle resultera i de personliga uppfattningar som enstaka individer i olika aktörsgrupper har, vilket skulle göra det svårt för oss att skapa en sammanhängande och vetenskapligt intressant undersökning. I våra metodiska överväganden tar vi hjälp av Judith Bells *Introduktion till forskningsmetodik* som vi tycker på ett relevant sätt beskriver och förklarar olika forskningsmetoder (Bell, 2000).

Vi menar att vi har möjlighet att komma fram till ett intressant och hanterbart resultat genom att dels studera viss litteratur inom, men även utom, vårt ämne, dels genom att välja ut ett par folkbibliotek med sinsemellan liknande förutsättningar för mer ingående studier. Undersökningarna av dessa bibliotek handlar till viss del om studier av dokument som skisserar upp bibliotekens verksamheter och till stor del om intervjuer med bibliotekspersonal samt observationer av bibliotekens fysiska utformning. Genom att koncentrera den empiriska undersökningen till två bibliotek och att i fråga om intervjuer enbart inrikta oss på bibliotekspersonalen i de biblioteken anser vi att resultatet har större möjlighet att bli intressant för framtida undersökningar.

De bibliotek vi valt att studera har valts ut enligt vissa kriterier. Biblioteken ska vara folkbibliotek. De ska vara kommunbibliotek, det vill säga bibliotek som är del av ett kommunalt bibliotekssystem där även filialer ingår, dock inte något av de största eftersom dessa inte kan sägas vara representativa för en, som vi bedömer, genomsnittlig biblioteksbesökare. Icke representativa i den mening att stora delar av befolkningen lever i kommuner av den storlek som vi valt att besöka och de har då mindre kommunbibliotek som sitt närmaste bibliotek. Vi har valt att studera Eslövs stadsbibliotek i Eslövs kommun som har 29 400 invånare samt huvudbiblioteket i Broby samhälle i Östra Göinge kommun, båda orterna i Skåne län. För att undersökningen skall låta sig göras inom ramen för vårt arbete spelar även bibliotekets geografiska tillgänglighet en roll i urvalet. Ett visst mått av framåtanda och uttalade idéer kring biblioteksverksamheten hos bibliotekscheferna finns också med som en av urvalsprinciperna då vi annars inte får så mycket att arbeta med.

Litteratur och dokument

Den informationsinsamling vi gör kommer även att utgöras av litteratur- och dokumentstudier. Hur man arbetar med sina källor styrs till viss del av hur mycket tid man har till sitt förfogande (Bell, 2000). Då man sällan kan analysera allt som skrivits

inom ett område blir man tvingad att göra ett urval och det är att få ett balanserat sådant som man då bör lägga vikt vid. Genom litteraturen kommer vi att tillägna oss en uppfattning om hur forskningen ser ut på områden som vi anser är relevanta för vår undersökning. Vi har valt att fokusera på litteratur som diskuterar folkbibliotekets identitet, dess roll och funktion i samhället och vilka värderingar som kan tänkas ligga bakom. Detta eftersom vi vill se på vilket sätt kärnverksamheten påverkar identiteten men även om folkbibliotekets identitet över tid har påverkat definitionen av kärnverksamheten. Vi använder oss även av litteratur som fokuserar på organisationers och företags förhållande till kärnverksamhet, kärnvärden och identitet. Teorier och tankar kring verksamhetstänkande och verksamhetsstrategier inom folkbiblioteksvärlden men även utanför denna blir en viktig och användbar utgångspunkt för vår analys. Litteratur som är skriven utifrån ett annat perspektiv än folkbibliotekens anser vi är viktig att ha med då man där diskuterar verksamhet utifrån andra traditioner. Här finns också en vana att behandla frågor som rör det vi tar upp. Det här kräver en viss historisk tillbakablick för att se trender och tendenser i tidigare bibliotekspolitik, för att spåra handlande och brist på handlande. Men även en tillbakablick inom kulturpolitiken eftersom det är i dess historia synen på kultur och till viss del även bildning har skapats, vilket även påverkar folkbiblioteket. Eftersom ideologi är ett begrepp som vi ofta återkommer till kommer vi också att ägna ett stycke åt olika definitioner och förklaringar av ideologi som fenomen.

I syfte att orientera oss inom de frågor valt att ta upp i vår uppsats startade våra litteratursökningar under höstterminen 2004. Redan då kom vi i kontakt med litteratur som har visat sig var betydelsefull för denna typ av arbete. Sökningarna har gjorts i bibliotekskatalogerna Lovisa, Libris och Malin. Vi har även använt databaserna Elin och Artikelsök, uppsatsdatabasen Xerxes och Borås Högskolas uppsatsdatabas samt tillämpat viss fritextsökning i sökmotorn Google. Litteraturlistor i uppsatser och böcker har också varit mycket användbara.

Intervjuer

För att nå vårt syfte behöver vi även föra en form av intervjuer eller samtal med personalen på de utvalda biblioteken. Bell menar att en stor fördel med intervju som metod är dess flexibilitet (Bell, 2000). Idéer och frågor kan lätt följas upp, känslor och tankar kan tas upp på ett smidigt sätt och man har möjlighet att utvinna information genom kroppsspråk och stämningar. Problem som förknippas med intervjumetoden är att den på olika sätt tar mycket tid i anspråk och att det kan vara svårt att analysera de svar man får. En intervju kan vara standardiserad eller icke standardiserad på en glidande skala där det förstnämnda innebär en helt formell intervju där intervjuaren i stort sett är en objektiv registrator. I det andra fallet finner man en alldeles informell intervju som styrs av respondentens svar. Många intervjuer hamnar någonstans mellan dessa två extremer då man, samtidigt som använder sig av ett särskilt tema för frågorna, lämnar en viss frihet för respondenten att tala om sådant som upplevs som viktigt för denna. Vi har strävat efter att uppnå denna intervjuform.

Vi har utarbetat ett tiotal huvudfrågor i hopp om att dessa skulle för underlätta, och sätta igång, respondenterna att associera fritt om ämnet kärnverksamhet under samtalet.

Huvudfrågorna var dock outhärliga för oss för att vi skulle ha möjlighet att hålla en viss riktlinje i samtalet och för att se till att viktiga frågor togs upp (se bilaga 1). Vi började med att via e-post och telefon upprätta kontakt med biblioteken i Eslöv och Broby för att visa vårt intresse av att göra undersökningar där. Kontakt fanns dessutom sedan tidigare med personalen i Broby då en av oss spenderat ett par praktikdagar där. Redan från början var vi tydliga med att vi ville intervjua bibliotekscheferna. De övriga respondenterna, som vi ville skulle vara bibliotekarier, rekommenderades av bibliotekscheferna.

Vi valde att i förväg skicka de frågor vi hade tänkt att intervjuerna skulle kretsa kring till bibliotekscheferna som vidarebefordrade dessa till de övriga respondenterna då vi ansåg att detta på ett för vår del fördelaktigt sätt skapade en möjlighet för respondenterna att förstå vad vi ville diskutera och starta en tankeprocess hos dem kring ämnet. Intervjuerna genomfördes med fyra bibliotekarier och två bibliotekschefer i deras arbetsrum på Eslövs stadsbibliotek och huvudbiblioteket i Broby den 11 och 14 mars 2005. Det tog mellan 45 och 60 minuter att genomföra en intervju och dessa spelades in på band för att vi skulle kunna transkribera dem och därmed i arbetet med analysen utgå från ett skriftligt material som på ett lätt sätt kan läsas igenom om igen. Den intervju som gjordes den 11 mars fick på ett sätt formen av en pilotintervju då vi i genomgången av denna blev uppmärksamma på några ytterligare frågor som kändes angelägna att ställa särskilt i de kommande intervjuerna med bibliotekscheferna. I efterhand har vi, i linje med de fördelar som Bell ser med intervjun som metod, också följt upp kontakten med respondenterna. Denna har främst bestått i av oss efterfrågade kompletterande faktauppgifter som var och när deras bibliotekarieutbildningar har genomförts, men i något fall också spontan komplettering av en respondents intervjuvar.

Observationer

Man skiljer mellan deltagande och icke deltagande observation (Bell, 2000). I fall av deltagande observation är målet att observatören ska lära sig leva i och förstå den nya omgivningen. I den icke deltagande observationen fungerar man som objektiv observatör. Vår uppgift går ut på att observera och nedteckna iakttagelser om hur bibliotekens verksamheter kommer till uttryck i biblioteksutformningen. Vi är alltså inte primärt ute efter att undersöka användarnas eller personalens beteende i biblioteket, det är till exempel inte ett krav att biblioteket måste vara öppet för besökare vid observationernas genomförande. Våra observationer kommer att vara icke deltagande.

Vi vill med våra observationer se hur en definierad kärnverksamhet manifesterar sig i den befintliga bibliotekslokalen.

Begränsningar i metoden

Vi anser att ovan beskrivna metoder för informationshämtning tillsammans kan hjälpa oss att få fram den information vi är ute efter. Bell talar om vikten av ett forskningsprojekt innehåller ett perspektiv på reliabilitet och validitet (Bell, 2000). Dock betonar hon att man i ett kortare projekt som inte går ut på att mäta något på ett

strikt sätt sällan behöver fördjupa sig i dessa begrepp. Att kritiskt granska dels de frågor man ställer och dels den information man får fram är dock viktigt att göra.

Vi upplever inte att de metoder vi valt skapat särskilt många svårigheter för oss i vårt undersökningsarbete. De problemområden som man kanske ändå kan uppmärksamma har vi främst upplevt i arbetet med intervjuerna. Det kan ha att göra med att intervjumetoden är den metod som vi utnyttjade mest i vårt undersökningsarbete, då den innebär upprättandet och upprätthållandet av en ganska intim kontakt med andra personer förutsätter detta att man gör en mängd överväganden av social natur. Det faktum att en av oss sedan tidigare hade viss kontakt med bibliotekspersonalen i Östra Göinge kommun kan vara såväl praktiskt som problematiskt. Det problematiska visar sig då främst i redovisningen och analysen av de svar respondenterna givit: om vi som forskare är helt ärliga och redovisar alla åsikter och uppfattningar som vi uttolkat av respondenterna – hur påverkar det respondenternas vidare arbete och trivsel med detta? Kommer någon att känna sig obekväm? Hur påverkar det situationen för den av oss som stått för kontakten och kanske hoppas på framtida jobbmöjligheter i kommunen? Ett annat problem av etisk art handlar om hur mycket vi vågar tolka ur respondenternas kroppsspråk. Vi kan ha en uppfattning om att ett visst kroppsspråk hos en respondent sänder tydliga signaler i en fråga, men då det inte handlar om vad respondenten sagt med egna ord kan det vara känsligt att ta med det i resultatredovisningen. Dock har några av de fördelar som Bell talar om i samband med intervjumetoden varit en tillgång också för oss, det vill säga att idéer och frågor lätt kan följas upp.

Det fanns både fördelar och nackdelar med att i förväg skicka de frågor vi hade tänkt att intervjuerna skulle kretsa kring till bibliotekscheferna och att låta dem vidarebefordra dessa till de övriga respondenterna., men utifrån vår bedömning övervägde i detta fall fördelarna. Fördelarna var att respondenterna fick en möjlighet att i förväg skapa sig en förståelse av vårt ämnesval och att fundera över sin egen ståndpunkt. Risken var att denna möjlighet påverkade respondenterna att fundera över vilka svar man trodde att vi ville ha, eller att man funderade så mycket över frågeområdena att svaren som ges i intervjuerna inte är så spontana och associativa som vi önskar. Nackdelen med att överlämna valet av respondenter till bibliotekscheferna låg i den risk att de då valde de som de räknade med skulle ge de 'rätta' svaren, om sådana finns. Men vi valde ändå att överlämna den delen till cheferna då vi inte hade de tidsmässiga möjligheterna att göra några förundersökningar.

Definitioner

Vad är kärnverksamhet?

Våra tankar om vilken innebörd vi lägger i begreppet folkbibliotekets kärnverksamhet kretsade till en början mycket kring svårigheten att sätta fingret på dess betydelse och att en definition nästan känns omöjlig att göra. Begreppet har tyckts oss ha en innebörd som skiftar form med varje individ som försöker tolka denna. I detta tidiga skede fann vi ofta att våra tankar om folkbibliotekets kärnverksamhet sattes i samband med olika delar av bibliotekets verksamhet som till exempel bokutlåning, kunskapsorganisering,

folkbildning och samhällets demokratiska fundament. Det är intressant att spekulera i vad en sådan syn på folkbibliotekets kärnverksamhet grundar sig på.

Men hur förhåller det sig då, är folkbibliotekets kärnverksamhet en fråga om individuella preferenser eller finns det vissa delar av biblioteksverksamheten som odiskutabelt, och gemensamt, kan definieras som kärnverksamhet? Om en definition av kärnverksamhet utgörs av olika verksamhetsdelar som sätts i relation till i hur stor utsträckning de representerar det dagliga biblioteksarbetet skulle detta innebära att varje folkbibliotek har sin egen definition av kärnverksamhet. Men biblioteken och bibliotekarierna i Sverige existerar förhoppningsvis inte i små avskilda vakuum – debatt förs ju även på en övergripande nivå. Skulle man inte där kunna föra en diskussion vad folkbibliotekets kärnverksamhet består av?

Nu upplever vi snarare att vår uppfattning om kärnverksamheten allt mer handlar om att problemet med begreppet kärnverksamhet för folkbiblioteket är att det är så svårt att ringa in för att det verkar utgöras av en mix av olika uppfattningar. Vi har fått intrycket att det är vanligt bland biblioteksverksamma att tala om olika biblioteksuppgifter man anser är viktiga som delar av folkbibliotekets kärnverksamhet. Vad är det i så fall som utgör den sammanhållande kärnverksamheten i vilken alla delar ingår? Det kan förmodligen bli lite problematiskt att avgöra. I denna uppsats utgår vi snarare från en diskussion om kärnverksamhet i andra termer. Vi menar att man måste se på folkbibliotekets kärnverksamhet i ett samhälleligt sammanhang. Då blir folkbibliotekets samspel med ideologiska förklaringar betydelsefullt eftersom det pekar på den viktiga relation som finns mellan folkbiblioteket och samhällets idéutveckling. Med utgångspunkt i detta ser vi även anledning att diskutera kärnverksamhet som en verksamhetsidé. Kanske det förhåller sig så, att det vi kallar kärnverksamhet är en övergripande tanke - en verksamhetsidé - som spänner som ett paraply över biblioteksverksamhetens olika delar?

Ordets sammansättning talar otvivelaktigt om att det rör sig om 'verksamhet' – kärnverksamhet finns i Svenska Akademiens ordlista men utan någon förklaring. Kanske blir det tydligare och lättare att definiera om vi vänder på det och istället för att fråga vad det är för verksamhet företaget driver ställer frågan; vad är det för verksamhet som driver företaget? Inom biblioteksvärlden kopplas ofta uppgiften ihop med identiteten och vi går närmare in på det lite senare i uppsatsen. Men det är relevant att se till den aspekten när man försöker definiera kärnverksamhet för ett folkbibliotek. Folkbibliotekets identitet har en stark förankring i ett demokratiskt värde som går tillbaka till dess tillblivelse som en del i ett samhällsbygge. Kärnverksamheten gav då folkbiblioteket dess identitet men kan det idag vara så att den starka identiteten bestämmer folkbibliotekets kärnverksamhet? Man kan säga att folkbiblioteket, i sin barndom, hade som sin centrala uppgift att tillgängliggöra litteratur. På så vis blev folkbiblioteket även ett komplement till skolan som inte var tillgänglig för alla på grund av bristande ekonomi och studietradition. Många genomgick endast den sexåriga folkskolan och tillgängligheten på böcker var inte densamma som idag. Den uppgiften – att tillgängliggöra litteratur – har förändrats genom det sekel som har gått genom att biblioteken inte längre är ensamma om att fylla den funktionen. Böcker har blivit tillgängliga på ett helt annat sätt, genom Internetbokhandeln, bokklubbarna och även ekonomiskt genom pocketböckerna. Boken som något exklusivt gäller inte längre. Den

här förändringen gäller i allra högsta grad även förhållandet till skola och utbildning. Mycket av undervisningen sker idag i form av olika projekt och med en fokusering på att få eleverna att tänka kritiskt vilket har gjort att bibliotekets stöd till utbildning och skola har ökat. Fler människor har fått tillgång till de möjligheter folkbiblioteket har att erbjuda och det innebär att folkbiblioteket måste erbjuda fler möjligheter.

För oss handlar kärnverksamhet egentligen om två saker – den faktiska och centrala verksamhet som motiverar folkbibliotekets varande men även den grundläggande uppgift som det har och som står inskrivet i bibliotekslagen och UNESCO. Det är under detta paraply som folkbiblioteket har att verka där tanken om syftet med, men även värdet av, den verksamhet som man bedriver är själva kärnan. När det gäller den första delen av kärnverksamheten menar vi att biblioteken har gått från att vara en institution där man hanterade och bevarade en lokal samling som lånades ut till besökarna. Kärnverksamheten bestod av dessa utlån. Men verksamheten idag har lämnat den här ganska passiva attityden, gentemot både arbete och besökare, till att idag vara ett aktivt och öppet stöd för sina användare. Eftersom vi till stora delar lever i ett kunskapssamhälle med bland annat det ”livslånga lärandet” - som kan ses som ett sätt att anpassa arbetskraften till rådande arbetsmarknadsförhållanden - har biblioteket fått en tydlig studiestödande roll. Det här gör att vi ser att kärnverksamheten till stora delar idag utgörs av den sortens arbete. Detta handlar inte bara om tillgängliggörande av kurslitteratur eller samarbete med högskolor utan också om att tillgängliggöra samhällsinformation och material till olika projekt och arrangemang. Som en del i detta kan man se till de verksamheter som bedrivs för att skapa ett sorts samhällets vardagsrum - föredrag, teater och högläsning, utställningar - som kan öppna bibliotekets lokaler för aktiviteter av alla möjliga slag utan att dessa aktiviteter för den skull utgör enskilda delar som kallas kärnverksamhet. Utan snarare är olika funktioner som finns under ett paraply som spänner över en övergripande kärnverksamhet.

Bibliotekets möjligheter har ökat, och effektiviserats, med den nya IT-tekniken. Här skulle man kunna definiera den tekniken som en kärnverksamhet inom bland annat folkbiblioteken såväl som inom andra branscher där den blivit mer eller mindre oundgänglig. Men vi menar att den är ett hjälpmedel och kan här inte definieras som en kärnverksamhet, däremot har bibliotekarierna en kompetens när det gäller att använda sig av IT och där närmar vi oss kärnverksamheten. IT-tekniken måste identifieras i den faktiska verksamheten – det som tekniken utvecklades och togs in för att effektivisera och förbättra. Glömmer man detta är risken överhängande att tekniken inte anpassas till dem som ska använda den utan blir ett självändamål. Kärnverksamhet måste beskrivas utifrån den del av verksamheten som tydligast visar på syftet med det man gör. Men kärnverksamhet kan även, som vi ser det, definieras genom en verksamhets betydelse. Så är fallet hos folkbiblioteken. Det är bibliotekets funktion i samhället och för individen som styr dess kärnverksamhet. Idag lever vi, som vi nämnde ovan, i ett kunskapssamhälle och bibliotekets funktion har kommit att bli viktig för studerande. Detta gäller särskilt folkbiblioteken som kan vara ett stöd för alla dem som studerar utanför högskolor och universitet och därmed kanske inte utnyttjar dess bibliotek. Dessutom har innebörden i begrepp som ’kunskap’ och ’studier’ vidgats då dessa inte automatiskt handlar om traditionella kurser knutna till någon form av skolverksamhet. Vi menar att genom att definiera folkbibliotekets kärnverksamhet till en mer funktionsinriktad verksamhet - där den huvudsakliga verksamheten är att fylla en

funktion i det samhälle man verkar – öppnar man för bibliotek runt om att hitta nya eller fler sätt att befästa sin plats på den kommunala agendan.

Kärnverksamhet hos andra

Hur definieras då begreppet 'kärnverksamhet' hos andra? Vi har erfäratt att det kan handla om omorganisationer där nya satsningar ska göras på en avdelning eller en produkt som ska marknadsföras, men även om en identifikation av en yrkeskår och dess plats inom en organisation eller företag. Men vi fann även en kommentar om att en satsning på kärnverksamhet är en form av renodling av företaget som kan leda till sämre lönsamhet (Analys & Kritik, 2005). Det här stämmer väl överens med det vi skrev på sidan sju angående till exempel bokhandlarnas satsningar på caféverksamhet eller andra sammanslagningar som erbjuder kunden fler möjligheter och därmed blir ett uppsving för verksamheten. Men kärnverksamhet kan också definieras genom den vara man saluför. Visst kan till exempel en affär som säljer sport skor mena att man säljer en livsstil men det ställer enbart till med förvirring inför kunderna – det huvudsakliga för dem är att man säljer sport skor och att specialiseringen då borgar för kvalitet. Livsstilen och modet är marknadsföring och är förgängligt – det är bra sport skor som är den hållbara delen av verksamheten. Här krävs det tydlighet gentemot kunden i ett tydligt vinstsyfte. Inom serviceföretag vinner man också på en tydlighet med det man gör. Kunden vet vad han eller hon vill ha och förväntar sig det. En taxi ska köra mig från A till B och inget annat. Inom bibliotek finns inte alltid samma tydlighet – målet är inte alltid givet. Besökaren är inte alltid helt klar över vad det är han eller hon vill ha eller är ute efter. Vägen till den information eller förströelse man är ute efter är sällan på förhand given och därför är det inte heller längre hållbart för biblioteket att definiera sin kärnverksamhet som en plats som enbart handhar böcker.

Ett exempel på hur man kan definiera kärnverksamhet finner vi i en artikel i Dagens Nyheters nätupplaga. Hösten 2002 behandlades en plan inom Postens styrelse som innebar att man skulle lägga ut brevbäringen på entreprenad – brevbärarna skulle privatiseras (DN.se). Brevbärarnas fackförbund Seko Posten svarade med att skicka ett öppet brev där det bland annat stod: "Det mesta tyder på att din strategi för att möta framtiden i huvudsak går ut på att avveckla stora delar av det som vi uppfattar vara Postens grundläggande uppdrag och kärnverksamhet" (ibid.). När man lade om verksamheten till att innehålla en del som hanterar brev och paket och en del bestående av kassaservice skedde detta i samarbete med facket. Men i det här fallet menade man att kärnverksamheten berördes och att den var på väg att säljas ut. Facket menar att transportera, sortera och bära ut post är arbetsuppgifter som bäst utförs av "välutbildade postanställda" (ibid.).

Att definiera kärnverksamhet kan också vara ett sätt att 'beskriva' verksamheten, ett förtydligande inför kunderna och marknaden. IT-branschen hade en kraftig tillväxt under åren 1997 fram till halva 1999 och det tillkom flera nya aktörer till marknaden. Konsultföretaget WM-data är nordisk leverantör av design- och IT-relaterade tjänster (wmdata.se). Man sysslar bl.a. med IT-konsulting och har sedan utökat med programvaror, drift, utbildning, bemanning, hårdvara, nättjänster, kundservice, design och teknikkonsulting med mera. Företaget var framgångsrikt runt slutet av 1980-talet

inom det artikeln kallar dess kärnverksamhet - IT-konsulttjänster. Man lade till nya verksamheter och i artikeln beskrivs hur kopplingarna till dessa inte blev lika starka som till IT-konsultverksamheten. Vid millenniumskiftet drabbades WM-data av en vikande lönsamhet och man tvingades till åtgärder. För att vända den nedåtgående trenden använde sig företaget av ett så kallat klassiskt recept som börjar med en fråga: Vilken är företagets kärnverksamhet? I artikeln menar man att den frågan inte är ovanlig eller dramatiskt att ställa sig i "mogna branscher" och att IT-branschen är en sådan (ibid.). Företaget kom fram till att namnet WM-data hade ett alltför stort budskap, det var helt enkelt för mycket som skulle rymmas under ett tak och det blev svårt för marknaden att förstå vad varumärket stod för. Kärnverksamheten skulle fortsätta att representeras av WM-data medan man gav tre andra verksamheter egna varumärken - Pc-verksamheten, utbildnings- och bemanningsverksamheten och design- och konstruktion. Den sistnämnda delen kom senare att åter räknas till kärnverksamheten då man tyckte att dess kompetens passade in i en satsning på tillverkningsindustrin.

Efter att man, som man uttrycker det, gjort denna renodling av koncernens verksamhet står varumärket WM-data för "kompetens som kan leverera kvalificerade, värdeadderande IT-relaterade tjänster" (wmdata.se). Det här tolkar vi som att det är detta som anses utgöra företagets kärnverksamhet.

Med utgångspunkt i ovan nämnda exempel finns det alltså flera olika sätt att definiera kärnverksamheten – utifrån tradition, verksamhet eller kanske utefter vilken konkurrenssituation man befinner sig i. Folkbiblioteken har en 100-årig, sedan första statsbidraget 1905, tradition som offentlig institution och kan i början ses som en del i ett samhällsbygge. Här finns även en tradition av folkbildning och en verksamhet som har som uppdrag och mål att vända sig till alla. Det är en verksamhet som egentligen inte sett sig själv och sin verksamhet i en konkurrenssituation. Man har en relativt fast förankring i samhället och hos sina användare som i många fall speglas av den traditionen. Men biblioteken befinner sig i en konkurrenssituation bland annat när det gäller den tidigare centrala uppgiften att förmedla böcker men också när det gäller människors tid. Traditionen, öppenheten, tillsammans med den kompetens som bibliotekarierna besitter gör att det finns i det närmaste oändliga möjligheter för folkbiblioteket att stå sig i den konkurrensen. Med en definition av kärnverksamheten som mer fokuserar på folkbibliotekets funktion snarare än en specifik vara eller tjänst kan folkbiblioteket, till skillnad från sina konkurrenter, verka över flera fält och utan egentliga begränsningar. Med egna projekt eller i samarbete med andra. Folkbiblioteket fungerar som en sorts informationscentral, ett studiestöd eller en plats där besökaren kan finna det han eller hon söker, kanske till och med utan att på förhand ha klargjort detta för sig själv. Folkbiblioteket kan fungera som ett komplement eller också som ett första steg till vidare kunskap/vetskap eller som en plats att bara vara. Dessa funktioner gör att biblioteket kan locka många och visa att man är en öppen verksamhet som erbjuder sina besökare möjligheter.

Forskningsläget

Med den här uppsatsen vill vi sätta fokus på folkbibliotekens kärnverksamhet, det vill säga hur denna manifesterar sig, upplevs och tolkas i folkbiblioteksvärlden idag. För att göra det är teorier om folkbibliotekets ideologiska identitet och vilken påverkan folkbibliotekets förändrade uppgifter haft på identiteten viktiga för att placera problemet i en ämnesmässig kontext.

I diskussionen kring kärnverksamhet finns också frågor om kärnkompetens och kärnvärden, begrepp som vi tar upp under rubriken *Kärnvärden* på sidan 26. Men för att det inte ska finnas någon tvekan om de olika begreppens betydelse finner vi det angeläget att redan här poängtera skillnaden dem emellan. Kärnkompetensen är en del i ett företags, eller i vårt fall folkbiblioteks, identitet som i sin tur måste relateras till de anställdas identiteter vilka delvis utgörs av deras olika kompetenser. Identiteten måste förankras inåt. Risker är annars att bilden av verksamheten blir väldigt ytlig och själlös och därmed ointressant vilket kan resultera i flyktiga kunder/besökare. Kärnverksamheten menar vi är bilden av, rubriken på, företagets/bibliotekets övergripande syssla. Men för att kunna ge den en riktning måste man ringa in verksamhetens kärnvärden som man kan säga är kompassen.

Folkbibliotekens ideologiska identitet

Man skulle kunna säga att folkbibliotekets identitet är mosaisk där många olika roller skapar helheten. Genom att identifiera det ideologiska sammanhang som folkbiblioteket vuxit fram ur kan dess olika roller tydliggöras. Vi anser att detta utgör en viktig pusselbit i arbetet med vårt problem. Vi tror att den relation som finns mellan samhällets utveckling och ideologiska strömningar har en betydelsefull inverkan på utformningen av ett folkbiblioteks verksamhet.

För detta syfte vill vi använda oss av Joacim Hanssons licentiatavhandling *Om folkbibliotekens ideologiska identitet. En diskursstudie* från 1998. Men innan vi tittar närmare på Hanssons tankegångar vill vi, som en del av den kontext folkbiblioteket i detta arbete befinner sig i, presentera begreppet ideologi. Innebörden av detta begrepp kan vid en första anblick tyckas självklart och inte särskilt debattsakande, men efter att vi tagit del av professor Terry Eagletons, professor i engelsk litteratur vid Oxfords universitet, teorier kring begreppet ideologi inser vi komplexiteten som är sammankopplad med detta (Eagleton, 1991). Även Hansson använder sig av i sin licentiatavhandling av Terry Eagleton vars syfte är att försöka klarlägga begreppet ideologi och dess konceptuella men tilltrasslade historia. Hans utgångspunkt är tydlig;

enligt honom finns det ingen enskild, adekvat definition av ideologi. Han vill inte heller försöka att presentera en sådan. Snarare visar han på att begreppet innefattas av en hel rad användbara betydelser. Dock är det inte så att alla dessa betydelser går att kombinera, vilket gör att det skulle vara meningslöst att försöka skapa en allomfattande definition byggd på dem. Förmodligen är det mer meningsfullt att göra en uppskattning av vad som är värdefullt eller försumbart i de olika linjer av konceptuella ståndpunkter som ideologi utgörs av.

För att tydliggöra att innebörden i begreppet ideologi kan se ut på många olika sätt listar Eagleton ett femtontal betydelser (ibid.). Detta är intressant i sig, men det som är mest tankeväckande är att inte alla dessa betydelser går att kombinera med varandra. Ett exempel på detta är synen på ideologi som vilken uppsättning övertygelser som helst motiverad av sociala intressen kombinerat med synen på ideologi som det dominerande synsättet i ett samhälle. En sådan kombination är omöjlig. I många fall syftar ideologi på de sätt genom vilka tecken, meningar och värderingar bidrar till att reproducera en dominerande social kraft. Begreppet kan också beteckna en meningsfull förbindelse mellan diskurs och politiska intressen. Trots de många olika möjliga definitionerna av ideologi urskiljer Eagleton två centrala traditioner inom begreppet. Den ena utgör en linje från Hegel och Marx till Georg Lukács och senare marxistiska tänkare där man syftar på ideologi som en illusion och vrånbild i termer av sant och falskt. Den andra centrala tanketraditionen har ett tydligare sociologiskt drag där man är mer intresserad av idéer inom den sociala verkligheten.

Det finns en problematik i att ideologi kan tillskrivas så många olika betydelser. Eagleton är tveksamt inställd till att tillskriva begreppet en beständig karaktäristika överhuvudtaget (ibid.). Det handlar mer om att skapa ett lapptäcke av likheter mellan olika typer av signifikanser än om att urskilja en särskild andemening i ideologi.

Joacim Hanssons avhandling beskriver framför allt de framväxande folkbiblioteken och deras relation till det svenska samhället (Hansson, 1998). Hansson menar att det finns en relation mellan folkbiblioteket och samhällets idéutveckling. Den funktion olika institutioner har i olika skeden i ett samhälles utveckling kan förstås bland annat utifrån institutionella förklaringar av ideologisk förändring. Vill man försöka förstå folkbibliotekets särart har man nytta av att öka sin kunskap om den relationen. Särskilt viktigt blir detta för att kunna inse vilka möjligheter som finns för bibliotekets överlevnad när de ideologiska förutsättningar som är sammankopplade med folkbibliotekets framväxt börjar lösas upp och försvinna för att ersättas av andra. Tonvikten läggs på undersökningen av huruvida folkbiblioteken kan tillskrivas en ideologisk identitet och vad som i så fall karakteriserar denna. Detta görs med utgångspunkt i en diskursstudie av ett antal dokument från decennierna kring förra sekelskiftet då folkbiblioteket som vi känner det idag institutionaliserades. Vi finner det intressant att redan dessa tidiga dokument talar om folkbiblioteken som delar i ett större socialt sammanhang.

Hansson har en utgångspunkt som känns relevant för den undersökning vi vill göra (ibid.). Han ifrågasätter nämligen huruvida det överhuvudtaget är möjligt att i en diskussion om folkbibliotekets ideologiska identitet tala om en institutionell ideologi utan att göra en direkt koppling till den politiska hegemoni som för tillfället råder i

samhället. Denna utgångspunkt tycker vi är relevant i förhållande till vår tes att samhällets ideologiska strömningar har en inverkan på ett folkbiblioteks verksamhetsinnehåll – och därmed uppfattningen om vad som utgör dess kärnverksamhet. Hanssons diskursiva ansats blir intressant för oss ur en särskild aspekt. Vi tror att den empiriska undersökning vi kommer att göra kan hjälpa oss i skapandet av en bild av bibliotekspersonalens innehållsmässiga uppfattning och konstituerande av kärnverksamhet bland annat genom bibliotekspersonalens sätt att tala om detta. Detta är intressant att jämföra med Hanssons uppfattning att det är möjligt att upptäcka folkbibliotekets ideologiska identitet i den bas där institutionens värderingar formuleras. Denna bas utgörs till stor del av det sätt som, bland andra, bibliotekspersonal talar om folkbiblioteken.

Runt förra sekelskiftet började folkbiblioteken växa fram ur de folkliga biblioteken, det vill säga sockenbiblioteken, studiecirkelbiblioteken och arbetarbiblioteken (ibid.). Som ideologisk institution är folkbiblioteket ett barn av sin tid och definitivt att betrakta i ljuset av de nya former av institutioner som växer fram vid denna tidpunkt som präglades av en övergång till organiserad kapitalism. Denna övergång innebar en ökning av borgerligheten och arbetarklassen. Tillsammans arbetade grupperna bland annat inom en vänstersamverkan där liberaler och socialdemokrater strävade efter en mer demokratisk inriktning av samhället. Detta inflytande skapar den tidens nya institutioner, och därför kan man se folkbiblioteket som en institution grundad på liberala och socialdemokratiska värden. Hansson betonar dock att detta är ett lite förenklat sätt att se på institutionen eftersom skapandet av den ideologiska identiteten har skett utifrån flera olika influenser. Folkbiblioteket är ju ur ideologisk synpunkt speciellt i och med att det saknat koppling till ideologiskt förankrade moderorganisationer på samma sätt som biblioteksverksamheten inom till exempel studieförbunden och arbetarrörelsen. Därmed blir dess relation till samhällets övriga institutioner, med de ideologiska strömningar som finns där, särskilt viktig.

Genom att titta på förhållandet mellan folkbibliotekets legitimerande respektive kontrollerande roll drar Hansson slutsatsen att den biblioteksverksamhet han anser främst ligger till grund för folkbiblioteken såväl på ett organisatoriskt som ideologiskt plan är det snarast pre-ideologiska sockenbiblioteket med dess konservativa syn på bildning (ibid.). Därmed lutar utvecklingen av det svenska folkbiblioteket snarare mot ett kontrollerande förhållningssätt. En av det svenska folkbibliotekets viktigaste uppgifter blev att fostra dugliga medborgare och att förse dessa med neutral litteratur. Folkbiblioteket hade därmed en tydlig instrumentell uppgift.

Den bild av folkbibliotekets ideologiska identitet som Hansson tecknar är alltså i huvudsak konservativ (ibid.). Denna grundsyn visar sig till exempel genom det höga värde man satte på aktiviteter inom det läsfrämjande området. Folkbiblioteket stod också för en idealistisk tro på bestående värden som man ville försvara i en tid då traditionella samhällspositioner och maktstrukturer, till exempel familjen och lärlingssystemet, började lösas upp. Som en fostrande institution hade folkbiblioteket även rollen som ett redskap för samhällsmedborgarna med vilket de kunde skaffa sig en bättre överblick över det samhälle som höll på att skapas under 1900-talets början. Men folkbiblioteksverksamheten har också ett inslag av liberalt tänkande. Detta tydliggörs bland annat genom att folkbibliotekets uppkomst är intimt förbundet med framväxandet

av ett demokratiskt tänkande. En viktig tanke i demokratibygget var skapandet av en nationell identitet. Genom sin strävan att vara en plattform på vilken medborgarna kunde identifiera sig med andra på en nationell bas bidrog folkbiblioteket till skapandet av den nationella identiteten. Folkbibliotekets roll som en fostrande institution blev också tydlig i och med uppkomsten av ett ökat utbildningsbehov. Bibliotekets fostrande roll kan därför sägas ha såväl konservativa som liberala drag.

Hansson visar alltså att det är möjligt att ringa in en diskurs med synlig ideologisk identitet för folkbiblioteken (ibid.). I studien tydliggörs hur folkbiblioteken i tider av betydande social förändring har varit ett redskap i strävan efter att hålla liv i kända maktstrukturer och värderingar. Skapandet av den nya folkbiblioteksinstitutionen var beroende av ett samspel av institutionella förklaringar, produktionssättsförklaringar och diskursiva förklaringar, och därmed tyder undersökningen på att folkbibliotekets ideologiska innehåll är betingat av samhällsutvecklingen. Vad har detta för betydelse för oss idag? Hansson menar att vi genom att tillägna oss en förståelse för folkbibliotekets särart och dess relation till samhällets idéutveckling kan få en uppfattning om folkbibliotekets möjligheter att överleva när det utsätts för påverkan i form av förändringar i och uppluckring av de ideologiska förutsättningar som biblioteket starkt är förbundet med.

Folkbibliotek, förändring och identitet

I vårt arbete utgår vi från några frågeställningar för att skapa en bild av vad folkbibliotekets kärnverksamhet består i idag. En av dessa handlar om vilken påverkan folkbibliotekets förändrade uppgifter har på uppfattningen om vad dess kärnverksamhet är.

I artikeln *Folkbibliotek i förändring. Nödvändighet, möjlighet eller bara tillfällighet* fokuserar civilekonomen Peter Enström på relationen mellan förändringar och identitetsuppfattningar av folkbiblioteket (Enström, 1995). Han pekar på det faktum att många folkbibliotek i mitten av 1990-talet ställdes inför stora förändringar och genomgripande omstruktureringar som en följd av dålig ekonomi och åtstramningar. Situationen blir problematisk eftersom det inom biblioteksvärlden finns en osäkerhet om hur man ska hantera förändringarna och en anpassning till nya villkor. Men med tanke på samhällets förändring och de värden och den maktfaktor som finns i företeelser som information och det livslånga lärandet behövs en omdefiniering av bibliotekets roll.

I föregående avsnitt har vi sett att Joacim Hansson resonerar kring folkbiblioteket som en institution (Hansson, 1998). Detta anser vi är ett idag vedertaget sätt att karaktärisera folkbiblioteket. Enström menar att man genom att använda benämningen institution för folkbiblioteket antyder att det finns gemensamma synsätt och regler för ett legitimt uppträdande i folkbiblioteksvärlden (Enström, 1995). Detta innebär till exempel att synsätt på hur man ska fungera i biblioteksvärlden är gemensamma för många biblioteksverksamma, även för bibliotekarierna som aldrig träffats. Bibliotekarierna bär med sig dessa värderingar som ett utslag av omedvetna och osynliga val som finns inbyggda inom institutionen.

De förändringar som folkbiblioteket har ställts inför, till exempel nedskärningar, ny teknologi och förändrat användarmönster har gjort att man känt av kraven på en omdaning av den institutionella identiteten (Enström, 1995). Men samtidigt tenderar människan att i tider av förändring söka trygghet i den gamla identiteten. Utifrån olika uppfattningar och världsbilder om vad som är folkbibliotekets uppgifter som utvecklats och förändrats med tiden visar Enström på en rad olika biblioteksidentiteter: folkbildningsidentiteten, kulturförmedlingsidentiteten, identiteten som fackkunskapsförmedlare, katalogidentiteten, socialarbetaridentiteten, identiteten som informationsorganisering och kunskapsmäklaridentiteten. Hans kategorisering är hämtad från Anders Örom, lektor vid Aalborgs bibliotekshögskola, som vi därmed hänvisar till (Örom, 1993).

Ett av de tydliga ideal som växte fram med folkbiblioteket var dess ambition att bidra till utbildning och fostran av massorna (ibid.). Folkbiblioteket hade som ambition att stå för ett kvalitativt urval av informationsmaterial – det vill säga vetenskap och kultur som var producerat av fackvetenskapligt skolade författare eller av socialt erkända konstnärer. Detta skapade en stark folkbildningsidentitet. Ur den växte kulturförmedlingsidentiteten fram som syftar på biblioteket som bärare och förmedlare av kulturella värden. För att kunna erbjuda en kvalificerad kulturförmedling var förutsättningen att man hade en överblick över den intellektuella sidan av biblioteksarbetet, det vill säga bibliotekets materialsamling. Även identiteten som fackkunskapsförmedlare har växt fram ur folkbildningsidentiteten. Också för denna identitet handlade det om att den intellektuella och kommunikativa sidan av arbetet var den absolut viktigaste. Katalogidentiteten syftar på något som Örom kallar biblioteksarbetets hantverksmässiga kärna. I den ingår klassifikation, katalogisering, referensarbete och bibliografi. Den här definitionen av biblioteksidentitet är alltså snarare instrumentell än intellektuell. Så är inte fallet med socialarbetaridentiteten som utvecklades som ett svar på en växande insikt om olika användargrupperns olika behov av bibliotekets tjänster. Detta ledde bland annat till uppkomsten av olika former av uppsökande verksamhet. Identiteten som informationsorganisering är nyare och har uppstått utifrån krav på kunskaper om informationsbehov och informationsförmedling. Även kunskapsmäklaridentiteten är nyare och innebär främst att biblioteket ska fungera som en ledstjärna och riktningsskylt i det kunskapssamhälle som existerar idag.

Då genomgripande förändringar blir ett faktum för folkbiblioteket blir identitetsuppfattningar om detta som institution relevanta (Enström, 1995). Särskilt relevanta blir de identitetsuppfattningar som finns hos huvudman, användare och i folkbibliotekssfären. Detta förhållande präglas av att de olika aktörerna har olika uppfattningar om folkbibliotekets uppgift och identitet. Hur olika de ter sig har bland annat att göra med vilken politisk uppfattning huvudmannen har och hur nära kontakten är mellan denna och biblioteket och hur homogen brukargruppen är.

Strategiskapande och biblioteksidentitet

Vi ser här alltså att de identitetsuppfattningar som kan finnas i bibliotekssfären spelar en viktig roll för hur verksamheten ser ut, och att förändringar i biblioteksverksamheten kan leda till behovet att omdefiniera dessa uppfattningar. De förändrade förhållanden

som folkbiblioteken har ställts inför under det senaste decenniet har lett till en diskussion om vilka bibliotekets tjänster är och hur människor ges möjlighet att ta del av dessa.

Göran Widebäck, docent i företagsekonomi vid Lunds Universitet, menar i sin artikel *Folkbibliotekens verksamhetslogik* att en bibliotekskärnverksamhet som består i bokutlåning och referensverksamhet har kompletterats med många andra verksamheter inom skilda organisatoriska ramar (Widebäck, 1995). Följden av detta har blivit att biblioteksbegreppet idag är ganska otydligt. Att planera strategiskt och att tänka i företagsekonomiska termer är strategier som nu oftare föreslås biblioteken. Widebäck är mycket tydlig i sin övertygelse om den roll han anser det företagsekonomiska perspektivet har för folkbiblioteken. Detta kan vara relevant för biblioteken framför allt genom den ekonomiska principen om 'högt värde för pengarna'. Denna princip blir betydelsefull för verksamheter där resurserna är knappa i förhållande till ambitionerna, och därför är det en värdefull princip för folkbiblioteken, menar Widebäck.

Förändrade yttre och inre krav på biblioteken har gjort att uppfattningen om bibliotekets roller ruckas (ibid.). Biblioteket gör i många fall 'nästan allt' i och med dess ökade roll som ett samhällets vardagsrum. Detta gör att varken funktionen eller kompetensbasen är stabil, vilket också sätter dess identitet i gungning. Den klassiska produktionsekonomi har kompletterats med en ekonomityp som har sin utgångspunkt i en kunskaps- eller kompetensfaktor. Widebäck menar att denna ekonomityp kan ha betydelse för folkbiblioteket då kompetensbasen där på olika sätt tenderar att förskjutas från mediebeståndet till personalens kompetens. Detta innebär att personalens kompetens att anskaffa det material som efterfrågas blir avgörande. Karaktäriserande för kompetensekonomi är att kunskaps- och kompetenskapitalet måste underhållas för att inte försvinna. För folkbiblioteket, som ställs inför många snabba förändringar, betyder detta att det måste bli en viktig del i verksamheten att väga resursinsatser för löpande drift mot insatser för underhåll av personalens kompetens.

Ragnar Audunson, professor i biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Oslo, har i sin doktorsavhandling från 1996 studerat förändringsprocesser på folkbibliotek (Audunson, 1996). Detta har han gjort genom att utföra en komparativ studie mellan tre stora folkbibliotek i Oslo, Göteborg och Budapest. Undersökningen har ett institutionalistiskt perspektiv och syftet med den är att undersöka hur folkbibliotek bemöter och handskas med förändring och modernisering. De nya metoder för organisationsplanering som dök upp under 1990-talet menar Audunson kan beskrivas i termer som målorienterad planering och kostnad/nytta-analyser. För den offentliga sektorn har detta främst inneburit att man försökt imitera den privata sektorn. En stor skillnad mellan dessa sektorer är att den offentliga sektorn traditionellt inte har haft ett särskilt resultatkonto att peka på. I den privata sfären är däremot resultatet själva målet med organisationens arbete. Audunson frågar sig då om det är möjligt att integrera resultat i offentlig planering. Det kan vara möjligt, men förutsättningen för detta är att hitta metoder att transformera utvärderingsmetoder till kvantitativa former – helst pengar.

Ett av de problemområden Audunson fokuserar på är bibliotekens brottande med huruvida dess tjänster ska förbli avgiftsfria eller inte och hur biblioteken ska handskas

med de ökande kraven på att tillgodose snabb efterfrågan (Audunson, 1996). Audunson menar att dessa brottningsmatcher grundar sig på försök att hitta vägar till anpassning utan att för den skull försaka det man anser vara den teoretiska kärnan, det vill säga värdegrunden, i folkbiblioteksarbetet. Genom sin undersökning fick Audunson en tydlig uppfattning om att förändringsprocesser på folkbibliotek tvingar fram ett antal frågor kring bibliotekets sociala roll.

En tyst förhoppning

I sin avhandling från 2003, diskuterar Bo Jonsson hur folkbibliotekens uppgifter ser ut idag. De sociala och kulturella motsättningar som folkbiblioteken vid tillblivelsen var ett svar på ser annorlunda ut idag och hur uppfattas då uppgiften av beslutsfattare, som bibliotekschefer och politiker? Dessutom har folkbiblioteken fram till bibliotekslagens införande 1996 varit ett frivilligt åtagande från kommunernas sida. Folkbiblioteken har ända sen de tillkom varit en offentlig institution och offentlig arena. I mångt och mycket har det illustrerat själva sinnebilden av det demokratiska idealet - alla kan besöka biblioteket, ingen hindrar dig eller nekar dig den rätten.

Enligt Jonsson är folkbibliotekets demokratiska betydelse väldigt tydlig inom den pedagogiska diskurs som han funnit att beslutsfattarna uttrycker (Jonsson 2003). Här möjliggör folkbiblioteket och dess beslutsfattare det demokratiska samhället genom att vara passiva påverkare. Besökaren erbjuds ett smörgårdsbord där hans eller hennes smak kan tillfredsställas och därmed har beslutsfattarna gjort sitt. Man ger människor möjlighet att själva bestämma vad man ska göra på biblioteket med den förhoppningen att det ska inspirera besökaren till att vilja bli en delaktig och ansvarsfull medborgare, men utan att aktivt verka för att vissa media lånas ut eller att biblioteket brukas på det ena eller andra viset. Den enskilde besökaren tillskrivs beslutsrätten vilket Jonsson menar gör den liberala moderniteten påtagligt närvarande inom diskursen. Han använder sig av ett diskursanalytiskt begrepp; ”styrningsmentalitet”, som analytiskt redskap och vill på så visa hur man från beslutsfattarnas håll vill ”styra besökarna att styra sig själva” (ibid. s. 31). Men folkbibliotekets berättigande finns alltså egentligen redan i det faktum att det används, värdet finns där även om förhoppningarna skulle grusas. Jonsson frågar sig om den här diskursens förhållningssätt verkligen får den efterlängtade verkan som man hoppas på, han vågar sig inte på ett svar men konstaterar ändå att beslutsfattarna ser sig själva som uppdragsgivare åt besökarna.

I den pedagogiska diskursen finns alltså tanken om att folkbibliotekets berättigande manifesteras genom dess blotta användande - ”diskursens bärare fyller sin funktion genom att göra som besökarna förväntar sig” - som Bo Jonsson menar stämmer överens med marknadsekonomens idé (ibid s. 178). Inom dess diskurs tas det för givet att besökaren är en självständig, självisk och rationellt handlande individ, precis som beslutsfattarna uttrycker det genom sitt förhållningssätt. Värdet som kulturförvaltare och kulturförmedlare är något som andra intressenter kan hävda men är ingenting som bibliotekets aktörer behöver ta någon hänsyn till.

Kärnvärden

I boken *Strategiskapande för framtiden* presenterar författarna Mikael Englund och Joakim Knöös, knutna till Göteborgs universitet, en undersökning av hur en metod de kallar strategisk innovation fungerar i tre svenska företag (Knöös & Englund, 1999). Deras utgångspunkt är att betydelsen av kreativitet och innovation blir allt större i dagens strategiska arbete inom företagen. För företagen handlar strategin om att konkurrera om morgondagens branschstruktur. Särskilt intressant finner vi är diskussionen om kärnkompetenser, då vi kan se möjligheten att applicera denna diskussion på folkbibliotekens situation. Med kärnkompetenser avser de

... en samling färdigheter och teknologier med vars hjälp ett företag kan erbjuda sina kunder en viss förmån. En kärnkompetens syns således inte i balansräkningen, det är ingen fysisk tillgång som slits med tiden. Istället gäller i allmänhet att en kärnkompetens förfinas ju mer den utnyttjas.

Knöös och Englund 1999, s. 46.

Knöös och Englund understryker vikten av att företagen som existerar på dagens förändringsvänliga marknad har en tydlig vision om hur de ska hantera nya möjligheter och hot (Knöös & Englund, 1999). Därför är det av stor betydelse att man har en idé om vilka kompetenser som är viktiga för företaget idag, vilka som kommer att behövas i morgon och vad man kan göra för att på mest effektiva sätt utnyttja de befintliga kompetenserna.

Författarna menar att de flesta stora företag inte tänker i termer av kärnkompetenser (ibid.). Detta är en svaghet eftersom det gör att företaget bara ses som dess varor eller tjänster, det vill säga slutprodukten. Det är viktigt att företaget även uppfattas som en uppsättning av kärnkompetenser. Detta kan inte göras så länge chefen inte har en idé om vad som utgör dessa kärnkompetenser. Chefens roll blir alltså avgörande i detta sammanhang. Han/hon har ansvaret för att det existerar en enighet i vad som präglar företagets definition av dess kärnkompetenser och vad som därmed ska utgöra en essentiell del av företagets själ.

Det budskap som författarna vill föra fram handlar om tillväxt och möjligheterna att skapa nya värden för kunden och det viktiga i att man har en förmåga att hitta nya modeller för funktionssätt (ibid.). Man behöver helt enkelt ha ett slags utarbetad beredskap för framtiden och en bas att stå på. Det låter kanske praktiskt och smidigt att förse sig med, men det kräver också en del av företaget. Det viktigaste är att företaget har en förankring i någonting som är känt för medarbetarna. Ett sätt att hitta en sådan förankring kan vara att föra en diskussion kring identitet. Företaget har en identitet, och genom att titta på det som Knöös och Englund kallar kärnkompetenser bör man få en bild av hur företagets identitet ser ut. Men bilden blir inte hel innan man också har räknat med medarbetarnas betydelse för denna. Organisationens medarbetare har en identitet i förhållande till företagets identitet. Företagets identitet utgör grunden för hur medarbetarna handlar i organisationen.

År 2000 publicerades en magisteruppsats med titeln *Visioner för svenska folkbibliotek. En postenkät riktad till 75 bibliotekschefer* (Fernström, 2000). Huvuddelen av uppsatsen fokuseras på resultatdiskussionen kring en enkät som Fernström delat ut till 75 svenska bibliotekschefer i syfte att få fram en bild av vilken roll de har för utformningen av sina biblioteks framtid. Fernströms övertygelse är att cheferna har en nyckelroll i detta sammanhang och det som då är intressant att titta på är deras strategier, mål och visioner. Fernström fokuserar bland annat på vad bibliotekscheferna anser vara deras verksamhets 'core values' och om det finns en gemensam syn dem emellan på detta fenomen. Begreppet har han hämtat från James C. Collins och Jerry I. Porras i deras artikel om företagsstrategi *Building your company's vision* (1996), men Fernström visar att det även används av andra författare och översätter det som 'kärnvärden'. Kärnvärden är det som ger verksamheten riktning. De strategier där 'core value' ingår kommer från den vinstdrivande företagsvärlden, och liksom vi har ställt frågan tidigare i denna uppsats frågar sig även Fernström om dessa strategier kan appliceras till folkbibliotekets skattefinansierade värld. Fernströms övertygelse är att det är möjligt. Han menar att ingen verksamhet någon gång blir så självklar att den förr eller senare inte måste redovisa någon form av resultat. Det är företagets 'core values' som ger verksamheten riktning.

Fernströms undersökning visade att det som bibliotekscheferna beskrev som 'core values' i hög grad överensstämde med hur detta beskrevs i måldokumentet för verksamheterna (Fernström, 2000). Det visade sig också finnas en samstämmighet mellan de undersökta bibliotekens kärnvärden vilket bland annat visade sig genom att nyckelbegrepp ofta återkom. Variationen hos de undersökta bibliotekscheferna om vad som primärt skulle utgöra bibliotekens innehåll var dock lite större, trots att det alltså visade sig finnas en bred konsensus kring folkbibliotekets huvuduppgifter.

Folkbiblioteket inom kulturpolitiken

Kulturen – och konsten i en mer avgränsad mening – är en central arena för maktspelet i samhället, både för de dominerande och dem som är underkastade makt

(Nilsson 2003, s.306).

Folkbibliotekets och kulturens roll inom politiken har präglats av samhällsutvecklingen i stort. Makten över kunskap och bildning har alltid varit en faktor att räkna med, både vad det gäller tillgänglighet och kampen om tolkningsföreträdet. Folkbiblioteket har under 1900-talet gått från att vara splittrat i mindre enheter, i form av olika bibliotekstraditioner, till att vara en sammansmältning av de olika traditionernas intressen och ideal. För att förstå folkbibliotekens inre spänningar idag måste man titta bakåt för att se hur folkbiblioteken en gång uppstod och vilka traditioner och ideal som trängs om utrymmet. Vi gör det bland annat genom Sven Nilsson, som är docent i litteraturvetenskap och har varit kulturchef på både regional och lokal nivå samt stadsbibliotekarie i Malmö. I *Kulturens nya vägar* beskriver han sina tankar om och kring kulturens plats i samhället och vill därigenom få fram en bild av hur synen på kultur och dess betydelse växt fram (Nilsson 2003). Något som också har haft en stor

inverkan på folkbibliotekets roll. Nilsson beskriver inledningsvis hur kultur och drömmar fungerat som en skapande kraft, hur de varit viktiga drivkrafter och fortsätter att vara så även idag. Han menar att det välstånd som utvecklats till lika stora delar har sin grund i ett bejakande av konsumtionen och populärkulturen som den disciplin och de uppoffringarna som man brukar använda som förklaring till den svenska modellen. Det här blir intressant ur ett folkbiblioteksperspektiv där man, precis som inom kulturpolitiken, ibland visar upp ett problematiskt förhållande till just populärkulturen. Här ställs man också inför kampen om det kulturella kapitalet – vem definierar den legitima kulturen och hur ska folkbiblioteken förhålla sig då de är en del i det politiska spelet? När man idag diskuterar folkbibliotekens identitet och uppdrag är det här viktigt att komma ihåg så att man är medveten om utifrån vilken position man själv talar.

Under den andra hälften av 1800-talet hade samhället gått mot att de inom borgerligheten såg sig som en sorts statens förlängda arm eftersom rätten att utöva ett borgerligt yrke sågs som ett offentligt tjänsteförhållande (ibid.). Det innebar att samhället fick en borgerlig prägel och de normer, mönster och värderingar som här växte fram har, enligt Nilsson, kommit att dominera det svenska samhället. Kulturlivet började sakta institutionaliseras – kulturpubliken hade breddats och skiljelinjerna mellan genrer och olika kvaliteter blivit tydligare. Utställningar, konserter och teaterföreställningar fick en alldeles egen, självständig sfär inom samhällslivet. Det sociala och sällskapliga innehållet i ett kulturevenemang försvagades och Nilsson menar att det skulle kunna ses som att man inte ville förtä exklusiviteten i kulturupplevelsen genom att låta den vara en del av sällskapslivet. Det här, i sin tur, anser vi skulle kunna ses som en början till det som idag delas in i skräpkultur och finkultur. Deltagandet i kulturlivet styrs inte längre enbart av pengar utan nu handlar det även om kunskaper i traditioner, former av uttryck och symboler. Nilsson menar att det här var faktorer vars betydelse kom att öka i åtskillnaden mellan klasserna. De yttre skillnaderna blev allt otydligare och istället bildades det fina mönster av åtskillnad av ens kulturella kapital. Det här är tankar och subtila mönster som fortfarande gör sig gällande, även när folkbibliotekens identitet och form diskuteras. Kulturlivet utvecklades till att få en mer självständig karaktär istället för att vara en del av det borgerliga sällskapslivet. Det här ledde till konfrontationer då radikala konstnärer, både politiskt och estetiskt, ville frigöra sig från den traditionella borgerliga publiken. Att kulturen hade en central position i samhället under den här perioden, anser Nilsson, blir tydligt då man ser till intensiteten i de debatter som följde, som exempelvis fejderna kring Strindberg 1909-1911 och Krusenstjerna under 1930-talet. Inom radikala grupper började en framtida kulturpolitik att ta form kring en modell med kulturen som en mer självständig sfär i samhällslivet. Den kulturidealism som präglade sekelskiftet byttes mot ett ideologiskt mindre politiserat program. De intellektuella ställde krav på professionalism och autonomi i vilka både borgerliga och socialistiska radikaler kunde mötas.

Joacim Hansson visar på statens ökade intresse för folkbiblioteken (Hansson, 1998). Borgerligheten och arbetarklassen var de två samhällsgrupper som hade ökat mest när samhället förändrades i och med industrialismen. Båda arbetade hårt för att skaffa sig en maktbas i samhället (ibid.). De hade en politisk form inom vilken liberaler och socialdemokrater samarbetade för att driva samhället i en mer demokratisk riktning, den så kallade vänstersamverkan. Båda grupperna utvecklade på var sitt håll institutionella strukturer för att på så sätt kunna legitimera de krav på samhället som man formulerade.

Dessutom kunde man på så sätt kontrollera de egna medlemmarnas behov och vanor. Statens, vad Hansson kallar, aktionsradie växte mycket tack vare en politisk utveckling som den nya medelklassen och till en viss del arbetarrörelsen påverkade. Folkbiblioteken var en av de institutioner som skapades genom de här gruppernas ökade inflytande och som kom att fånga statens intresse, från att tidigare mest varit en kommunal angelägenhet. Nilsson beskriver hur moderniteten samtidigt får sitt reella genombrott och att det sker parallellt på flera områden (Nilsson, 2003). Via de bilder, den tankevärld och de formuleringar som användes av konstnärer, arkitekter, samhällsforskare, politiker och affärsmän tonar en påtaglig samstämmighet fram. Det var framtiden som gällde. Tiden präglades av en framåtanda och en stark tilltro till tillväxt och utveckling med en koncentration på riktningen snarare än målen, där ingenting fick stå i samhällsomvandlingens väg. Nilsson menar att det resulterade i ett antal modernistiska ”dygder” (ibid. s.17) vilka satte sin prägel på diskussionerna i samhället inom de flesta områden. Dygderna består i ”betoningen eller tilltron till rationalitet, enkelhet, framtidstro, disciplin, ordning och självkontroll, standardisering, konformitet och rättvisa” (ibid. s.17). Det är i den här andan som utformningen av det moderna, allmänna folkbiblioteket gör sitt avstamp med 1930-års biblioteksförfattning.

Folkbibliotekets traditioner och politiska beslut

När man 1912 ändrade de statsbidragsbestämmelser som gällde biblioteken till att i fortsättningen endast dela ut bidrag till ett bibliotekssystem i varje kommun, innebar det att all folkbiblioteksverksamhet samlades under de kommunala biblioteken. Den politiska prägeln på folkbiblioteken och dess verksamhet ökade under 1930-talet, i och med att folkrörelserna som byggt upp folkbildningsarbetet får ett större politiskt inflytande i samhället. Inom det nya folkbiblioteket skall de olika bibliotekstraditionerna rymmas. Det här innebär att olika idéer om och krav på bibliotekets uppgift nu ska försöka utformas till en helhet och att ideal som tidigare haft sina egna bibliotek ska samsas. Johan Svedjedal, professor i litteraturvetenskap med inriktning på litteratursociologi vid Uppsala Universitet, skriver om tre bibliotekstraditioner: de kommersiella lånebiblioteken, sockenbiblioteken och föreningsbiblioteken. Han beskriver hur de tre flyter samman vilket innebär att kraven på både kundanpassning, folkbildning och ett uppfostringstänkande skapar en spänning inom biblioteket (Svedjedal, 1993). Det var kring de här frågorna debatten kretsade men att då alla, genom statsbidragen, var med och finansierade folkbiblioteken låg i grunden det faktum att folkbiblioteken också var till för alla. När det gällde föregångarna till folkbiblioteken präglades de alltså i högsta grad av den rörelse som drev dem – som arbetarrörelsen och nykterhetsförbunden – och utbudet präglades av den ideologiska atmosfären.

Ingrid Atlestam, bibliotekschef i Kortedala, Göteborg, samt suppleant i styrelsen för tidskriften Bibliotek i Samhälle, talar om att folkbibliotekets historiska rötter oftast betonas i form av folkrörelsen och studiecirkelarna, det är de som framhävs, men att man också måste se de historiska anknytningarna till de kommersiella och patriarkaliska biblioteken (Atlestam, 1997). Som exempel på patriarkaliskt bibliotek anger hon sockenbiblioteken, med sin koppling till kyrkan och folkskolan, som hade som syfte att ingjuta bildning och disciplin i bland annat den växande arbetarklassen. Medelklassens kommersiella lånebibliotek däremot var till för att förse den gruppen med förströelse och kunskap. Något som Atlestam anser har kommit att måla upp bilden av

folkbiblioteken som ett ställe där man i första hand lånar böcker. Hon menar att det geniala i de moderna folkbiblioteken är den klasskompromiss som det innebär att folkbiblioteket lyckas förena och balansera de historiska rötterna, och att det är det som gjort folkbiblioteken till en självklar samhällsinstitution. Men hon pekar också på att det inte har varit särskilt problematiskt i ett gynnsamt ekonomiskt klimat och att vad det har betytt på ett djupare plan återstår att analysera.

Under perioden mellan 1960 och fram till slutet av 1980-talet frodades biblioteken. Den ekonomiska tillväxten och ett minskat antal kommuner innebar att folkbiblioteksväsendet byggdes ut och ett stort antal bibliotek byggdes från slutet av 1960- till slutet av 1980-talet (Stenquist, 2003). Folkbiblioteken ansågs i den statliga kulturpolitiken bland annat som en viktig del i arbetet med att hos befolkningen förankra en kulturell medvetenhet. I sin bok *Mitt i byn* menar Jan Ristarp att det fanns faktorer som smolkade tillväxtåren (Ristarp & Andersson, 2001). Ristarp har bland annat arbetat som bibliotekarie, bibliotekskonsulent vid Kulturrådet under 1970-talet, medverkat i utredningar inom biblioteksområdet samt var mellan åren 1998 till 2000 chef för IFLAs kontor i Köpenhamn. Han anser att uteblivandet av den bibliotekslag som fanns som förslag i början av 1960-talet gjorde att utvecklingen till en viss del avstannade i den mening att man inte fick det erkännande som man förtjänade. Enligt Ristarp innebar förändringen av biblioteksförfattningen, som funnits sedan 1930, att man lade över det fulla ansvaret för den kommunala kultur- och biblioteksverksamheten på kommunerna. En förändring som medförde att man 1965 slopade de direkta statsbidragen som kommunerna fått till biblioteksverksamheten. Istället bakades bidraget in i ett generellt skatteutjämningsbidrag och de bidrag som utlovats minskade drastiskt. Det här anser han stod i strid med en tid då utveckling och tillväxt präglade all annan offentlig verksamhet men han menar att det trots detta var en tid då det gick lite bättre för folkbiblioteken.

1974 bildades Statens Kulturråd och Skolöverstyrelsens biblioteksenhets lades ner och en del av dess uppgifter fördes över till Kulturrådet som med riktade och tidsbegränsade stöd ville höja standarden på de minsta kommunala biblioteken. 1960- och 1970-talet innebär också en breddning av verksamheten (Nilsson, 2003). Den sociala delen som till exempel Boken kommer växte i takt med informationsuppgifterna och likaså barn- och ungdomsverksamheten. Den kulturpolitik som drevs på 1970-talet beskriver Nilsson som inriktad på kulturell välfärd utifrån ett fördelningspolitiskt perspektiv (Nilssons hemsida 2005). Man ville att alla skulle få ta del av "kulturens goda" (ibid. s. 9). Hela den för folkbiblioteken gynnsamma utvecklingen menar han byggde på frivillighet och samhällsutvecklingens dynamik.

När ekonomin stagnerade och den ekonomiska krisen blev ett faktum 1989/1990, kanske framförallt i och med devalveringen 1992, blev kommunerna tvungna att spara. Det här drabbade folkbiblioteken, främst filialerna, bokbussarna och arbetsplatsbiblioteken hårt. Nilsson pekar på att man trots folkbiblioteksutredningen från 1984 "*Folkbibliotek i Sverige*", i vilken man betonar biblioteken som den viktigaste lokala kulturinstitutionen, inte lyckas skapa en politisk mobilisering när det gällde biblioteksfrågorna. Biblioteken försvinner, mer eller mindre, från den politiska dagordningen. Ristarp och Andersson beskriver omorganisationen av kommunens förvaltningar vid den här tiden som bisarr, då den kom att innebära att biblioteket

sammanslogs med fritidsverksamheten. De ser det som en tillbakagång för folkbiblioteken när det gäller deras status som en viktig samhällsresurs – de reduceras till något mindre viktigt. En parallell skulle kunna dras till det tidigare nämnda fenomenet att riktningen blir viktigare än målet.

Avsaknaden av en i någon grad ideologiskt präglad diskussion var minst sagt påfallande och hade antagligen förödande konsekvenser för bibliotekets status och möjligheter att hävda sig under dessa bistra tider. De diskussioner som tog sats i själva idén om ett allmänt bibliotek, och som därför skulle kunna protestera mot den rådande ekonomismen, lyste med sin frånvaro

(Ristarp & Andersson, 2001 s.208).

Enligt Ristarp och Andersson drev biblioteksfolket själva sin sak och verksamhet hårt för att motverka den uteblivna hjälpen från staten och den brist på engagemang som man upplevde i och med att bibliotekslagen aldrig kom till stånd (Ristarp & Andersson, 2001). Det gällde att placera biblioteket i människors medvetande som en självklar del i deras liv och att få ett erkännande som en central samhällsangelägenhet. Medvetenheten skulle höjas hos statliga- och kommunala politiker om att ett bra bibliotek hade en stor betydelse för samhällets utveckling (ibid.).

Här kan det vara värt att notera att det finns röster som talat emot Ristarp och Andersson när det gäller deras uppfattning om att kommunerna och dess förbund var ett av de främsta hindren för en biblioteksutveckling. Barbro Thomas och Margareta Törngren har arbetat inom folkbibliotekssektorn såväl som det vetenskapliga biblioteksområdet och Thomas har efterträtt Törngren som biblioteksråd på Kungliga biblioteket samt som ansvarig för Avdelningen för bevarande och tillhandahållande. De menar, i en artikel i *Ikoner*, att det fanns många bland de mer tongivande biblioteksaktörerna som inte alls var särskilt intresserade av en statlig inblandning. Här var man nog så villig att samlas kring de ”fetare kommunala köttgrytorna” (Thomas & Törngren, 2001, s.36).

I och med informationsteknikens genombrott och övergången till det lärande samhället kom 1990-talet att innebära vad Nilsson beskriver som en nyorientering i folkbiblioteken (Nilsson, 2003). Bibliotekens traditionella nätverkstänkande, som fjärrlåneservicen, stämde väl med den nya webbtekniken på Internet. Han pekar också på de stora satsningarna som stat och kommun gjorde på utbildning och på de regionala projekt som genomfördes för att skapa ett närmande mellan folkbibliotek och vetenskapliga bibliotek. Det här är också det som Nilsson ser som bibliotekens nästa stora fråga, i och med att det 1996 infördes en bibliotekslag som innefattar alla offentliga bibliotek, samarbetet mellan folkbiblioteken och högskolebiblioteken.

Nilsson anser inte att det demokratiska engagemang som folkbiblioteken har haft under 1900-talet mattats av under det tidiga 2000-talet (ibid.). Däremot ser han hur samhällsutvecklingen påverkas av andra krafter än de som bar fram biblioteken och nämner som exempel – globalisering, informationsteknik och kunskapskonkurrens. Här finns en gemensam tradition av demokratiska värden och tanken på själva biblioteksrummet som vardagsrummets förlängda arm samt anammandet av informationsteknikens möjligheter.

Nilsson ser hur utvecklingen inom kulturpolitiken har gått åt helt andra håll än vad man tänkte sig på 1970-talet (ibid.). Då menar han att den kulturpolitiska agendan formulerades politiskt och att de kulturyttringar som föll utanför politiken förträngdes eller förtalades, till exempel populärkulturen (Nilssons hemsida 2005). Men idag ser han en växande skara av kulturföreningar och enskilda entreprenörer och pekar på ett stort tryck på förändring inom delar av den privata kulturmarknaden, medan det offentligt finansierade kulturlivet och det kulturpolitiska ansvaret alltjämt bygger på olika kvalitetskretslopp och dess skiktningar. Han menar att ett kretslopp där ansvaret för kvalitet och uttryck som inte kan produceras på marknadens villkor är de faktorer som legitimerar kulturpolitiken. Vidare frågar han sig om den skiktningen fortfarande har samma legitimerande kraft eller om det är så att det är en mer komplex, disparat och mer tillfällig kulturell matris som avgör kulturell status, inte som tidigare den senaste boken, filmen, teaterföreställningen eller utställningen? Är det ett nytt kulturpolitiskt landskap som håller på att formas? Initiativ och företeelser kan ses som enstaka uttryck, men Nilsson ser att man här har en möjlighet att betona de olika aktörernas samspel och kontakterna som tas och ”sammantaget se allt detta som något sammanhängande, en ny, lättare infrastruktur som dessutom erbjuder andra kontakt- och kommunikationsmöjligheter än det traditionella kulturlivet” (ibid. s. 228). Däremot anser han inte att det ändrar på de maktförhållanden som är grundläggande på kulturområdet utan strukturerna formas och bidragen går fortfarande dit historien, traditionerna och de varaktiga allianserna bestämmer.

En nationell bibliotekspolitik?

Frågan om bibliotekets roll och dess uppgift är så pass omfattande att den kan angripas med utgångspunkt i flera olika deldebatter. Från olika håll hörs rop efter något som man kallar en nationell bibliotekspolitik då detta skulle vara något som saknas i det svenska sammanhanget. Vilken betydelse skulle en nationell bibliotekspolitik få för hur man uppfattar folkbibliotekets kärnverksamhet och vilken betydelse får avsaknaden av en sådan?

Journalisten och biblioteksutredaren Bjarne Stenquist har studerat biblioteksutveckling och folkbibliotekspolitik i flera europeiska länder, däribland Sverige (Stenquist, 2003). Hans undersökning syftar till att skapa en uppfattning om på vilken nivå Sverige befinner sig i dessa frågor i jämförelse med de andra undersökta länderna. En slutsats han drar är att det svenska folkbibliotekets uppdrag måste stärkas och tydliggöras. För att uppnå detta krävs en bättre samverkan mellan kommunerna och regeringen. Till grund för en nationell bibliotekspolitik måste ligga en ”...idémissig diskussion om bibliotekens utvidgade roll i ett samhälle allt mer inriktat på lärande och kunskapsspridning.” (ibid. s.69).

Stenquist gör sitt avstamp i det han kallar det nya kunskapssamhället (ibid.). Den typ av samhälle, som Stenquist menar att vi befinner oss i idag, definieras av att det allt mer handlar om lärande och kunskapsspridning. Han pekar ut tre nationella verktyg vars betydelse växer i kunskapssamhället: utbildningsväsendet, biblioteksväsendet och Public Service Radio och -TV. I alla dessa sammanhang blir biblioteket betydelsefullt

med tanke på dess särskilda kvaliteter, det vill säga en samhällelig institution med ett blandat serviceutbud av kultur, utbildning och ny teknik som är tillgängligt för alla som är intresserade.

Kravet på en nationell bibliotekspolitik kan tyckas legitimt och berättigat och har ljudit starkt över bibliotekssverige. Men debatten om en nationell bibliotekspolitik har också kritiserats för brist på sakinnehåll. Vad är egentligen en nationell bibliotekspolitik? Barbro Thomas menar att tack vare att man har svårt att definiera en sådan har det varit lätt att skriva under på att det är något bra som biblioteken behöver (Thomas, 2003). Thomas påpekar att man kan utforma olika modeller av hur en nationell bibliotekspolitik skulle kunna se ut, men att en viktig komponent bör vara att de olika huvudmännens ansvar anges i mål- och styrdokument och att det finns kontroll och uppföljning.

I den här uppsatsen blir bland annat betydelsen av mentala bilder av fenomenet kärnverksamhet viktig. Även Stenquist talar om mentala bilder som en form av påverkan i biblioteksfrågan (Stenquist, 2003). Han menar att beslutsfattare på såväl nationell som lokal nivå ofta bär på mentala bilder av folkbiblioteket och dess verksamhet. Dessa präglas av att den modernisering som skett på biblioteken inte har en plats i de mentala bilderna. Enligt Stenquist har det en stor inverkan på biblioteket som politisk fråga då dessa mentala bilder till stor del är det som idag hindrar folkbiblioteken från att inta en central plats i den politiska diskussionen om ett sammanhållet kunskapssamhälle. Många biblioteksverksamma har ställt sig frågan om biblioteket ”ska göra allt” och vilka roller biblioteket ska spela utan att släppa efter på så kallad traditionell biblioteksservice. Det handlar alltså om bibliotekets uppdrag – vad ska det vara? En gemensam nationell samsyn och samordnad nationell bibliotekspolitik samt en som tar hänsyn till folkbibliotekets förändrade förutsättningar, med snävare ekonomiska ramar och nya uppgifter, skulle underlätta för de biblioteksverksamma att veta på vilken nivå man ska lägga sig i sin verksamhet.

Vi sammanfattar lite

I detta avsnitt redovisar vi ett sammandrag av forskningsläget och andra hittills presenterade tankar om folkbibliotek och kärnverksamhet samt frågor som blir relevanta att ställa till den följande undersökningen utifrån detta.

Resultatredovisning forskningsläget

Joacim Hansson drar utifrån sin analys slutsatsen att som ideologisk institution är folkbiblioteket ett barn av sin tid och definitivt att betrakta i ljuset av de nya former av institutioner som växer fram vid samma tidpunkt som folkbiblioteket (Hansson, 1998). Dess ideologiska innehåll tycks därmed vara betingat av samhällsutvecklingen. Utifrån perspektivet att det finns en relation mellan folkbiblioteket och samhällets idéutveckling blir ett viktigt övervägande i vår undersökning betydelsen av att öka kunskapen om detta för att kunna inse vilka möjligheter som finns för bibliotekets överlevnad. Det här blir aktuellt när de ideologiska förutsättningar ur vilka folkbiblioteket en gång växte fram börjar lösas upp och försvinna för att ersättas av andra.

Hanssons visar på möjligheten att upptäcka folkbibliotekets ideologiska identitet i den bas där institutionens värderingar formuleras (ibid.). Värderingar som har kännetecknat folkbibliotekets framväxt och dess identitet som institution är dess läsfrämjande åtgärder. Med hjälp av dessa har man velat fostra dugliga samhällsmedborgare. Den undersökning Hanson gjort tyder på att skapandet av den nya folkbiblioteksinstitutionen var beroende av ett samspel av institutionella förklaringar, produktionssättsförklaringar och diskursiva förklaringar. Vi bör även fråga oss vad detta har för betydelse för folkbibliotekets situation och dess definition av kärnverksamhet idag.

Genom Enströms synpunkter på karaktären hos de förändringar som folkbiblioteket ställts inför i relation till identitetsuppfattningar får vi hjälp att fundera över kärnverksamhetens utseende i relation till förändringar och identitet (Enström, 1995). Enström menar att olika uppfattningar av ett biblioteks identitet leder till en granskning av vad biblioteket ska göra och inte göra och spelar därmed en viktig roll för hur verksamheten ser ut. Förändringar i biblioteksverksamheten leder till behovet att omdefiniera identitetsuppfattningarna.

Göran Widebäcks företagsekonomiska teorier kring folkbibliotekets verksamhet förser oss med ett betydelsefullt perspektiv på hur man kan se på innebörden av ett biblioteks kärnverksamhet (Widebäck, 1995). Den klassiska produktionsekonomin har kompletterats med en ekonomityp som har sin utgångspunkt i en kunskaps- eller kompetensfaktor. Widebäck menar att denna ekonomityp kan ha betydelse för folkbiblioteket då kompetensbasen där på olika sätt tenderar att förskjutas från mediabeståndet till personalens kompetens. För att detta kapital inte ska försvinna är det viktigt att biblioteket i de tider av snabba förändringar som det befinner sig i gör en bedömning av vad man ska prioritera i verksamheten, eller som blir aktuellt i denna uppsats, vad man anser är kärnverksamhet. Vilken betydelse får det för identitetsuppfattningen att såväl kompetensbasen som funktionen inte är helt stabil?

Audunson menar att folkbibliotekets brottande med hur nya krav ska bemötas grundar sig på försök att hitta vägar till anpassning utan att för den skull försaka det man anser vara värdegrunden i folkbiblioteksarbetet (Audunson, 1996). Denna synpunkt anser vi utgör en värdefull del av en kontext till våra tankar angående folkbiblioteksarbetets kärna och huruvida denna måste anpassas till en förändrad omgivning.

Knöös och Englund har utifrån ett företagsperspektiv som vi finner användbart redovisat vissa principer om betydelsen av ett företags kärnkompetenser (Englund & Knöös, 1999). Det är förvisso möjligt att innebörden de lägger i begreppet kärnkompetenser inte direkt kan översättas med det man brukar avse med folkbibliotekets kärnverksamhet, men vi tror att vi kommer att ha nytta av denna diskussion i vår kommande analys. Frågor vi kan använda utifrån Knöös och Englund diskussion är: Har man i företaget en idé om vilka kärnkompetenser som är viktiga idag, vilka som kommer att behövas i morgon och vad man kan göra för att på mest effektiva sätt utnyttja de befintliga kompetenserna? Chefens idé om vad som är företagets kärnkompetenser är av högsta betydelse för att företaget inte enbart ska ses som dess varor eller tjänster. Har chefen sådana idéer? Inser man i företaget vikten av tillväxt och möjligheter att skapa nya värden för kunden? Frågor av detta slag förutsätter att det finns en förankring i någonting som är känt för medarbetarna i organisationen. Ett sätt att hitta en sådan

förankring kan vara att föra en diskussion kring identitet. Kan man urskilja en sådan i företaget?

Bo Jonsson har, hos bibliotekschefer och politiker, identifierat en diskurs inom vilken han menar att det finns likheter med både marknadsekonomi och liberalism (2003:4). Han finner även att det finns beröringspunkter i det sätt man ser på folkbibliotek och folkbildning med de som funnits sedan tvåhundra år tillbaka. Här återfinns både en idé om att folkbibliotekets berättigande ligger i att utbudet motsvarar dess efterfrågan samt tanken om att folkuppfostran är folkbibliotekets främsta uppgift. Han ser paradoxen i denna diskurs genom dess sätt att inbegripa två motsägelsefulla uppfattningar om folkbiblioteken utan att de säger emot varandra. De beslutsfattare han talat med, bibliotekschefer och politiker, uttrycker en pedagogisk diskurs som han beskriver med hjälp av begreppen förhållningssätt, förhoppningar och självbild. Innebörden av de här begreppen blir enligt Jonsson att målet med biblioteket – folkuppfostran - ska nås genom att vi inte talar om det och genom att förhålla oss på ett sätt så att det inte ser ut som om vi ville dit.

Beslutsfattarnas förhållningssätt ska vara passivt, man ska se till att de media och de tjänster som besökaren förväntat sig finna på biblioteket kan erbjudas, men man ska inte lägga sig i vad besökaren gör där eller vad han/hon lånar. Förhoppningen är att besökaren genom sitt användande ska formas till en aktiv medborgare, delaktig och ansvarsfull, och ingå i den samhälleliga gemenskapen. Detta är inte nödvändigt för att berättiga bibliotekets existens. Själva användandet är berättigande nog och värdet finns ändå. Men bibliotekets meningsfullhet och betydelse skulle öka om förhoppningarna infriades och det skulle tillskrivas en samhällelig betydelse, förutom den mening det gett den enskilde besökaren. Beslutsfattarnas självbild blir på det här viset en av en passiv påverkare som bidrar till demokratins förverkligande. Jonsson menar att man genom en sådan diskurs löser upp de motsättningar som finns mellan olika synsätt när det gäller folkbildningens och bildningens mål och mening. Det är också här han finner parallellen i synsätt till liberalismen och marknadsekonomi, som innebär att om människan bara bemöts som en rationellt tänkande individ som vet vad som är bäst för henne – och för samhällets – kommer hon att göra sig till en demokratisk och bildad medborgare.

Jonsson skriver att även om han ser att målet med biblioteken är folkuppfostran och att det målet ska nås genom tystnad och ett förhållningssätt som nästan antyder att vi inte vill dit, är det viktigt att identifiera en diskurs. Som ett av de mest betydande skälen anger han ett av diskursens främsta kännetecken: att den är så självklar att den inte syns – att den tas förgiven. Beslutsfattarnas sätt att framställa diskursen utgår ifrån att man tar för givet att det inte går att utforma en annan syn, den som skulle försöka sig på något sådant skulle uppfattas som subversiv menar Jonsson. Riskerar det här förhållningssättet att leda till ett ointresse frågar vi oss? Jonsson tar stöd hos Audunson i sin syn på att folkbibliotekens autonomi och identitet är beroende av att det förs en kontinuerlig idédiskussion kring deras verksamhet. Detta eftersom folkbiblioteken, enligt Audunson, främst är att betrakta som en kommunal och oregerad verksamhet.

Vår empiriska undersökning utförs på två mindre folkbibliotek där vi har valt att fästa stor uppmärksamhet vid chefernas uppfattning av och betydelse för biblioteksverksamheterna. Därför är det intressant att titta på Fernströms undersökning

av bibliotekschefers roll relaterat till bibliotekens framtidsvisioner (Fernström, 2000). Liksom Fernström gör kan det vara relevant att ställa frågorna huruvida det finns en samstämmighet mellan de undersökta bibliotekens kärnvärden, hur detta i så fall framkommer och i hur hög grad chefernas uppfattningar av kärnverksamhet överensstämmer med hur detta beskrivs i måldokumentet för verksamheterna.

I dagens bibliotekssverige talas det mycket om behovet av en nationell bibliotekspolitik. Det som efterlyses är en nationell, gemensam samsyn som tar hänsyn till bibliotekets förändrade förutsättningar. Då vi upplever att denna diskussion har varit intensiv och att höga förväntningar verkar finnas på den betydelse en nationell bibliotekspolitik skulle ha ställer vi oss frågan vilken betydelse en sådan skulle få för hur man uppfattar folkbibliotekets kärnverksamhet, och vilken betydelse avsaknaden av en sådan får? Stenquist redovisar synpunkter på att en bibliotekspolitik som förs på nationell nivå skulle underlätta för de biblioteksverksamma att veta på vilken nivå man ska lägga sig i sin verksamhet och vad den därmed ska innehålla (Stenquist, 2003).

Den undersökning vi gör kretsar mycket runt uppfattningen av bibliotekets kärnverksamhet i förhållande till dagens samhällsidéer och förutsättningar. Därför upplever vi också Stenquists teorier om detta som intressanta då han menar, som vi tidigare har nämnt, att folkbiblioteken är i behov av en "...idémissig diskussion om bibliotekens utvidgade roll i ett samhälle allt mer inriktat på lärande och kunskapsspridning." (ibid. s.69). Dagens samhälle definierar han alltså som det nya kunskapssamhället och i detta blir biblioteksväsendet ett nationellt verktyg.

Kärnverksamhet över tid

Under 1900-talet har olika paradigmer och trender varit aktuella inom biblioteksforskningen. Synen på biblioteket har genom åren förändrats i takt med att olika grenar inom forskningen haft olika genomslagskraft menar Mariam Ginman, professor i biblioteks- och informationsvetenskap (Ginman, 1995). På 20-talet var det den samhällsvetenskapliga forskningen som var på frammarsch i Tyskland och USA och det var egentligen först då som biblioteket uppmärksammades som en organisation. Biblioteksforskare och utbildare världen över började se på biblioteket som en social institution. Man kan se det som ett paradigmskifte som innebar att biblioteket kom att ses som en viktig del i den sociala och kulturella utvecklingen av samhället och människors jämlikhet. De biblioteksvetenskapliga analysernas perspektiv kom att dikteras av det här paradigmet under årtionden. Verksamheten sammankopplades hårt till biblioteksorganisationen och biblioteksvetenskapen blev en rumsvetenskap – bibliotekets rum och den verksamhet som bedrevs där blev analysernas fokus. När seklet gick över i sin andra hälft började synen på biblioteksarbetet att förändras. Man utarbetade nya modeller för dokumentåtervinning och kunskapsrepresentation, modeller och discipliner som bland annat kommunikationsvetenskap och informationsbehandling låg bakom. Biblioteket sågs som ett system för mänsklig kommunikation – en informationscentral. Intresset riktades väldigt starkt på informationens lagring, återvinning och användning. De centrala problemområdena blev nu biblioteksanvändarnas informationsbehov och tillfredsställelse samt informationsförmedlingen.

I och med att forskningen kring biblioteket tagit nya vägar under åren menar vi att också bibliotekens arbete och interna fokus borde ha förskjutits. Kan man då se någon förändring vad det gäller kärnverksamheten när vi blickar bakåt? Att biblioteken har genomgått stora förändringar, innehållsmässigt och tekniskt, råder det inget tvivel om. Men hur har verksamhetens fokus förhållit sig genom åren? Innan vi presenterar vår egen undersökning vad gäller kärnverksamheten vill vi blicka bakåt och försöka presentera olika delar inom biblioteket som vi menar har betydelse när man söker dess kärnverksamhet. Att göra en form av historiskt beskrivningssystem är ganska svårt eftersom mycket av det som fokuserats på inom folkbiblioteken har en förmåga att följa med in i nästa fas. Men vi tycker oss i alla fall kunna urskilja tre funktioner eller ändamål som varit mer eller mindre tydliga under 1900-talet.

Det tycks vara så att bibliotekets samlingar är centralt när det moderna folkbiblioteket formas och även innan det sker. Verksamheten är en viktig del i det samhällsbygge som tar sin början under de allra första decennierna av 1900-talet och bibliotekens innehåll färgas av den tidens ideologiska strömningar. Biblioteken är mycket inne i sig själv, driver på sätt och vis sig självt och blir på så sätt liktydigt med samlingen och bibliotekariens förmåga att hitta i den samt omdömet att skilja god litteratur från den man bedömer som skadlig. Rollen som folkbildare är utpräglad vid den här tiden. Siktet är inställt på att människan ska bildas och man lägger stor vikt vid den goda litteraturen. Strävan efter att fostra och dana människor till dugliga medborgare gör att, som Hansson påpekar, biblioteket som institution får en kontrollerande funktion (Hansson, 1998). I en strävan efter att forma människor föds också intresset för barnverksamhet.

Den demokratiska funktionen som följt biblioteket under hela dess tid som folkbibliotek menar vi har en stark förankring hos både bibliotekarier och beslutsfattare. Men kanske mer som ett tyst och självklart berättigande av verksamheten som tagits för given vilket gjorde att man under 1900-talets mitt kom att se den mer instrumentella delen av arbetet som verksamhetens kärna. Varför och till vilken nytta man fanns var redan färdigt och fastställt – kärnverksamheten blev istället själva maskineriet, som utlån, inlån, katalogisering och inköp. Man skulle kunna koppla det till att biblioteksforskningen, enligt Ginman, nu mer koncentrerar sig på biblioteket som en informationscentral (Ginman, 1995). De nya modellerna för dokumentåtervinning och kunskapsrepresentation gör att intresset då vrids mot hur man lagrar information, återvinner den och hur den används.

Under 60- och 70-talet utvidgas verksamheten till att även innefatta andra kulturyttringar, biblioteket skulle bli mer av ett kulturcentrum (Nilsson, 2003). Även den mer uppsökande verksamheten som till exempel Boken kommer växer, biblioteket ska nå dem som inte kan nå biblioteket. Barnverksamheten betonas alltmer och röster höjs om att just barn och ungdomar borde tillhöra den mest prioriterade gruppen inom verksamheten. En mer utåtriktad verksamhet växer fram i form av filmvisningar, teaterföreställningar, föredrag och utställningar. Sven Nilsson menar att den här kundanpassningen gav verksamheten dess dynamik (ibid.). Men förändrades egentligen kärnverksamheten? Såg man till exempel på utställningarna som en del i kärnverksamheten, eller föredragen? Gör man det idag? Det är under tiden kring 1950-talet och åren därefter som man kan väcka frågan om kärnverksamhet, biblioteken öppnar för verksamheter som kräver ett större och bredare perspektiv när det gäller

verksamheten. Film, musik och även talböcker gör sitt intåg och införlivas under folkbildningsbegreppet

Idag tycker vi oss kunna se tendenser till att man är ett rov för stridiga känslor när det gäller bibliotekets verksamhet. Samlingarna, barn- och ungdomsverksamheten, fjärrlån, den uppsökande verksamheten, cirkulationen - alla skulle kunna definieras som en kärnverksamhet. De har ingått i verksamheten under en längre tid och ses samtliga som en självklar del i verksamheten. Det finns säkert de som skulle benämna var och en av de här delarna som enskilt varande bibliotekets kärnverksamhet, men kanske är det mer ett uttryck för rädslan att annars bli bortrationaliserad. Fjärrlåneservicen har med den tekniska utvecklingen blivit mer lätthanterlig och samtidigt mer tillgänglig och intar på så vis en mer självklar plats bland kärnverksamhetskandidaterna. Här har även satsningarna på vuxenstudier och det ökande antalet av högskolor spelat en roll.

Vi lutar mer åt att folkbibliotekens kärnverksamhet idag inom kommunpolitiken är en liten bit i en större kommunalkaka - det ingår som en ingrediens – och att det hos beslutsfattarna inte finns någon definierad kärnverksamhet. Det handlar mer om att man från kommunledningens håll vill att invånarna ska delta och vara aktiva medborgare för att på så vis få en levande kommun och där hoppas man, i det tysta, att biblioteket ska vara en del. De olika verksamheterna som vi nämnde i stycket ovan kan ses som olika sätt genom vilka man hoppas uppnå ett gemensamt resultat – en fungerande medborgare. Risker finns att biblioteket ses som en serviceinrättning, ett resultat av brist på debatt eller samtal om bibliotekets framtid och vilka mål och medel som står till buds för att fortsätta utvecklas i enlighet med just de demokratiska värden man understryker i hart när varenda strategiska plan och måldokument som finns skrivet. Men frågan är, som Bo Jonsson uttrycker det: ”kan man nå målen utan att tala om dem?” (Jonsson, 2003, s. 28).

I sin avhandling från 2003 skriver Bo Jonsson att folkbiblioteket ända sedan det tillkom har varit en offentlig institution och en offentlig arena. I mångt och mycket har det illustrerat själva innebilden av det demokratiska idealet. Alla kan besöka biblioteket, ingen hindrar dig eller nekar dig den rätten.

Bo Jonsson beskriver vidare att om man överför marknadsekonomi som diskurs till folkbibliotek skulle det betyda att folkbibliotekets värde ligger i att det används så mycket som möjligt (Jonsson, 2003). Värdet som kulturförvaltare och kulturförmedlare är något som andra intressenter kan hävda men är ingenting som bibliotekets aktörer behöver ta någon hänsyn till. Det skulle innebära att man finner sitt berättigande i sig själv och i sitt användande.

Enligt Jonsson är folkbibliotekets demokratiska betydelse tydlig inom den pedagogiska diskurs som han funnit att beslutsfattarna uttrycker (Jonsson, 2003). Här möjliggör folkbiblioteket och dess beslutsfattare det demokratiska samhället genom att vara passiva påverkare. Besökaren erbjuds ett smörgårdsbord där hans eller hennes smak kan tillfredsställas och därmed har beslutsfattarna gjort sitt. Man ger människor möjlighet att själva bestämma vad man ska göra på biblioteket med den förhoppningen att det ska inspirera besökaren till att vilja bli en delaktig och ansvarsfull medborgare. Detta utan att aktivt verka för att vissa media lånas ut eller att biblioteket brukas på det ena eller

andra viset. Den enskilde besökaren tillskrivs beslutsrätten vilket Jonsson menar gör den liberala moderniteten påtagligt närvarande inom diskursen. Men folkbibliotekets berättigande finns alltså egentligen redan i det faktum att det används, värdet finns där även om förhoppningarna skulle grusas. Jonsson frågar sig om den här diskursens förhållningssätt verkligen får den efterlängtrade verkan som man hoppas på, han vågar sig inte på ett svar men konstaterar ändå att beslutsfattarna ser sig själva som uppdragsgivare åt besökarna.

Den empiriska undersökningen

Nedan redovisar vi det resultat de intervjuer, observationer samt verksamhetsdokument som de folkbibliotek vi undersökt genererat. Vi börjar med att presentera kommunerna och biblioteken innan vi övergår till att redovisa resultaten från de empiriska studierna

Eslövs kommun

Eslövs kommun, som den ser ut idag, bildades 1971 och har idag ca 29 400 invånare varav ca 16 000 är bosatta i själva Eslöv. Kommunen har de senaste 30 åren följt landets genomsnittliga befolkningsutveckling förutom under de senaste åren då befolkningen har minskat (Eslövs kommuns hemsida).

Efter några sämre år efter första världskriget innebar femtiotalet en bra period för Eslöv med en fördubbling av invånarantalet på tio år. Det här gjorde att det krävdes en utbyggnad av såväl bostäder som offentliga lokaler. I och med effektiviseringen av jordbruket som följde efter andra världskriget fick livsmedelsindustrin en stark ställning tillsammans med verkstadsindustrin (ibid.).

Under 80-talet satsades kommunen på en rejäl utbyggnad och ökad service av skolor och barnomsorg vilket ledde till att utbildningsnivån steg i kommunen men den ligger fortfarande under riksgenomsnittet (ibid.). Det sker en nettoutpendling av arbetskraft från Eslöv till andra kommuner och tillverkningsindustrin har fortfarande den mest framträdande positionen. Det är verkstads- och livsmedelsindustrin som dominerar, med 28% av det totala antalet arbetstillfällen i kommunen, och alltså är jordbruket en betydande näring. Industrin är den största. Prognoserna för den framtida utvecklingen pekar mot en successiv, balanserad befolkningsökning men utan några dramatiska förändringar. Av befolkningen är 11,5 % födda utanför landet vilket är några procentenheter lägre än genomsnittet i Skåne. Den öppna arbetslösheten uppgick 2002 till 3,6% av arbetskraften men den har minskat under det senaste året (ibid.).

Biblioteket

1928 inrättas kommunens stadsbibliotek i det som idag heter Byskolan, som ersätter lånebiblioteket, ABF-biblioteket och läsestugan (ibid.). Från och med år 2000 ligger biblioteket i en tidigare biografbyggnad. Här delar biblioteket på utrymmet med Kultur- och fritids kontor som finns i det så kallade hörnhuset. Den totala ytan uppgår till 1 830 kvm inklusive källare, vind och förvaltningskontor och den publika ytan för biblioteksbesökarna utgörs av 1 140 kvm.

I "Biblioteksplan – Nulägesbeskrivning" daterat 2004-03-04, som nu är ute på remiss, beskrivs verksamhetens olika områden genom bland annat: ansvar och organisation, nämndens samt bibliotekens personal, kompetens, bestämmelser och mål, bibliotekets profilering, standard, ekonomi samt samarbetsformer och nätverk. Kultur- och fritidsnämnden har det direkta ansvaret för folkbiblioteksverksamheten enligt reglementet. Gymnasie- och skolbiblioteken sorterar också under Kultur- och fritidsnämnden i nära samarbete med Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden respektive Barn- och familjenämnden (Biblioteksplan Nuläges-beskrivning 2004-03-04).

Biblioteksverksamheten består av folk- och skolbibliotek (Biblioteksplan 2004). Folkbiblioteken omfattar stadsbibliotek i Eslöv med fem biblioteksfilialer i Flyinge, Harlösa, Löberöd, Marieholm samt Stehag. Skolbiblioteken består av gymnasiebibliotek i Bergagymnasiet och Salliusgymnasiet, tre högstadiesbibliotek i Norrevångsskolan, Ekenässkolan och Ölyckeskolan samt 13 låg- och mellanstadiebibliotek. I Flyinge, Löberöd och Stehag är biblioteken förlagda till skolorna och biblioteksverksamheterna är integrerade, det vill säga skol- och folkbiblioteken är sammanslagna. Skolbiblioteket i Norrevångsskolan är även öppet för allmänheten. Gymnasiebiblioteket lämnar även service till Vård- och Omsorgsprogrammet och Komvuxeleverna (ibid.)

Folkbiblioteken har 17 anställda (14,50 årsarbeten), 12 på stadsbiblioteket och fem på filialbiblioteken (Biblioteksplan 2004). Av dessa är sju bibliotekarier och tio biblioteksassistenter. På gymnasiebiblioteket finns två bibliotekarier och en biblioteksassistent motsvarande 2,80 årsarbeten. På grundskolebiblioteken finns en bibliotekarie och en biblioteksassistent motsvarande 1,75 årsarbeten samt lärarbibliotekarier.

I biblioteksplanen beskrivs vidare det väl utbyggda samarbete som finns mellan folk- och skolbiblioteken vilket innebär att man lånar böcker från varandra. Här finns en gemensam mediekatalog och två gånger i veckan transporteras böcker mellan de olika folkbiblioteken. I Skåne finns dessutom ett gemensamt nätverk i vilket Eslövs bibliotek ingår och fungerar som Region Skånes enhet för utvecklingsinsatser inom biblioteksområdet tillsammans med Länsbibliotek Skåne som service- och resursbibliotek. Man har ringat in de framtida roller som man ser som centrala för biblioteket, rollen som mötesplats, kunskapscentrum och kulturcentrum. Man ska bredda sina kompetenser "med tonvikt på förmedling, marknadsföring, producent- och kulturpedagogroller med mera." (ibid s.3). Antalet besökare på stadsbiblioteket är 1/3 låntagare och 2/3 berör bland annat arrangemang, möten eller sammanträden, studier, medie- och samhällsinformation, turistbyrå, Internetsökningar och tidnings- och tidskriftsläsning.

Östra Göinge kommun

Broby folkbibliotek ligger i Östra Göinge kommun i nordöstra Skåne (Östra Göinge kommuns hemsida). Kommunen har ca 14 000 invånare varav ca 80 % bor i någon av de åtta tätorterna. Kommunen är en gammal kulturbygd med många historiska minnen och med en tydlig prägel av den tilltalande och utbredda naturen. Näringslivet är idag

ganska mångsidigt, och det är tillverkningsindustrin som står för den största delen av detta. Den genomsnittliga utbildningsnivån representeras av gymnasial utbildning. De senaste åren har det skett fler utflyttningar än inflyttningar i kommunen vilket har bidragit till att befolkningsantalet sjunkit (ibid.).

Kommunen har hand om gemensamma angelägenheter för kommuninvånarna (ibid.). Till dessa räknas biblioteken. För biblioteken ansvarar Kultur- och fritidsnämnden som också ansvarar för bland annat kommunens idrotts- och fritidsanläggningar. Avdelningschefen för Kultur, fritid och turism är därmed chef även för biblioteken då dessa ingår i denna avdelning. Hädanefter refererar vi i texten till denna som kultur- och bibliotekschef.

Av tätorterna är Broby med sina 3200 invånare störst till invånarantal (ibid.). Orten präglas av en stark småföretagaranda. Broby är kommunens administrativa centrum och har stort serviceutbud, socialkontor, barn- och utbildningsförvaltning samt huvudbibliotek. I fyra av de andra tätorterna finns biblioteksfilialer.

I Östra Göinge finns för närvarande fem bibliotek av vilka huvudbiblioteket är placerat i Broby och filialbiblioteken i basorterna Knislinge, Hanaskog, Sibbhult och Glimåkra (Biblioteksutredning). Trots detta finns det i nuläget platser i kommunen som inte nås av någon biblioteksverksamhet. Biblioteksverksamheten består av folkbibliotek och ett fåtal skolbibliotek. På de orter där skolverksamhet bedrivs finns med ett undantag någon form av bibliotek. Det finns ett samarbete mellan biblioteken och skola som på vissa håll fungerar mycket bra, men det behöver fördjupas menar man från bibliotekssidan. Det hinder som idag ligger i vägen för detta är personalbrist. I kommunen finns en gymnasieskola, i Sibbhult, och här finns kommunens hittills enda integrerade skol- och folkbiblioteksverksamhet.

Biblioteket

På huvudbiblioteket i Broby arbetar två bibliotekarier, en biblioteksassistent, en lönebidragsanställd assistent, en Boken kommer bibliotekarie på besök en gång i veckan samt bibliotekschefen som har yttre pass en gång i veckan (intervju med bibliotekschef 2005-03-14). Filialerna har per filial en anställd som arbetar 25 timmar i veckan. Fortfarande är inte alla filialföreståndare utbildade bibliotekarier, men ett beslut har kommit på att dessa tjänster ska göras om till bibliotekarietjänster allt eftersom tjänsterna blir lediga.

Under 2004 genomfördes en utredning av bibliotekens verksamhet (Biblioteksutredning). Utredningen har tillkommit genom att avdelningschefen för Kultur, fritid och turism har fått i uppdrag att ta fram ett förslag till biblioteksplan men även som ett uppdrag från Kommunstyrelsens arbetsutskott att se över filialorganisationen. Det övergripande skälet är dock att bibliotekspersonalen har upplevt sig ha svårt att möta de krav som ställs på ett modernt bibliotekssystem, och de urskiljer följande problem med verksamheten: man upplever svårigheter att nå ut till de grupper som inte själva kan ta sig till biblioteken, det vill säga barn och äldre. Det finns en splittring av personal, medieresurser och tid som inte ger möjlighet till vare sig specialisering eller bredd. Trots geografisk spridning är det flera orter i kommunen som

man inte når ut till och som därför är utan biblioteksservice. Slutligen slår man fast att huvudbiblioteket och de fyra filialbiblioteken har ungefär samma öppettider med fokus på kvällar. Följden av detta blir ett försvårat samarbete med skolorna och en utestängning av daglediga och studeranden med behov av service under dagtid samt personer som har ett behov av att använda biblioteken i sin yrkesutövning.

I biblioteksutredningen lämnas även förslag på hur dessa problem kan avhjälpas. Förslaget bygger på ett utformande av ett nytt huvudbibliotek i Broby som kan stå till tjänst med hela bredden av bibliotekstjänster. Genom en samlokalisering med Musikskolan och turistbyrån och de bättre lokalmöjligheter som därmed ges skulle ett Kulturhus kunna skapas och biblioteket börja fungera som utställningshall, mötesplats och studieplats med modern teknik och utbildad personal. Ett filialbibliotek behålls, i Knislinge då biblioteket där är i starten av ett utvecklingsarbete som man inte vill störa. I övrigt föreslås samgående mellan folk- och skolbibliotek för att skapa så kallade bibliotekspunkter där de tre övriga filialbiblioteken idag finns. Dessa bör ha ett öppethållande dagtid för allmänhet och skola ett par gånger per vecka och övriga tider som skolbibliotek. Dessa orter, samt övriga som idag inte nås av någon biblioteksservice, föreslås dessutom besökas av en nyinköpt, mindre bokbuss på kvällstid. Turer kan också köras till sociala mötesplatser som socialförvaltningen vill skapa.

I nuläget har biblioteksutredningen varit ute på remiss och man har börjat koncentrera sig på de mest akuta delarna – huvudbibliotekets samgående och en eventuell sammanslagning av biblioteket och skolan i Knislinge. Ett visst ändrande av öppethållandet har också genomförts som bygger dels på utredningens förslag och dels på en noggrann besöksstatistik som bibliotekspersonalen förde under 2004. Kommunens invånare har beretts möjligheter att ha synpunkter på biblioteksutredningen. Reaktionerna har sett olika ut; på någon ort har protester varit massiva, på en annan försiktiga och på ett tredje uteblivna. Det många oroar sig för är att man håller på och lägger ner biblioteken ute i orterna, vilket inte är fallet. På andra orter har man i större utsträckning försökt se nya möjligheter i händelse av förändring.

Man har satt upp en rad mål för biblioteksverksamheten i kommunen. Dessa är tillgängliga för allmänheten genom att de finns utlagda på bibliotekens hemsida (Östra Göinge kommuns hemsida). Det rör sig om cirka 12 mål och vi får intrycket att man utifrån målen har identifierat tre övergripande områden inom biblioteksverksamheten. Det första handlar om bibliotekets uppgift att genom sina öppettider, lokaler och personal vara en resurs för allmänheten, med särskild fokus på flyktingar, invandrare och tonåringar, i erbjudandet av folkbildning, läsfrämjande verksamhet och olika medier. I det andra området betonas den uppgift man anser att biblioteket har att verka som informationsförmedlare och för en fri och jämlik tillgång till information. Ett tredje område pekar ut bibliotekets uppgifter med utgångspunkt i biblioteket som ett samhällets vardagsrum. I detta ska finnas program- och utställningsverksamhet, släktforskning och överhuvudtaget plats för upplevelser, kunskaper och gemenskap.

Resultat

En av de metoder som vi har använt, för att skapa en bild av hur folkbibliotekens uppfattning av kärnverksamhet kan se ut idag har varit att observera bibliotekens utformning i Eslöv och Broby. Dessa uppfattningar ska ses mot en bakgrund av nya krav på och förutsättningar för folkbiblioteken samt den nya arena biblioteken har att verka på som allt mer influeras av företagsideologi och en ny samhällelig livsstil.

Vi har alltså inte koncentrerat oss på att observera användarnas eller personalens beteende i verksamheterna. Utan snarare på vad vi har kunnat uttolka ur bibliotekens utformning, vad man till exempel valt att prioritera genom exponering, och vad vi anser att biblioteken i och med den utformningen ger för bild av verksamheten. Det är värt att understryka att det handlar om en tolkning som vi gör. Frågor som har varit relevanta i våra observationer är: Hur ser biblioteket ut? Hur är det utformat? Vad är det som har förändrats i biblioteket? Vad anser man är kärnverksamhet och hur ser vi att denna framkommer i utformningen? Finns det en annan del av verksamheten som tydligare uttrycks genom utformningen?

Tanken med undersökningen var att få en inblick i vad man på ett för Sverige storleksmässigt ganska vanligt bibliotek ser som bibliotekets huvudsakliga uppgift – finns det någon sådan, en kärna, och har den förändrats över tid? Huvudsyftet med intervjuerna var att få respondenterna att tala om fenomenet kärnverksamhet på bibliotek. För detta ändamål utgick vi från ett antal frågor kring vilka respondenterna hade frihet att formulera sig fritt och resonera. Samtalen handlade om vad respondenterna associerar till i fråga om kärnverksamhet, vad de anser att det har för betydelse för biblioteket och för deras arbete där. Vi talade också om vilken betydelse förändringar som ökning av utbildade, ny teknik och även andra förändringar har haft på deras och bibliotekets uppfattning av kärnverksamheten. I redovisningen av intervjuerna har vi valt att inte redogöra för svaren fråga för fråga. I stället har vi avsnittsvis sammanställt information av liknande slag. Hela frågeformuläret finns dock med som bilaga (1).

Observationer Eslöv

Biblioteket ligger nära torget i Eslöv i en för ändamålet renoverad byggnad som tidigare har fungerat som biograf. Området, eller gatan, som biblioteket ligger på skulle fräschas upp, med bland annat renovering av äldre hus, och det var arkitekten som förslog att biblioteket skulle flytta in i den gamla biografen. Det första man möter när man kliver in genom bibliotekets dörrar är Eslövs turistförening. Ett litet bord och några hyllor på väggarna är fyllda med broschyrer om Eslöv med omnejd. Här bedrivs ett samarbete som för bibliotekets del innebär att man ansvarar för den informationen under vinterhalvåret, under lågsäsongen. Det här utgör bibliotekets hall, gå ett par trappsteg ner och du befinner dig i bibliotekets plan ett. Det är ljust och öppet med en övervåning som löper som en balkong längst ena kort- och långsidan.

På det nedre planet finns in- och utlåningsdisken och snett emot en mindre informationsdisk. Båda dessa ska byggas om, eftersom de i dagsläget är för skrymmande. Idag finns det en automat för återlämning och två för utlån men det ska köpas in fler vilket gör att den disken kan minskas. I den borte högra delen befinner sig

barnavdelningen med ett sagorum och längs den delens långsida finns ett antal arbetsrum för bibliotekarierna. I mittgången exponeras nya böcker vid de andra bokhyllornas kortsidor. Här finns också lite annan information. Trots den relativt lilla lokalen har man på det övre planet en ganska väl tilltagen sal för större grupper och samlingar.

Intervjuer Eslöv

Vi lever redan i ett kunskapssamhälle. Konkurrenskraften, både individens och samhällets, är nära kopplad till kompetensnivån. För att stärka Eslöv och dess invånare kommer det att krävas att kommunen kan bidra till att öka medborgarnas kompetenser kontinuerligt. Biblioteken är en del av kunskapens infrastruktur, och bra bibliotek är en viktig del av kommunens strategier för kompetensuppbyggnad.

(På väg. Strategi för Eslövs bibliotek 2005, s.1)

På Eslövs bibliotek genomfördes den 14 mars 2005 tre intervjuer – med förvaltnings/bibliotekschefen och två bibliotekarier varav den ene är barnbibliotekarie samt fungerar som bibliotekets samordnare och den andra bland annat har ansvar för fjärrlån. En kort presentation av de utfrågade:

Respondent 1: Eslövs biblioteks- och förvaltningschef har en bakgrund bestående av juridikstudier och en utbildning på Bibliotekshögskolan i Borås från vilken hon tog examen i december 1986. Från januari 1987 till juni 1993 var hon anställd i Eskilstuna, först som sjukhusbibliotekarie i sex månader, därefter ett år som kommunal barnbokskonsulent på bibliotekets PR-avdelning. Från augusti 1988 som konsulent på länsbiblioteket för Södermanlands län. Parallellt med konsulentjobbet arbetade hon på Mälardalens högskola (då Högskolan Eskilstuna/Västerås) med utbildningar i barn- och ungdomslitteratur. I juli 1993 började hon i Vellinge kommun som kultursamordnare, med ansvar för bland annat biblioteksfrågor, och arbetade där fram till december 1998. Tjänsten som kulturchef i Eslöv tillträdde hon i januari 1999 vilket innebär att hon idag är förvaltningschef och samtidigt bibliotekschef.

Respondent 2: beskriver sin bana inom bibliotekaryrket som ”spikrak - i horisontell riktning”. 1978 fick han sin nuvarande anställning som barnbibliotekarie i Eslöv om än med ytterligare funktion som samordnare på huvudbiblioteket sedan några år. Efter diverse universitetsstudier och tre år som arkeolog utbildade han sig till bibliotekarie på Bibliotekshögskolan i Borås. Den första anställningen i Eslövs kommun var som vikarierande bokbusschaufför, som han menar är ett bra sätt att lära känna kommunen på. ”Dessutom blev jag frälst för det yrkesmässiga umgänget med barn”.

Respondent 3: började 1966 att vikariera som biblioteksassistent på Stockholms stadsbiblioteks filialer. Har en fil.kand. från 1971 och tog bibliotekarieexamen 1975. Hon jobbade som biblioteksassistent på Lunds stadsbibliotek 1971-1974 och har dessutom arbetat som gymnasiebibliotekarie, företagsbibliotekarie på Bibliotekstjänst och som stadsdelsbibliotekarie i Lund. Hon har erfarenhet från den uppsökande verksamheten som socialbibliotekarie med bland annat Boken kommer i Eslöv där hon

dessutom har arbetat som konsumentvägledare. Nu är hon fjärrlåneansvarig och handledare för elever samt vikarie på Eslövs huvudbibliotek.

Vi började med att be de tillfrågade att fritt associera kring ordet kärnverksamhet. Samtliga respondenter var överens om att det biblioteket gör – dess löpande verksamhet - också är kärnverksamheten. Här finns en vilja att ringa in allt och man påtalade svårigheten i att kunna ta bort någon del, allt som var viktigt ingick i kärnverksamheten.

När jag hör ordet kärnverksamhet tänker jag på bibliotekets viktigaste uppgifter /.../ finns det någonting som vi gör idag som jag inte betraktar som kärnverksamhet, som jag skulle kunna undvara.

(respondent 1)

Jag får lite olika associationer. Dels finns det för mig en betydelse av avskalning, nedskärning en förminskning av verksamheten å ena sidan. Å andra sidan är det ju den kärnverksamhet som jag ser i varje fall i arbetet med barn. Alltså att den omfattar väldigt mycket att det finns egentligen ingenting som inte är kärnverksamhet. Eftersom vi arbetar mycket socialt.

(respondent 2)

Min uppfattning är stenhårt den att egentligen allt vi gör är kärnverksamhet därför har jag väldigt svårt att tänka mig att skala bort någonting, att renodla någonting. Ser man till vuxenverksamheten så är det ju dessutom så att kärnverksamheten kanske inte bara är böcker och bokläsning längre utan att informationsarbetet som också väldigt självklart ingår i kärnan.

(ibid.)

Respondenternas beskrivningar av kärnverksamhet är en ganska tydlig beskrivning av de uppgifter som är en del av den befintliga verksamheten, det löpande arbetet. Respondent tre nämner delar som inköp, katalog, utlån och fjärrlån, visningar av biblioteket och visningar av katalogerna, barnverksamhet och Boken kommer. Det här är delar som hon konstaterar har funnits med länge i verksamheten och egentligen aldrig har ifrågasatts – de rimmar väl med det moderna biblioteket, vad det står för. Hon upplever därför att verksamheter som utställningar och PR egentligen inte tillhör själva kärnverksamheten även om det är delar som förekommer på biblioteket. Respondent två arbetar i sin roll som barnbibliotekarie inom en verksamhet som omfattar ganska mycket och kan inte direkt se att det är någon del som inte tillhör kärnverksamheten. Eftersom, som han menar, de arbetar mycket socialt.

Jag tror inte att man tänkte på kärnverksamhet för den var så självklar på nåt vis, jag tror inte.. alltså vad man har de senare åren är just den här diskussionen.....nu bara de senaste åren talat om konkurrens av den typen , det gjorde man inte. Kärnverksamheten var så självklar, det var det vi sysslade med och inget annat.

(respondent 3)

När det gäller att ta in delar i verksamheten som inte traditionellt sett anses höra till bibliotekets verksamhet har det uppstått diskussioner. Inte bara bland personalen utan även på politiskt plan. Respondent ett anser att diskussionen vara ganska livlig när förslaget om samarbetet med turistföreningen kom upp. Här landade det hela i att uppgiften inte skulle bli så betungande och att man i informationsdisken redan fick frågor som rörde Eslöv som turistmål. Däremot sa politikerna nej till det förslag om en företagsservice som lades fram för några år sedan. Respondent ett beskriver hur de gjorde studier i Köpenhamn, Helsingborg och Malmö. Väl medvetna om att de i Eslöv hade ett betydligt mindre underlag gjorde man ändå från bibliotekets sida bedömningen att det här var något för Eslöv. Förslaget innebar en del kostnader både ekonomiskt och resurser i form av personal och politikerna valde att säga nej. Respondenten menar att man helt enkelt inte tyckte att det här hörde till bibliotekets kärnverksamhet även om man inte använde den termen. Hon tror att hade man kunnat genomföra förslaget inom ramarna för de befintliga resurserna så hade utslaget kanske blivit ett annat.

Men informationsarbetet och barn- och unga är de delar som tydligast framkommer tillsammans med personalens kompetens. Diskussionen kring barnbiblioteksverksamheten blir mer detaljerad när vi samtalar med respondent två, som är barnbibliotekarie, även om alla tre anser den delen som central. Här finns, trots bibliotekets och ortens ganska ringa storlek, två barnbibliotekarier och en barnkultursekreterare samt en klar politisk prioritering när det gäller att sätta barnen främst. Respondenten ser barnverksamheten som en del i ett socialt arbete genom att bibliotekarierna, eller personalen på barnavdelningen, träffar barnen i lite olika verksamheter och roller. Han ser det som att man, genom att bedriva olika sorters aktiviteter med barnen, knyter band som sen kan utvecklas och byggas på genom åren. Man har i Kultur- och Fritidsnämnden, som är bibliotekets huvudman, nyligen antagit mål där det finns uttalat att verksamheter för barn och ungdom ska prioriteras. I Eslöv har man faktiskt en tydlig konkurrent om ungdomar i åldrarna 16 till 25 i det Kulturhus som ligger ett stenkast från biblioteket men man menar att man fyller en viktig funktion för barn i de lägre åldrarna.

Respondent ett är tydlig med att poängtera personalen kompetens som en av de allra viktigaste delarna för bibliotekets verksamhet. Hon kallar det för bibliotekariens kärnkompetens. Om man gör sig en bild av biblioteket som något som håller på att gå under och man bara hinner rädda en del så menar hon att med personalen och dess kunskap kan man alltid bygga upp verksamheten igen. Respondent tre poängterar att även samlingarna ingår i kärnverksamheten och att hon har en väldigt glädje av att under en längre tid ha följt boksamlingarna, det är en del av kärnverksamheten som måste följa utvecklingen. Informationsdelen i arbetet ses som en stor del av kärnverksamheten dels då bibliotekariernas sökkompetens, men även som respondent två nämner, bemötandet som har med förtroendet att göra. Alla tre är överens om att informationsarbetet är den uppgift, den kärnverksamhet, som ökat mest i betydelse genom åren bland annat i och med satsningarna på vuxenstudier. Det har bland annat medfört att man idag har en bibliotekarie som har vuxenutbildning som sitt speciella ansvarsområde. En av de tillfrågade menade att informationsarbetet även förändrats när det gäller elever från grund- och gymnasieskolorna. Skolarbetet trycker mer på egen informationssökning och en undervisningsform som påminner om forskning idag vilket gör att bibliotekets informationsarbete understryks. Respondent tre säger att för hennes

del har arbetet kring vuxenstudier kommit in i kärnverksamheten via informationsdisken och frågorna där, som har ökat. Fjärrlånet är en del av arbetet som i sin tur har påverkats av en ökande efterfrågan på kurslitteratur och framhävs också samstämmigt som en väsentlig del i det moderna biblioteket. En effekt av den här utvecklingen är att biblioteket idag har ett specifikt konto med anslag för inköp av kurslitteratur

Att det trycket har ju ökat på biblioteket ganska mycket och måste betraktas som en del av kärnverksamheten. Där har ju funnits en liten startsträcka eftersom vi tidigare har snarast markerat att läromedel liksom inte rör vårt område, vi köper inte in läromedel det får skolan stå för. Men här är vi då mitt inne i en process med kurslistor och vi köper in och skapar pooler, i alla fall har man skapat pooler uppe i Kristianstad med högskoleutbyggnaden. Där är en verksamhet, den har ju funnits men den har nåt folkbiblioteken bara på några år som jag ser det och det är självklart någonting som måste bejakas och som finns med i den här biblioteksplanen.

(respondent 2)

När det gäller vuxenutbildning tror man att det kanske har blivit en förskjutning över tid som inneburit att servandet av människor under utbildning kommit att hamna mer i fokus och det är en verksamhet som har varit användbar när det gäller diskussionen om anslag till verksamheten. Vid det informations- och lobbyarbete som bedrivits från bibliotekets sida gentemot kommunen är det just informationskompetensen man har betonat. Det verkar som om den ökande andelen vuxenstuderande och arbetet runt det faller in på en smidigt sätt i det redan befintliga arbetet, som till exempel information, och då också ses som förenligt med kärnverksamheten.

Det där andra....

En av de tillfrågade, respondent två i Eslöv, uppehöll sig lite mer vid tanken på kärnverksamheten som en upplevelse och ett förtroende som man på biblioteket kunde ge: "De är väl de anställdas kunskaper och färdigheter och bemötandet, allt det där ingår ju i den där... bemötandedelen ingår ju liksom i en sorts kärna, det här som handlar om förtroende". Här lämnade diskussionen, för första gången egentligen, det praktiska arbetet det som kanske mer traditionellt sett förknippas med biblioteket för att istället beröra något som en beskrev som varande lite av bibliotekets själ. Det svårsmätbara. På frågan om respondenten anser det vara viktigt att definiera en kärnverksamhet får vi till svar: "Nej jag kan inte riktigt se att det är viktigt. Alltså det viktiga det jag hellre skulle vilja definiera var det där andra vi var inne på som vi inte kan definiera riktigt som har med någon slags själ att göra". Vi funderar på om det kan ha att göra med hans arbete inom barn- och unga verksamheten som innehåller ett ganska varierat utbud av verksamheter. Han arbetar med flera skilda saker, som pysseldagar, sagostunder, olika typer av barnteater, och barnen möter samtidigt bibliotekarierna i olika roller. Här finns även teaterbesök och filmvisningar på skolbion där han menar att de kanske inte alltid är så synliga som, så kallad, traditionella bibliotekarier men de finns där och skapar därmed ett förtroende för verksamheten. Upplevelsen som en del i kärnverksamheten, att få med sig ett minne, är en annan del som han vill framhålla. Svårt att definiera, men han är övertygad att det är en kärna som kommer att överleva på det ena eller andra sättet.

Observationer Broby

Biblioteket i Broby är beläget i ett hyreshus byggt på 1960-talet. Lokaler i huset upptas förutom av biblioteket också av en pizzeria, en tandläkarmottagning, en frisersalong och ett antal lägenheter. Nedre våningen i biblioteket består främst av några för personalen avsedda arbetsrum och en entréhall varifrån en trappa leder upp till själva bibliotekslokalerna. Då man kommer upp för trappan kan man från denna plats, trots det inte alltför stora utrymmet, se flera olika delar av bibliotekets verksamheter. Där finns glasmontrar med olika former av konstverk samt konst på väggarna. Omedelbart då man kommer upp för trappan finns dagstidningsställ och ett modernt möblemang avsett för läsning av tidningar. På andra sidan trappavsatsen har man placerat en piedestal på vilken Dagens bok exponeras. Genom glasmontrar på andra sidan trappan kan man även se bibliotekets CD-bestånd. När man sedan lämna denna första biblioteksyta och träder in i den större lokalen är den vinklade cirkulations- och informationsdisken och till höger om den barnavdelningen i fokus. Man har alltså tydligt exponerat barnverksamheten. På andra sidan disken finns en ö med fyra datorer. På väggen snett emot disken har man placerat tidskriftbeståndet. Följden av denna medieplacering är att det största bokbeståndet är placerat inåt lokalen, som dock inte är överdrivet stor. Exponeringen av medier är ganska traditionell. Böcker skyltas under rubriker som 'Nya böcker' eller teman som 'Hästar' och här finns en ställning med böcker som har litteraturstöd. Man skyltar med kassettböcker, CD-böcker, och man har även en hel del exponering av böcker i hyllorna.

Intervjuer Broby

På huvudbiblioteket i Broby har den 11 och den 14 mars 2005 intervjuer genomförts som till karaktären hamnat någonstans mellan helt standardiserad och icke-standardiserad med två bibliotekarier och en kultur- och bibliotekschef. Här följer en presentation av dessa:

Respondent 4: arbetar som vikarierande bibliotekarie på huvudbiblioteket i Broby. Hon blev klar med sin utbildning i Biblioteks- och informationsvetenskap på Uppsala universitet år 2004. Där arbetade hon ibland som timvakt i biblioteket, i övrigt är Broby hennes första biblioteksarbetsplats.

Respondent 5: arbetar som barnbibliotekarie på huvudbiblioteket i Broby. Hon har utbildat sig till bibliotekarie i Borås och blev klar 1983. Innan dess hade hon stor arbetserfarenhet från flera olika bibliotek med skilda arbetsuppgifter. Efter bibliotekarieutbildningen har hon i sitt arbete som bibliotekarie bland annat varit ansvarig för tre filialer. Till Broby kom hon 1991 där hon började med att vikariera i informationen och sedan som barnbibliotekarie. 1995 blev hon fast anställd och upplevde då att hon fick större möjligheter att kunna påverka utveckling av sådant hon tyckte var viktigt i verksamheten. Hon upplever att gränsen mellan barn- och vuxenarbete är flytande vilket särskilt visar sig i hennes uppgift som systemansvarig för Book-It samt i arbetet i informationen där hon måste kunna hantera även vuxenbiten.

Respondent 6: är avdelningschef i Östra Göinge kommun för Kultur, fritid och turism i vilket biblioteket ingår. Denna befattning har hon haft sedan mars 2004. Mellan 2002 och 2004 var hon anställd som bibliotekschef i kommunen. Hon avslutade sin

bibliotekarieutbildning i Borås 1985 och har fram till sin chefstjänst arbetat i Stockholm och Kristianstad som skolbibliotekarie, allmänbibliotekarie, filialbibliotekarie, vuxenbibliotekarie och PR- och programbibliotekarie. Biblioteken i Östra Göinge kommun ingår alltså i avdelningen för Kultur, fritid och turism, men hon ser det som viktigt att också lyfta ur biblioteket ur Kultur då hon menar att biblioteket spannar över fler områden än kultur.

Att uppfattningen om vad man betraktar som bibliotekets kärnverksamhet till stor del är individuell har visat sig ganska tydligt i intervjuerna. Respondent fyra associerar kärnverksamhet med att förmedla information, där information innefattar både böcker och underhållning. Informationsförsörjning är ett begrepp som hon anser är viktigt i sammanhanget. Sedan hon börjat arbeta med biblioteksuppgifter upplever hon dessutom att kärnverksamhet för bibliotek i allmänhet till stor del består i den sociala betydelse som biblioteket har. Respondent fem tror att folk i allmänhet, speciellt på mindre ställen, förknippar kärnverksamhet med utlåningen av media. Det gör att det är så även hon i första hand tänker kring begreppet, men menar att ur bibliotekets synpunkt finns det ”... kanske fler kärnverksamheter än vad allmänheten... tror egentligen”.

Respondent sex skiljer sig från de andra först och främst genom att hon uttrycker en uppfattning om vad kärnverksamhet är som är tydlig och sedan tidigare igenomtänkt samt genom att denna är ganska väsensskild jämfört med de andras. Hon betraktar PR-verksamhet, det vill säga hur man presenterar biblioteket på olika sätt utåt och även inåt i kommunen, som en kärnverksamhet för biblioteken i Östra Göinge.

Samtidigt går det att urskilja en övergripande samstämmig uppfattning. Denna handlar bland annat om svårigheten att definiera begreppet kärnverksamhet. Respondent fem känner inte att det finns något i biblioteksverksamheten i Broby som man gemensamt kan beskriva som kärnverksamhet, men i diskussionen som vi har kring detta understryker hon samtidigt att ”... vi försöker hålla hela organisationen utåt som en”, vilket man kanske vill tolka som att man ändå har en gemensam syn av något slag.

Respondent sex tycker att det i nuläget råder en ganska samstämmig uppfattning bland de anställda om vad kärnverksamheten där består i. Dock såg det annorlunda ut när hon kom dit för några år sedan. Läget just då var verkligen gynnsamt för en förändring i verksamheten eftersom det var vad övervägande delen av personalen efterfrågade. Detta var också den huvudsakliga anledningen till varför en ny tjänst som chef hade utlysts. Hon upplever att den personal som nu är verksam arbetar framåt, vilket känns viktigt för henne.

De gemensamma dragen i hur man uppfattar begreppet kärnverksamhet kan handla om att man har en bild av vad det ska vara. Respondent fyra funderar över om hennes uppfattning om kärnverksamhet som informationsförsörjning kommer av att hon är så, som hon säger, indoktrinerad av uppfattningar om vad kärnverksamhet ska vara eller om det är hennes egen uppfattning. Hon upplever också idag att det sätt på vilket man talar om kärnverksamhet i utbildningen lätt blir en slags idealbild medan man väl på plats ute i arbetslivet snarare kan få känslan av att kärnverksamheten handlar om att svara i telefon, boka tider och en massa andra uppgifter som gör att man blir splittrad.

Respondent sex kan berätta om en tidigare biblioteksarbetsplats där man faktiskt diskuterade kärnverksamhet. Det visade sig att hennes kolleger där var noga med att framhålla informationsverksamhet och mediehantering som kärnverksamhet medan respondenten såg det som självklart att PR-verksamhet var en grundläggande kärnverksamhet. Hon tror att det kan bero på ett par olika saker att kolleger på samma arbetsplats har så olika fokus:

Dels beror det på en osäkerhet när det gäller kravet som man har på sej när man ska marknadsföra något, och då lämnar vi ju... bibliotekariens grundutbildning och tvingar oss in i ett annat område som vi kanske inte har samma kompetens inom.

(Respondent 6)

För respondent sex ligger betydelsen av att ha en definierad uppfattning av kärnverksamhet i sitt arbete i att man inte låser sig fast vid en övertygelse om vad man tror att något är. Hon menar att en sådan uppfattning ofta handlar om hur någonting har varit, eftersom man i efterhand kan konstatera hur något var. Det är lättare att säga vilket som var bibliotekets viktigaste uppgift för fem år sedan än det är att överblicka vilken som är den viktigaste uppgiften idag. Förändringar kommer snabbt och det är viktigt för biblioteket att vara öppet för detta och inte enbart hänga upp sig på en definition av kärnverksamhet utan att se den som föränderlig:

... jag menar, vår kärnverksamhet kommer om ett år också att vara turistfrågor. Naturligtvis, eftersom turistbyrån och vi samverkar med gemensam personal bland annat ../.../.. ska vi idag säga att kärnverksamhet på bibliotek det är informationsfrågor och det är mediehantering – ja då skulle vi ju tacka nej till turismen när den kom – och det får vi inte göra.

(ibid)

Att däremot veta vad ens kompetens består av menar respondent sex är viktigt. I Broby vet man till exempel att kompetensen bland annat består av att kunna hantera information. Man ska försöka fokusera på inte just kärnfrågorna men på den kompetens man har och vad den kan användas till.

Den bild man kan uppleva sig ha av kärnverksamhet kan också genereras av chefen eller av klimatet på det bibliotek vid vilket man är verksam. Just i fallet Broby lutar respondent fyra mot att kärnverksamheten där nog bäst beskrivs som att ”stå bakom disken”, det vill säga att finnas där för användarna när helst de besöker biblioteket. Det är viktigt att det finns personal där när användarna kommer. Hon menar vidare att det är en klart uttalad politik från chefens sida att biblioteket ska stå till förfogande med kunnig personal. Personalens kompetens är kärnan. När vi sedan talar om ”biblioteksverksamhet” och inte kärnverksamhet uttrycker respondent fyra en känsla av att denna på Broby bibliotek mest består i att låna ut romaner.

Den befattning och bakgrund man har visar sig ha betydelse. Respondent fyra känner begränsningar i möjligheten att svara på vissa frågor beroende på sin, i jämförelse med

de andras, ringa erfarenhet av biblioteksarbete. För respondent fem som är barnbibliotekarie känns det naturligt att säga att barnverksamheten är den bit hon ser som kärnverksamhet, eller snarare att "... så jag har ju den biten som kärnverksamhet. Och där är det ju... lässtimulansen, läsfrämjandet som är den största biten".

Hon tror att uppfattningen om vad kärnverksamhet är kan vara väldigt individuell och påpekar i samband med detta att det ju finns mål för biblioteksverksamheten i Östra Göinge kommun och att det kanske borde finnas en större diskussion om kärnverksamheten gentemot målen. Vidare menar hon att kollegerna på biblioteket nog kan ha olika inställningar till kärnverksamhet beroende på var i organisationen de befinner sig och vad man har för visioner och verklighetsbakgrund. Då det gäller chefen till exempel menar hon att denna "... är anställd och satt till att ha visioner och driva den biten".

Chefen på biblioteket i Broby är tydlig i sin uppfattning att PR-biten är grundläggande där, och hon menar att det måste vara allas uppgift som arbetar på bibliotek att föra ut vad man egentligen gör och har kompetens till "... så därför tjar jag ju alltid i första hand om informationsfrågor och i sista hand om media".

Anser man då att det man definierar som kärnverksamhet framkommer i den dagliga verksamheten? Respondent fem, som är barnbibliotekarie, menar att det framkommer i biblioteksverksamheten genom att skolklasser kommer till biblioteket och att man då bokpratar för dem som vill det och hjälper alla barn att få litteratur som passar dem. Sedan skiljer hon på sin egen definition av kärnverksamhet och en mer allmän för biblioteket: "... om man nu anser att kärnverksamhet är informationsbiten och att serva människor så är det ju det som genomsyrar hela tiden".

Den uppfattning som respondent sex har av kärnverksamheten och som hon arbetar för att sprida hos bibliotekspersonalen i kommunen tror hon framkommer ganska väl, men inte att det den gör så på alla de fem biblioteken i kommunen. Men hon är övertygad om att det är en process där den uppfattningen framkommer mer och mer.

En viktig del av intervjuerna var att diskutera kring huruvida respondenterna upplever att de nya kraven och förutsättningarna som berör folkbiblioteken påverkat uppfattningen av kärnverksamhet. Respondent fyra tror nog att det har skett en förändring, men känner sig tveksam till att dra några slutsatser på grund av sin korta arbetserfarenhet i biblioteksvärlden. Speciellt svårt är det för henne att säga hur detta förhållande har förändrats över tid, på biblioteket i Broby och i allmänhet. Dock tror hon att kärnverksamheten tidigare i helt annan grad bestod av att stå till förfogande med böcker som allmänheten kunde låna till skillnad från det hon kallar en mer interaktiv situation idag. Förändringar kan bestå också i byte av chef. Att det i och med chefsbyte på biblioteket har skett förändringar i verksamhetens fokus upplever respondent fem tydligt. Framför allt de sista åren tycker hon att det har hänt mycket vilket bland annat visar sig genom att personalen är mycket mer öppen för vad folk vill ha. Vi diskuterar även att respondenten upplever att hennes inställning till vad som är bibliotekets kärnverksamhet har förändrats med tiden, och att det främst har varit en anpassning efter chefernas linje. Detta tycker hon illustreras med att hon har urskiljt en tydlig övergång från att utlåningen av media har varit viktigast till att idag hjälpa användarna med att få

den information de behöver. Vi formulerade ett påstående om kärnverksamhet som respondenten fick ge respons på: ”Idag handlar kärnverksamhet mer om att kunna peka ut bibliotekariens kompetens än om själva boksamlingen”.

Jo, det är ett rätt påstående. Och det har svängt över, för innan har vi varit en hållare för boksamlingen till att ha blivit att din kompetens som informationsbibliotekarie är egentligen ifrågasatt hela tiden... Orkar du inte, eller vill inte engagera dig och ta reda på all världens information, så brister du där. Så det är helt klart att det har svängt över.

(respondent 5)

Även respondent sex anser att det är ett relevant påstående. Hon menar att det återigen handlar om att identifiera vem det är som är bäst på informationshantering i kommunen – och menar att det sannolikt är biblioteket. Genom att säga att det förmodligen inte var någon som för tio år sedan skulle påstå att det var bibliotekets uppdrag att leta fram information åt till exempel andra kommunala förvaltningar understryker hon också sin tidigare framförda övertygelse att någon form av kärnverksamhet kan vara föränderlig och att man måste anpassa sig och kompetensen därefter. Det gäller att identifiera kompetensen och identifiera vad den kan användas till och sedan samarbeta kring detta. Att de nya krav som ställs på biblioteken gör att man kanske måste vara beredd att ändra på den uppfattning man har av kärnverksamhet är hon övertygad om:

Jag kan ju ta exemplet med vuxenstuderande. Problemet har inte funnits här, vad jag vet, men jag är inne i ett samarbete med Skånenordost-bibliotek, och jag vet att det finns bibliotek som har betraktat vuxenstuderande som ett hot. Den klassiska meningen är väl att ”de väller in i horder” vilket jag tycker är alldeles förfärligt ... och att man ställer sig frågan: vilket är... alltså inte vilket är kärnverksamheten fast det ligger i frågan jag ställer nu, utan vilket är mitt uppdrag? Är inte mitt uppdrag att svara på frågor och lotsa vidare? Eller är det inte? Och i förhållande till vad?

(respondent 6)

Ett av de krav som allt oftare har blivit verklighet för biblioteket är att man måste samarbeta med andra institutioner. Respondent sex anser att hon, i egenskap av Kultur- och bibliotekschef, har så pass stor inblick i kommunens verksamhet och förutsättningar att hon kan säga att biblioteket inte ska förvänta sig att få fler resurser idag eller en lång tid framöver. Därför krävs det i stället ett större samarbete, och samgående med andra institutioner, till exempel med turistbyrån och allmänskulturförfrågor, och att man hjälps åt att fördela resurserna. På detta vis kan biblioteket också hävda sin kärnverksamhet utåt i kommunen.

Respondent fyra tror att det är viktigt att man i sitt arbete i fråga om kärnverksamhet har någons slags ideal eller strävan. Hon menar att det i mycket handlar om vad man ska prioritera och åt vad man ska ägna sin tid eftersom tiden är en bristvara. Detta är något som hon anser att man behöver diskutera dagligen. Respondent fem menar att man på biblioteket dagligen talar om vad man ska göra och vad som är de viktigaste bitarna. Hon upplever, i likhet med de andra respondenterna, att man inte har så mycket personal och därför måste välja ut de bitarna man orkar driva. Samtidigt upplever hon att just

kärnverksamhet är något de diskuterar för lite på biblioteket. Det skulle hjälpt om de hade haft "... en tydligare linje... varför vi gör det vi gör".

Hon känner att hon själv inte har en riktigt klar uppfattning om vad kärnverksamhet är, och att förutsättningen för att man ska kunna definiera kärnverksamheten är att man diskuterar det medarbetarna emellan.

Det dagliga talet om något man kan kalla kärnverksamhet skulle på ett plan kunna översättas med bibliotekets rutiner, tror respondent sex. Ett sätt att skapa en uppfattning om vad ett bibliotek anser vara sin kärnverksamhet är att gå in och se var personal är. Vad gör man och när? Respondent sex har till exempel reagerat på varför alla bibliotek i kommunen hade öppet samma tider. Detta, menar hon, säger om bibliotekssystemet att man fortfarande tillåter sig att bli betraktade som fritidsverksamhet.

De kommunala folkbiblioteken är inte fristående utan styrs uppifrån av en huvudman som är kommunen. Respondent fyra upplever inte att det finns en dialog mellan bibliotek och huvudman om vad som ska vara bibliotekets uppdrag. Detta innebär inte att det inte finns ett samarbete med huvudmannen eller att det är dåligt, men när det gäller diskussioner kring bibliotekets uppdrag och hur det ska följas känner respondent fyra att det mer ligger på bibliotekets eget initiativ. Hon tror dock att detta kan innebära att det finns en öppenhet för biblioteket att komma med förslag och idéer om vad som behöver finnas i biblioteket och vad som är viktigt för kärnverksamheten. Samma uppfattning om detta förhållande har också respondent fem. Även respondent sex instämmer i uppfattningen att huvudmannen, det vill säga kommunen, inte har särskilt stor inblick i vad bibliotekets verksamhet består. Vilket innebär att man därifrån inte har några direkta krav på vad man anser är viktigt för, och bör finnas i, biblioteket. Dock tycker hon att den förvaltning som biblioteket tillhör i kommunen har en hyfsad uppfattning om vad biblioteket gör. Att det är så anser hon också är förknippat med PR:

Och det är återigen därför jag tycker att PR är en kärnverksamhet för om vi inte någonsin kan gå ut och berätta vad vi gör och vad vi är bra på, då kan vi aldrig räkna med att få en plats i det kommunala livet. Eller i medborgarnas liv överhuvudtaget. Och Östra Göinge bibliotek var väldigt gammaldags i sin framtoning och väldigt många tror fortfarande att vi bara lånar ut böcker.

(respondent 6)

Sammanfattning av resultat

Syftet med intervjuerna var att få en bild av de uppfattningar av kärnverksamhet som kan finnas hos bibliotekschefer och bibliotekarier på mindre svenska folkbibliotek. Genom att komplettera intervjuundersökningen med observationer och verksamhetsdokument hoppas vi kunna få fram en sådan bild.

Frågor som vi strävat efter att starta en diskussion kring har varit: vad anser man är kärnverksamhet? Har biblioteket en tydlig, gemensam definition på detta? Hur tycker man kärnverksamheten framkommer i verksamheten? Hur föränderlig är kärnverksamhet och hur ser den förändringen ut i förhållande till samhällsbilden?

Intervjuer

När vi jämför de båda biblioteken och respondenternas svar blir det ganska tydligt att det finns flera gemensamma drag i synen på bibliotekets kärnverksamhet. Vi kan till exempel urskilja att i Eslöv var samtliga respondenter överens om att det biblioteket gör – dess löpande verksamhet - också är kärnverksamheten. Här finns en vilja att ringa in allt och man påtalade svårigheten i att kunna ta bort någon del som ej tillhörande kärnverksamheten. I och med detta blir respondenternas beskrivningar av kärnverksamhet en ganska tydlig beskrivning av de uppgifter som är en del av den befintliga verksamheten, det löpande arbetet. Man nämner delar som inköp, katalog, utlån och fjärrlån, visningar av biblioteket och visningar av katalogerna, barnverksamhet och Boken kommer.

Men informationsarbetet och barn- och unga är de delar som tydligast lyfts fram som de viktigaste delarna tillsammans med personalens kompetens. Här är alla tre överens om att informationsarbetet är den uppgift, en kärnverksamhet, som ökat mest i betydelse genom åren bland annat i och med satsningarna på vuxenstudier.

Går det att urskilja ett hos personalen gemensamt drag i uppfattningen om kärnverksamhet för Broby bibliotek? Kanske inte lika tydligt men vi tolkar det som att en stor del av respondenternas syn på kärnverksamhet är influerad av individuella förutsättningar och tankar, vilket också till viss del visar sig i Eslövsintervjuerna. Något vi uppfattar som gemensamt för de båda bibliotekens syn på kärnverksamhet är dock att man, samtidigt som man har en ganska individuellt präglad uppfattning också är medveten om vad som på deras bibliotek bör definieras som kärnverksamhet – enligt bibliotekschefen. Bilden man har av kärnverksamhet blir alltså tudelad. Det framkommer också i studiet av intervjuerna på de båda biblioteken att hela kärnverksamhetsbiten är något som ännu inte är riktigt genomtänkt hos respondenterna. Man hänvisar gärna till de dokument som finns – biblioteksplaner och mål.

Att den uppfattning man har av kärnverksamhet ofta är individuell tror vi kan ha att göra med den befattning eller position man har på biblioteket, men också på biblioteket i sig och dess lokala förutsättningar. Är man till exempel barnbibliotekarie är det svårt att inte tala om sitt arbete med barnverksamhet som kärnverksamhet. Detta visar sig ganska tydligt i förhållandet att de största likheterna respondenterna emellan har vi funnit mellan de båda bibliotekscheferna. I samtalen med dem framkommer i båda fallen deras syn på bibliotekets verksamhet som en del av det totala kommunala verksamhetspusslet. De framhåller också, i avsevärt högre grad än de andra respondenterna, den kompetens som biblioteket besitter främst i och med personalens specialkunnande på områden som ingen annan kommunal instans riktigt kan mäta sig med. Att veta vad ens kompetens består i är särskilt viktig för en av cheferna. Vi formulerade ett påstående om kärnverksamhet som flertalet av respondenterna fick ge respons på: "Idag handlar kärnverksamhet mer om att kunna peka ut bibliotekariens kompetens än om själva boksamlingen". Oavsett vilken uppfattning man hade givit uttryck för tidigare under intervjun var respondenterna angelägna om att instämma i detta påstående.

Bland de andra intervjuade bibliotekarierna utmärker sig främst en genom att också resonera kring kärnverksamheten som något mer abstrakt och i termer av ett omätbart värde. Respondentens tankar handlade, mer än de övrigas, om kärnverksamheten som en

upplevelse och ett förtroende som man på biblioteket kunde ge. Trots stora likheter mellan bibliotekscheferna utmärker sig en av dem gentemot resten av respondenterna främst genom att hon anser sig ha en tydlig, och sedan tidigare genomtänkt, uppfattning om vad kärnverksamhet är. Denna är dessutom ganska väsensskild från de andras. Hon betraktar PR-verksamhet, det vill säga hur man presenterar biblioteket på olika sätt utåt och även inåt i kommunen, som en kärnverksamhet för biblioteken i sin kommun. En annan säger tydligt att hon inte anser att PR-verksamheten tillhör kärnverksamheten på ett bibliotek.

Att respondenterna ibland ger uttryck för att ha en tudelad uppfattning om bibliotekets kärnverksamhet kan också vara ett utslag av en yttre påverkan. Åtminstone en av respondenterna tydliggör det då hon ifrågasätter huruvida hon är, som hon säger, indoktrinerad, genom de diskussioner som förts kring kärnverksamhet, i utbildningen att definiera det på ett särskilt sätt. De olika bibliotekshögskolornas inriktning och vilja att diskutera de här sakerna borde här spela en roll för hur de olika respondenterna resonerar kring begreppet.

Med utgångspunkt i de ovan förda resonemangen menade flertalet av respondenterna att det är viktigt att det mellan kollegerna och i organisationen finns ett pågående samtal kring vad kärnverksamheten på biblioteket består i. Flera tyckte att det var svårt att överhuvudtaget uttrycka sig om vad kärnverksamhet är utan att ha stöd i en sådan diskussion, trots att man, framför allt i Broby, ansåg sig veta vad bibliotekschefen ser som bibliotekets kärnverksamhet. Bibliotekarierna menade att denna syn handlar om att personalen finns i biblioteket som en resurs, genom sin tillgänglighet och sin kompetens, för var och en som besöker biblioteket. Så långt verkar man ha förstått bibliotekschefens tankar om kärnverksamheten. Men bibliotekschefen ser snarare kompetensen som en del i ett större sammanhang som utgörs av PR-verksamhet utåt och inåt i verksamheten. Utifrån detta blir betydelsen av att föra ett samtal kring kärnverksamheten stor, dels för att underlätta och förstå den uppfattning som chefen har och dels för att möjliggöra en samsyn.

En sådan samsyn på kärnverksamhet skulle teoretiskt sett kunna ha ett stöd i styrdokument för biblioteken, men att det är så är det ingen av respondenterna som upplever. Man upplever heller inte att det från huvudmannen finns en uttalad tanke om vad som bör utgöra bibliotekets kärnverksamhet eller en diskussion om vad biblioteket bör kunna erbjuda. Detta tycker många är synd, men det öppnar också upp för egna förslag från bibliotekets sida.

Vikten av att föra en daglig diskussion om bibliotekets verksamhet framhåller alltså respondenterna, främst bibliotekarierna. Respondenterna i Eslöv menar att diskussionerna i det dagliga arbetet inte rör sig om kärnverksamhet och vad det kan innebära, utan diskussionen uppstår när man ställs inför något nytt – man ska ta ställning till att något läggs till verksamheten. På frågan huruvida respondenterna tror att den syn man har på kärnverksamhet förändrats eller påverkats av de nya krav som biblioteket ställts inför är majoriteten överens om att det kanske har blivit en förskjutning över tid som inneburit att inriktningen på service och att finnas till hands för att förmedla hjälp och information har betonats. Flera tror att detta till stor del har att

göra med det ökade antalet människor som utbildar sig, och som därmed ställer större krav på biblioteket,.

Anser vi då att vi genom intervjuerna har fått den information vi var ute efter? Det är lite svårt att säga med tanke på att respondenterna hade stort utrymme att tala fritt om biblioteksverksamheten. I och med att en av intervjuerna genomfördes innan de övriga fem hade vi möjlighet att i dessa komplettera med frågeområden som vi tyckte behövde utökas, och därför känner vi inte idag att det finns stora luckor i det material vi har haft att arbeta med. Problemet, som vi upplever det, har snarare varit att intervjuerna till så stor del styrs av respondentens personlighet. Allt som respondenterna sagt har inte redovisats här då vi i redovisningen har fokuserat på just det material som vi tror har direkt betydelse för analysen. Dock har intervjuerna också resulterat i annan information som kan vara värdefull för vår undersökning. Den nya tekniken har vi i intervjuerna främst diskuterat som en av nya möjligheter eller hot för biblioteket och dess påverkan på en kärnverksamhetsdefinition. Lite mer ingående har dess betydelse diskuterats av bibliotekschefen i Östra Göinge kommun. Hon framhåller att tekniken definitivt måste ses som en möjlighet, åtminstone gör hon det. Den är till stor hjälp i det dagliga arbetet och spelar framför allt en stor roll för hur bilden av biblioteket ser ut i och med de möjligheter den erbjuder allmänheten i fråga om att göra biblioteksärenden hemifrån, utnyttja databaser samt nya medier som CD-skivor (det vill säga nya i sin existens på biblioteken i Östra Göinge). Även bibliotekschefen i Eslöv ger uttryck för att IT-tekniken är en väg för biblioteket att gå när det gäller att marknadsföra sig gentemot beslutsfattarna.

En annan sida av allmänhetens bild av biblioteket blev i Östra Göinge, oförutsett, en av biblioteksutredningens effekter. Den respons allmänheten erbjöds att ge på biblioteksutredningen resulterade på somligt håll i att den mentala bild som finns hos allmänheten om vad biblioteket ska fylla för funktion framkom tydligt. Resultatet tydde på att den mentala bilden bestod i en uppfattning om biblioteket som en fast instans med en tydlig funktion i samhället, och att denna inte skall ruckas på. Detta i sig är tillräckligt intressant för en vidare undersökning.

Observationer

När vi reflekterar över bibliotekens utformning och det intryck som den ger hos oss är det bilden av ganska traditionella folkbibliotek som tecknas. Broby bibliotek är välfyllt med just böcker. Då biblioteket inte är överdrivet stort finns det egentligen inte särskilt mycket plats över till andra delar av biblioteksverksamhet. En kritisk åsikt som framförs mot lokalerna från personalens sida i biblioteksutredningen är att dessa är "dåliga" och inte ger några möjligheter till studier, programverksamhet eller konsthall. Lokalerna gör det också svårt för biblioteket att fungera som mötesplats. Även Eslöv brottas med lokalproblem då den inte medger någon utbyggnad, men till skillnad från Broby har man en aulaliknande lokal för föredrag och andra arrangemang.

Trots detta, eller kanske just därför, slås vi i våra observationer i Broby ändå av det tidigare nämnda faktum att flera delar av biblioteksverksamheten går att urskilja redan från den plats man når efter trappan och på väg in i biblioteket. I Eslöv är det ingen del av verksamheten som exponeras tydligare än någon annan. Det finns i Broby, som vi

uppfattar det, en tydlig ambition att visa fram barnavdelningen samt datorerna då dessa är centralt placerade, vilket inte är fallet i Eslöv. Då Brobys bibliotekslokal är långsmal och vinklad får det effekten att de delar av verksamheten som placerats närmre ingången, det vill säga barn- och datoravdelningen, får en större betoning i verksamheten än de delar man möter längre in i lokalen. Eslövs bibliotek är uppdelat på två våningsplan, vilket ger en känsla av rymd och möjlighet till överblick.

Styrdokument

Biblioteksplanen för Eslöv beskriver biblioteksverksamheten i termer av ansvar och organisationen, personal, kompetens, bestämmelser och mål. Nyckelord för verksamheten är också profilering, standard, ekonomi samt samarbetsformer och nätverk. Vad gäller just samarbete betonas i planen det väl utbyggda samarbete som finns mellan folk- och skolbiblioteken. Man har i planen också bemödat sig om att försöka urskilja bibliotekets framtida uppgifter, vilket vi tror är mycket nyttigt för verksamheten. Vikten av att se biblioteket som mötesplats, kunskapscentrum och kulturcentrum tror man blir allt viktigare vidare att biblioteket utökar sin kompetens inom förmedling, marknadsföring och olika pedagogiska roller.

De mål som biblioteket har satt upp för verksamheten i Östra Göinge kommun finns lättillgängliga för allmänheten på bibliotekets hemsida. Vi urskiljer tre övergripande områden inom vilka målen är uppsatta där det första handlar om biblioteket som en resurs för allmänheten i erbjudandet av folkbildning, läsfrämjande verksamhet och olika medier. Det andra betonar bibliotekets roll som informationsförmedlare och som verkande för en fri och jämlik tillgång till information. Bibliotekets uppgifter med utgångspunkt i biblioteket som ett samhällets vardagsrum sätts i fokus i det tredje området. Vi tror dock att den nyligen utarbetade biblioteksutredningen nu är det styrdokument som har störst betydelse för utformningen av biblioteksverksamheten. Det övergripande skälet till att denna har gjorts är att bibliotekspersonalen upplevt sig ha svårt att möta de krav som ställs på ett modernt bibliotekssystem.

Analys

Biblioteket, samhället och det ideologiska perspektivet

Vår ambition i analysen är att tydliggöra hur folkbibliotekets kärnverksamhet har förändrats, under vilken påverkan detta har skett, och hur den ser ut idag. Dessutom vill vi peka på vad den kan ha för betydelse för bibliotekets identitet och roll. Den diskursiva ansats som Joacim Hansson tar i sökandet efter folkbibliotekets ideologi hjälper oss i skapandet av en bild av bibliotekspersonalens innehållsmässiga uppfattning och konstituerande av kärnverksamhet bland annat genom bibliotekspersonalens sätt att tala om detta (Hansson, 1998).

I vår undersökning om vad kärnverksamhet kan innebära för ett bibliotek har betydelsen av att kunna se samhället som det större perspektivet framstått som allt viktigare för oss under arbetets gång. Gradvis har vi bearbetat dess betydelse för det resultat vi vill komma fram till, nämligen en bild av folkbibliotekens kärnverksamhet idag i ett föränderligt perspektiv. Då våra tankar kring kärnverksamheten i ett inledande skede till stor del upptogs av ett antagande om dess betingade relation till bibliotekets identitet och som ett resultat av specifika ideologiska tankesätt, har vi i allt högre grad också tagit till oss tanken om relationen mellan folkbiblioteket och samhällets idéutveckling. Detta baserar vi på Hanssons teori om att man bör öka sin kunskap om denna relation om man vill försöka förstå folkbibliotekets särart. Vi har förstått att om vi vill förstå vad det är som kan ha format folkbibliotekens kärnverksamhet måste vi se till relationen mellan folkbibliotekets utveckling ifråga om dess plats och roll i samhället, och dess verksamhet. För att förstå denna relation måste vi se till vilka möjligheter som finns för bibliotekets överlevnad när de ideologiska förutsättningar ur vilka det en gång växte fram börjar lösas upp och försvinna för att ersättas av andra. Den relationen och de möjligheterna är själva centrum i vår analys, det vill säga det som förutsätter de övriga delar vi behöver för att bygga upp denna teori om kärnverksamhetens innehåll.

Sett ur det ideologiska perspektivet hade biblioteken vid sin uppkomst en uppgift i samhället som skiljer sig från den idag. Tidigare hade biblioteket en mycket tydlig instrumentell uppgift. Uppgiften bestod i att utveckla det svenska folket till ett läskunnigt och läsande folk. I uppgiften ingick att förse folket med vad man ansåg var passande och uppbygglig litteratur. I och med detta tenderade det svenska folkbiblioteket att ha ett kontrollerande förhållningssätt då dess viktigaste uppgifter blev att fostra dugliga medborgare och att förse dessa med passande litteratur. Idag är dess

uppgift mer att vara en plats för alla att gå till och att genom sin tillgänglighet stå för ett värde.

Om det nu utifrån dagens förutsättningar är så att det krävs en annan typ av motivering, en tydligt definierad kärnverksamhet som folkbiblioteken har att bygga på, hur förändrar den insikten i så fall biblioteket? Som vi pekade på i avsnittet *Värde* på sidan 6 finns det många företag där man kan konstatera att det skett en breddning av verksamheten – man hittar ytterligare beståndsdelar att lägga till sin befintliga verksamhet. På flera sätt skulle man kanske säga att verksamheterna allt mer kan ses som ett koncept, det handlar allt mer om att kunna erbjuda kunden en helhet. Det får gärna vara förslag på livsstilar då dagens samhälle bland annat kännetecknas av människors önskan att kunna välja mellan olika, färdiga livsstilsrecept. Vi har ju sett att man talar om folkbiblioteket som ett samhällets vardagsrum, en mötesplats, i den mening att det idag ska uppfattas som en plats att vistas i snarare än som en samlingsplats för böcker och annan media. Det är i dagens läge förmodligen till och med vanligare att tala om biblioteket som en mötesplats, som dock har i princip samma funktioner som samhällets vardagsrum. I måldokumentet för huvudbiblioteket i Broby finns principen om biblioteket som samhällets vardagsrum som ett delmål. Detta, samt information som intervjuerna genererat visar på att man åtminstone arbetar efter en insikt om bibliotekets betydelse i ett större samhällsligt sammanhang. Såväl observationen av biblioteket som intervjuerna visar att detta sätt att se på verksamheten har svårt att komma fram. I Eslövs strategi *På väg* nämner man under bibliotekets visioner att biblioteket är en mötesplats men om det i realiteten fungerar så framgår inte. Det här ger oss en känsla av att dokument som till exempel *På väg* är något som beslutsfattarna ser som något som måste finnas med men som egentligen inte har någon genomtänkt förankring eller genomslagskraft i verksamheten.

När vi började vår undersökning förutsatte vi att det fanns en politisk debatt kring folkbibliotekens kärnverksamhet och att vi skulle kunna använda denna som ett redskap i vårt försök att identifiera dagens bibliotekskärnverksamhet. En av de tankar vi inledningsvis hade var att mycket av utvecklingen av en kommuns bibliotek beror på hur intresset från dem som styr ser ut, och på om det finns en vilja att diskutera det. Att ur ett teoretiskt perspektiv använda den politiska debatten som ett redskap visade sig vara en svårare uppgift eftersom en sådan knappt visade sig existera. Våra intervjuer har visat att man framför allt från bibliotekens sida har en tro på att en dialog med bibliotekets huvudman om vad man i kommunen anser är bibliotekets uppgifter skulle ställa frågan om kärnverksamheten i ett helt annat ljus. Det skulle ge en plattform att stå på och ge kärnverksamhetsfrågan ett nytt perspektiv. Såväl Eslövs- som Brobys bibliotek ingår i relativt små kommuner i vilka bibliotekschefernas roller som avdelningschef och förvaltningschef i kommunerna skapar förutsättningar för att sprida budskapet om vad biblioteket kan och vill göra. Detta är vad Brobys bibliotekschef kallar den yttre marknadsföringen vilket hon är tydlig med att klargöra att hon ser som bibliotekets kärnverksamhet.

Den relation som tycks finnas mellan folkbiblioteket och samhällets idéutveckling anser vi borde innebära att biblioteket har en central plats i den politiska diskussionen om ett sammanhållet kunskapssamhälle. Enligt Bjarne Stenquist är biblioteken ett av de viktigare verktygen i detta och en sådan diskussion är grunden för en nationell

bibliotekspolitik. Även i relation till detta framträder våra intervjuade bibliotekschefer uppfattning om att biblioteken idag bör ha möjlighet att utöva en utvidgad roll i samhället och kommunen. Definitionen på kunskapssamhället är att det är ett samhälle som allt mer handlar om lärande och kunskapsspridning. Våra intervjuer visar att samhällseliga förändringar som denna har påverkat biblioteksuppdraget och hur man tänker kring kärnverksamhet – fast att man kanske inte använder just det begreppet. Ett ökat antal vuxenstuderande och högskolestudenter som i allt högre grad söker hjälp på biblioteket, samt en utvecklad elektronisk teknik för informationshantering har resulterat i att man ställt sig frågan om vad man ska göra för användarna. Det är här som frågan om personalens kompetens sätts i relation till kärnverksamhet. Framför allt är det bibliotekscheferna som framhåller kompetensen som navet kring vilket biblioteksverksamheten måste byggas. Men det gäller även några av bibliotekarierna, och där tolkar vi det som att det är chefens uppfattning om detta som slagit rot.

Mentala bilder av biblioteket som kan finnas hos till exempel politiker kan utgöra hinder för biblioteket som politisk fråga. Att detta kan ha betydelse för bibliotekets verksamhet förstår vi då ett genomgående drag i intervjuerna var uppfattningen om att huvudmännen inte aktivt framför en idé om hur bibliotekets verksamhet bör se ut. Särskilt hos bibliotekschefen i Broby framkommer en uppfattning om att sådana bilder spelar roll. Även här menar hon att varje biblioteksverksam individ har ett ansvar att bedriva en slags PR-verksamhet för att för utomstående lyfta fram vad biblioteket är bra på. Bibliotekschefen i Eslöv trycker också på bibliotekets informationskompetens när hon talar med företrädare för kommunen. Däremot nämner hon inte de övriga anställdas ansvar när det gäller detta.

Två bibliotek

Det är fina, ljusa lokaler som Eslövs bibliotek ligger i men de är samtidigt, som vi ser det, ett av dess största problem – de är statiska. Något som är svårt att bortse ifrån särskilt med tanke på att Eslöv är en växande kommun. Man kan inte låta bli att undra över hur man tänkte när man flyttade in biblioteket i lokaler som aldrig kan byggas ut. De är redan idag, efter fem år, ett problem. Det är inte utan att en viss besvikelse skiner igenom vid intervjuerna. Av den totala, publika ytan på 1 830 kvm är det 62%, lite drygt hälften, som är till för besökarna. Det här innebär bland annat att biblioteket är tvungna att ha en nolltillväxt när det gäller mediabeståndet, man gallrar lika mycket som man köper in. Vilket enligt bibliotekschefen inte vållar några problem då man har fjärrlånesystemet. Det här för i sin tur med sig att den lokala samlingen som en central del i verksamheten förskjuts till förmån för personalens kompetens. En annan begränsning som de till ytan begränsade lokalerna kan ge upphov till är litteraturen på andra språk – de större invandrargruppernas språk är dåligt representerade. Man konstaterar i biblioteksplanen att efterfrågan på böcker på invandrarspråk är stort men att det tillfredställs genom Länsbiblioteket Skåne i Malmö såsom tillfälliga depositioner till stadsbiblioteket. Depositioner som byts ut på efterfrågan. Vi funderar över hur det här påverkar bilden av biblioteket bland de boende i kommunen som är beroende av sådan litteratur. Här kan föreligga en risk att bli sedd som en serviceinrättning dit man helt enkelt går för att beställa och hämta böcker men egentligen aldrig spenderar tillräckligt mycket tid för att inse och dra nytta av bibliotekariernas kompetens. Vi anser

att bilden av biblioteket som en mötesplats, som enligt dess strategi ska definieras av sina lokaler och sitt innehåll, riskerar att aldrig nå fram hos invandrargrupper i kommunen. Främst beskrivs nolltillväxten i relation till mediainköp men vi tänker att den sträcker sig över hela verksamheten. Tillgången på datorer kan till exempel bli lidande just på grund utav platsbrist och det inverkar även på platser för besökarna att sitta vid. Den till omfång statiska lokalen är ett faktum som man naturligtvis tvingas att ha i åtanke när man planerar för biblioteket och dess framtid.

Ändå har man i biblioteket skapat plats för en större lokal som finns på det övre planet, en form av aula. Här kan man samla ett större antal besökare för föredrag och andra aktiviteter i grupper. Det visar på en vilja att bjuda in och samla invånarna och är samtidigt en möjlighet att locka dem som kanske inte vanligtvis besöker biblioteket. Men det är inget som kommer fram i intervjuerna som en del av verksamheten som man kan utnyttja till att öka bibliotekets attraktionskraft rent lokalmässigt. Situationen med den till ytan statiska lokalen gör att vi frågar oss om det här är en del av verksamheten som kan riskerar att få stryka på foten om man expanderar en annan del? Trappan upp till den här våningen finns lite utanför entréplanet, med en egen farstu där det finns ytterligare en ut- och ingång. Det är väldigt trevlig med en övervåning som man kan överblicka en del av entréplanet ifrån men för att få en mer sammanhållen känsla hade det varit bättre med en trappa inne i lokalen.

I den strategi som uttrycks i *På väg. Strategi för Eslövs bibliotek* har man fokuserat på tre roller som biblioteket ska ha nu och i framtiden – som mötesplats, kunskapscentrum och kulturcentrum. Här uttrycks tre roller som kan tolkas som att man har en tro på biblioteket som en viktig del i kommunen vilket kanske kommer fram som allra tydligast när vi pratar med biblioteks- och förvaltningschefen. I *På väg* påtalas det att bibliotekarierna ska hjälpa till med informationsarbete i allehanda frågor som samhällsfrågor, kommunal information och även, under vinterhalvåret, frågor som berör turism. Allt detta sammantaget kan ses som ett fundament i en kommuns informationsarbete men vi får intrycket av att arbetet, i och med nedtecknandet av dessa roller, betecknas som färdigt och ingenting som hela tiden måste arbetas med eller prövas.

Det finns en tydlig skillnad i hur man talar om verksamheten i Eslöv mellan bibliotekschefen och de övriga respondenterna. Hon ser mer till verksamheten och kommunen i stort när det gäller bibliotekets uppgifter och talar om kommunens omvärldsbevakning och att biblioteket kan göra en insats inom det området, något som hon tagit upp inom ledningsgruppen. Här finns en tydligare förankring i tankegångar som berör verksamheten och dess möjligheter men samtidigt en definition av kärnverksamhet som "bibliotekets viktigaste uppgifter". Vad vi märker vid samtalen, med samtliga respondenter, är att det finns en tendens att se allt som kärnverksamhet vilket betyder att begreppet kärnverksamhet förlorar sin mening. Allt är lika viktigt. Kärnverksamhet blir något fragmentiserat och samtidigt diffust. Som både bibliotekschef och kulturförvaltningschef har respondent ett en position där hon skulle kunna se möjligheterna för biblioteket att spela en mer central roll i den lokala samhällsutvecklingen. Hon har möjligheter att från positionen som förvaltningschef peka på den potential som biblioteket har, bland annat som en resurs när det gäller problem i kommunen av bland annat demografisk grund. Göran Widebäck menar att det

finns få kommunpolitiker som räknar med att biblioteket ska kunna bidra nämnvärt till den egna kommunens utveckling (Widebäck, 2003). Samtidigt finns det sällan från bibliotekshåll någon som konkret uttrycker den tanken att kommunens problem också är bibliotekets. Biblioteks- och förvaltningschefen har bedrivit vad hon kallar en lobbyverksamhet i kommunen för att försöka göra dem uppmärksamma på vad man faktiskt kan på biblioteket. Något som hon menar inte är alldeles klart. Men vi menar att det kanske är svårt att vara tydlig i den lobbyverksamheten om man inte har definierat kärnverksamheten på biblioteket. En definition som måste förankras i hela personalen för att kärnkompetenserna och därmed identiteten ska bli tydligare. Jämför man här med svaren från respondent tre som mer ser till ”verksamhet på efterfrågan”. Vill användaren ha hjälp med det ena eller andra så gör man det men här uttrycks ingen tanke eller idé om vad biblioteket kan driva själv.

Det skiljer i tankesätt mellan bibliotekschefen och de två andra respondenterna, inte bara på grund av position, utan även av det faktum att man har fått sin utbildning vid olika tidpunkter. Tankarna kring bibliotekets möjligheter att finna nya vägar med sin verksamhet är en konsekvens av den tidsanda som råder. Det görs fler kopplingar till näringslivet och man ser mer till marknadsföring än vad som gjordes tidigare. Något som naturligtvis påverkar biblioteken och bibliotekarieutbildningarna samt de som går där. Synen på verksamheten blir lite av en generationsfråga.

De tillfrågade är, på ett plan, ganska samstämmiga i sin inställning till kärnverksamhet - man hänvisar till det löpande arbetet eller den strategiska plan som tagits fram. När man ställs inför ett nytt förslag kan diskussionen om vad som ingår i kärnverksamheten uppstå. Men det blir svårt att till exempel ifrågasätta en idé om skepticismen inte finns grundat i någon tydlig bild av vad det egentligen är som det nya inte passar in i. Det samma gäller när man vill anamma något nytt. Hur ska man kunna tala för en idé om man inte kan förankra den i verksamheten, som en del i bibliotekets kärna och identitet. Bibliotekets diskussion med politikerna i kommunen om att eventuellt starta en biblioteksservice till företag, vilket skulle kräva en del både ekonomiskt och i form av andra resurser, skulle kunna ses som att det finns en prislapp på kärnverksamheten. Här sa politikerna nej med motiveringen att det inte tillhörde kärnverksamheten – man använde inte det ordet men bibliotekschefen menar att det var det man sa och att det hade med ekonomi att göra. I dokumentet *På väg* skriver man i inledningen att biblioteken i Eslöv bland annat utgör en viktig ”informations- och kunskapsresurs för medborgarna, för företagen och för myndigheterna i kommunen” (s. 1, vår understrykning). Kommunledningens nej i det här ärendet tyder på att man inte har den syn på bibliotekets identitet som man ger uttryck för i det dokumentet. Man definierar inte ett samarbete med kommunens företag som en del av bibliotekets kärnverksamhet och det ger ett intryck av att man inte anser att biblioteket har någon roll att spela i kommunens utveckling. Man bör ställa sig frågan hur ett sådant ställningstagande kan påverka bibliotekets identitet som varandes en samhällsresurs. Vi kan inte låta bli att tänka att måldokumentet ibland tenderar att fungera som ett alibi – de är beviset på att biblioteket gör det som står där. Eller också kan det användas som ett argument för att inkorporera andra verksamheter i biblioteket. Som till exempel i fallet med turistbyrån.

Diskussionerna i det dagliga arbetet rör sig inte om kärnverksamhet och vad det kan innebära. Diskussionen uppstår snarare när man ställs inför något nytt – man ska ta

ställning till att något läggs till verksamheten. I Eslöv aktualiserades det när man blev ombedd att upplåta en del av sina lokaler till turistföreningen samt att under vinterhalvåret ta hand om dess uppgifter. Man diskuterade huruvida det var bra eller dåligt och om det inkräktade på den övriga verksamheten. Resultatet blev att man från ett håll menade att man egentligen redan sysslade med information inom det här området och att det dessutom kunde utmynna i att människor hittade in i biblioteket för att söka vidare, göra fördjupningar där turistbyrån bara skrapade på ytan. Här kan man då finna en tydlig anknytning till dokumentet *På väg*, som vi nämnde i början om bland annat bibliotekariernas arbete med kommunal information. Det framkom inte under intervjuerna men vi misstänker att det är ekonomin som styr här. Kostnaderna var här mindre än i projektet med företagsservice eftersom man i det här fallet kunde använda bibliotekets befintliga personal. Det här är ett samarbete som man kan se som ett sätt att knyta biblioteket till kommunens utveckling. Dess lockelse på turister kan gynna även biblioteket.

Broby bibliotek framstår som ett ganska traditionellt folkbibliotek. Man verkar vara mån om att andra medier, såsom CD-skivor och Cd-böcker, ska finnas i beståndet. Eftersom biblioteket är välfyllt med böcker finns det inte särskilt mycket plats över till andra delar av biblioteksverksamhet. En kritisk åsikt som framförs om lokalerna från personalens sida i biblioteksutredningen är att dessa är "dåliga" och inte ger några möjligheter till studier, programverksamhet eller konsthall. Lokalerna gör det också svårt för biblioteket att fungera som mötesplats. Med den nuvarande lokalen är det svårt att uppfylla det som vi i måldokumentet ser som ett av de övergripande målen: att på olika sätt fungera som ett samhällets vardagsrum. Trots detta slås vi av att flera delar av biblioteksverksamheten går att urskilja redan från den plats man når efter trappan och på väg in i biblioteket. Biblioteksytan är långsmal och får effekten att de delar av verksamheten som placerats närmre själva ingången är av större vikt än de delar man möter längre in i lokalen. Förmodligen råder hos personalen en känsla av att alla delar är lika viktiga och att man inte vill att besökarna ska missa någon av dem, men faktum borde vara att det är mindre risk att missa det som är placerat närmre centrum i bibliotekslokalen. Den största delen av bokbeståndet är alltså placerat inåt lokalen och kanske är tanken med detta att man ska kunna gå och strosa sig längre och längre in utan att avbrytas av något annat. Å andra sidan kanske det hade varit en kreativ tanke att överraskas.

Barnavdelningen är centralt placerad i biblioteket och det är tydligt att tanken bakom detta är att det ska vara lätt att hitta till barnmedierna även på egen hand. Det ska inte råda något tvivel om att det på detta bibliotek finns något också för barnen. Också datorn är centralt placerad. Detta kan i och för sig tänkas ha flera anledningar. En viktig kan vara att då någon ur personalen ofta befinner sig i informations- och cirkulationsdisken gör närheten att man lätt finns till hands vid behov av hjälp. Genom att placera 'IT-delen' så centralt understryker man också dess betydelse i verksamheten. Den kulturella biten kommer främst till uttryck i verksamheten i form av de konstföremål som finns företrädesvis i entré/dagstidningsytan på andra våningen. Man har här möjlighet att sitta ner och läsa dagstidningar ett par timmar innan själva biblioteket öppnar, som samtidigt i lugn och ro betrakta konstföremålen.

Den fysiska utformningen av biblioteket förmedlar en känsla av dess kärnverksamhet som baserad på ganska traditionella värderingar. Kärnverksamhet verkar med utgångspunkt i observationen utgöras av bibliotekets samtliga delar. Dessa delar ingår i den totala kärnverksamheten men definitionen är alltså delbar. Varje del är en kärnverksamhet. Frågan, som vi har ställt oss tidigare i detta arbete, blir då vad som utgör den övergripande, sammanhållande kärnverksamheten.

Att se på bibliotekets kärnverksamhet med ovanstående synsätt, både förenar sig med och skiljer sig från måldokument och de uppfattningar respondenterna givit uttryck för i intervjuerna. Detta gäller både Broby och Eslöv. Baserat på måldokumentets betoning på att biblioteket ska vara en mötesplats och ett samhällets vardagsrum handlar det kanske främst om att biblioteket rent lokalmässigt verkar ha svårt att utgöra en sådan. I Broby påpekas detta också noga från bibliotekets sida i Biblioteksutredningen och i måldokumentet talar man heller inte om någon särskild kärnverksamhet, vilket åtminstone en av respondenterna också påpekar.

De uppfattningar bibliotekarierna i intervjuerna ger uttryck för ser å ena sidan ut att gå i samklang med hur vi har tolkat bibliotekets utformning, det vill säga som en kärnverksamhet som kan delas upp i olika viktiga bitar. Bibliotekarierna ger var för sig uttryck för att detta är deras personliga uppfattningar av kärnverksamheten. Å andra sidan talar bibliotekarierna också om ett annat sätt att se på vad som utgör bibliotekets kärnverksamhet - att vara en kompetent och tillgänglig resurs för användaren. Detta är den uppfattning av kärnverksamhet som de menar att chefen har.

Våra samtal visade att ett begrepp som kärnverksamhet inte har något egentligt fäste inom de bibliotek vi observerade. Man tillskrev de vanligt förekommande uppgifterna på biblioteket epitetet kärnverksamhet utifrån att de ansågs viktiga. Arbetsmoment som får verksamheten att gå runt får sin betydelse genom att kallas kärnverksamhet i den meningen att de inte går att plocka bort. Det kan ha att göra med att man talar utifrån sitt bibliotek, inte folkbibliotek i stort – det dagliga arbetet är det man ser och har att ta ställning till. Men den här ganska splittrade och i slutänden vaga uppfattning om kärnverksamhet gör i sin tur att identiteten framstår som ganska diffus.

Till tonerna av folkbildning...

Folkbiblioteken har idag en position som en av de få för alla öppna och avgiftsfria offentliga inrättningarna. Tanken är att alla ska känna sig välkomna. Den uppfattningen ligger som en cementerad grund till alla diskussioner, tankar och idéer som vi tagit del av under författandet av den här uppsatsen.

Vi anser att Joacim Hansson har rätt i att det inte är möjligt att, i en diskussion om folkbibliotekets ideologiska identitet, tala om ideologier inom en institution utan att se till det politiska klimat och den hegemoni som för tillfället råder. Hansson rör sig i sin avhandling i tiden kring det förra sekelskiftet. Under 1900-talets inledning bygger man upp ett samhälle där medborgarna ska känna empati och förtroende för varandra, uppmuntras att söka kunskap för att på så sätt garantera att makt och ansvar fördelas demokratiskt. Institutioner ska byggas som främjar vetande medborgare. Här passade

folkbiblioteken in och dess värde låg i dess nyttjande. Folkbiblioteken är en kommunal angelägenhet och är alltså politiskt styrda vilket i sin tur innebär att idén med kommunens bibliotek är politiskt färgad. Vår bedömning är den att folkbibliotek i kommuner av den storlek som vår undersökning koncentrerat sig på i mångt och mycket är starkt knutet till ett kommunalpolitiskt koncept – en sorts kommunbyggsats. Vilket i sin tur gör att tankar kring dess kärnverksamhet uppgår i ett större kultur- och fritidskoncept men att kommunledningen egentligen inte har så stor kunskap, eller idéer, om vad biblioteket kan bidra med och vad dess personal har för kompetenser. Vi får hos Bo Jonsson stöd för våra tankar om att det råder en tyst förhoppning om att kommuninvånarna själva ska finna sin väg till biblioteken, eftersom man har en tro på att där finns de medel som kan vara en del i att man får de medborgare man tycker sig behöva för en fungerande kommun.

Man kan tolka det - som vi diskuterar identiteten på sidan 15 - som att bibliotekets identitet har skapats utifrån dess verksamhet men att man från beslutsfattarhåll nu låter den identiteten styra verksamheten. Eftersom folkbibliotekets identitet är så förknippad med demokratiska värderingar, kan man uppleva det som att man ”bryter” mot de värderingarna om man går in och ändrar för mycket i verksamheten. Men den demokratiska identiteten, att vara till för alla, riskerar att utarmas just utan ett underhåll av verksamheten. Biblioteket kan inte fungera som ett färdigt koncept utan måste se på verksamheten med en vidvinkel. Kan man lära av andra branscher, ta in idéer från till exempel affärsvärlden och om nödvändigt översätta de idéerna till att passa biblioteket. Det finns ett glapp när det gäller tankar och idéer kring verksamheten mellan den biblioteksnära personalen och de som mer ingår i den mer övergripande förvaltningsgruppen. Kan det vara så att de gemensamma traditionerna i form av värderingar som befäster uppdraget kring- och med verksamheten skapar en sorts överenskommelse, en passivitet? Risken, som vi ser det, finns att den här tystnaden, eller passiviteten, utmynnar i att strategiska planer och måldokument förblir ord på papper och att man ser upprättandet av sådana dokument som det färdiga arbetet.

Att folkbildningsidealet lever i allra högsta grad är inte att ta miste på och det idealet finns med när beslut ska fattas om folkbibliotekens verksamhet. Nya konstellationer, samarbetspartners kan komma att dras genom den eklut som utgörs av det syfte som genomsyrar folkbiblioteksdiskursen – att fostra medborgarna till att bli goda och engagerade medborgare. Däremot finns det en mer tydlig medvetenhet om individens betydelse och folkbibliotekets möjligheter och koncentration på dennes behov och intressen än vad som var fallet under folkbibliotekets tidiga år. Man når gruppen, kommuninvånarna, genom att locka individen.

Bibliotekschefen i Eslöv berättade att när man diskuterade biblioteksplanen uppstod det en diskussion om just folkbildning. I planen står det att biblioteket ska utvecklas i samverkan med sina brukare och hon menade att några ansåg detta vara en självklar hållning. Men det fanns de som tyckte att biblioteket skulle anta en mer ledande position och inte förhålla sig så passivt. I den pedagogiska diskurs som Bo Jonsson behandlar i sin avhandling använder han sig av ett diskursanalytiskt begrepp: ”styrningsmentalitet” som går ut på att invånaren själv ska styras mot ett självreglerat beteende (Jonsson 2003, s. 30). ”Folkbiblioteket ska skapa förutsättningar för invånarens upplysning för att hon därigenom ska upptäcka sin egen önskan att göra sig till medborgare” (ibid. s. 79).

Utifrån våra upplevelser av hur man resonerar kring begreppet kärnverksamhet i de bibliotek som vi besökte ligger det nära till hands att tolka det som att man ser sig själv som en sorts hjälp till självhjälp. I den meningen att man identifierar sin kärnverksamhet utifrån det man redan gör. Det verkar finnas en rädsla för att komma med något nytt innan ett direkt behov eller önskemål har uttryckts. Vi tolkar det lite som att man inte vill förknippas med en ”tala-om-för-folk-vad-de-behöver-och-mår-bäst-av”-tradition som folkbildningsidéerna är anfrätta av.

Nya sätt att tänka

I stället för att stanna vid den vanliga retoriken om kärnverksamhet som bestående av olika viktiga delar av biblioteksverksamheten har vi försökt dra linjer mellan en definition av kärnverksamhet och verksamhetsidéer som vi funnit utanför biblioteksvärlden. Företagsekonomiska teorier ger uttryck för att det som allt som oftast hindrar företagen från att se framtiden och därigenom upptäcka nya marknader är att cheferna skaffar sig kunskaper om framtiden från den existerande marknadens snäva perspektiv. Under arbetets gång har vi utvecklat en tanke om att kärnverksamheten hos folkbiblioteken är knuten till en övergripande tanke som rör sig om tillgängliggörande av information i olika former.

Vår empiriska undersökning visar att de biblioteksverksamma i stor utsträckning talar om och refererar tillkärnverksamhet på folkbibliotek utifrån individuella uppfattningar. Därmed blir kärnverksamheten ofta något som utgörs av ens individuella arbetsuppgifter vilka man naturligt nog uppfattar som betydelsefulla. För att kärnverksamhet på folkbibliotek ska fungera som ett begrepp med betydelse och som man kan använda i folkbibliotekens utveckling tror vi att biblioteken skulle tjäna på att se kärnverksamheten som en verksamhetsidé som spänner som ett paraply över verksamhetens olika delar. Detta bildliga paraply utgörs alltså av en övergripande, gemensam tanke om vad kärnverksamhet innebär och består av för det specifika biblioteket. De specifika förutsättningar som ett folkbibliotek har är nämligen också av stor betydelse då man definierar kärnverksamheten, vilket vår undersökning visar. Att se på kärnverksamheten genom en ideologi, där ideologi till exempel kunde innebära ett ekonomiskt perspektiv på biblioteksverksamheten, med ett innehåll som gagnar det specifika biblioteket skulle också vara en möjlighet att göra begreppet kärnverksamhet användbart. Men att se kärnverksamhet i ett sådant ljus är inget som våra respondenter ger uttryck för, utan snarare finns det alltså hos flertalet av dem en tendens att, åtminstone i ett första associativt skede, se på kärnverksamhet som det som är viktigt i verksamheten eller det som är ens individuella uppgifter i organisationen.

Vi upplever dock att bibliotekscheferna jobbar för att på ett tydligare sätt rikta verksamheten utåt i kommunen och visa att man är en tillgång och resurs när det gäller till exempel utbildning i kommunen. De beskriver vikten av att marknadsföra bibliotekets kompetens och att samarbeta med andra instanser. Både de kommuner som vi granskat närmare har en närhet till större studieorter, Broby till Kristianstad och Eslöv till både Lund och Malmö. Både Kristianstad och Malmö har dessutom relativt nya högskolor som innebär en ökad inflyttning. Detta skulle kunna innebära att man ser på

studiestödjande verksamhet som en kärnverksamhet – detta gäller främst Eslöv vars närhet till två orter med besvärlig bostadssituation torde kunna lansera kommunen som ett alternativ med bland annat hjälp av bibliotekets kompetenser. Här tror vi att storleken på biblioteket och kommunen kan ha betydelse för hur väl man lyckas. En liten kommun har mindre resurser att erbjuda, men med bibliotekschefer som även är aktiva på en annan kommunal nivå skapas kanske möjligheter för biblioteket att marknadsföra sig.

Överhuvudtaget har det i den teoretiska och empiriska undersökning vi gjort visat sig att chefen har en viktig roll i frågan om verksamhetens utformande och hur man ser på kärnverksamhet. En chef skulle kunna välja att arbeta med verksamheten ur ett perspektiv med företagsekonomiska influenser. För folkbiblioteket finns då möjligheten att använda principen om 'högt värde för pengarna' vilket är en ekonomityp som är betydelsefull för verksamheter där resurserna är knappa i förhållande till ambitionerna. (Widebäck, 1995). Såväl i Eslöv som i Broby var övertygelsen om betydelsen av personalens kompetens framträdande, framför allt hos cheferna. Flertalet av respondenterna instämde dessutom i det påstående vi ställde dem inför som handlar om att "kärnverksamhet på folkbiblioteken idag handlar mer om att kunna peka ut bibliotekariens kompetens än om själva boksamlingen." För att kunna anamma en ekonomityp som ovan krävs det att kunskaps- och kompetenskapitalet underhålls för att det inte ska försvinna, och att man väger resursinsatser mot varandra. Vad är det egentligen man värderar i verksamheten. Vad är det man anser är kärnverksamhet?

För att hålla oss kvar i ett företagstänkande som går utanför det bibliotekariska och som återknyter till våra tankar om samhällets branscher som koncept och livsstilar kan vi peka på ekonomers övertygelse om att ett företags överlevnad handlar om att konkurrera om morgondagens branschstruktur, samt att det från ledningens sida finns en vision om hur man ska hantera nya möjligheter och hot. Det är framför allt viktigt att man vet vilka kompetenser som är viktiga för företaget. Den undersökning Kent Fernström gjort av bibliotekschefers roll för bibliotekens framtid visar att det som cheferna beskrev som kärnvärden i hög grad överensstämde med hur detta beskrevs i måldokumentet för biblioteken (Fernström, 2000). Det fanns en bred konsensus om folkbibliotekets huvuduppgifter mellan cheferna. Inställningarna stämmer väl överens med den diskurs som Bo Jonsson anser sig ha funnit hos de beslutsfattare som han intervjuat. Man har från kommunledningarnas sida som mål att skapa en väl fungerande kommun och det kräver aktiva och ansvarsställande invånare. Utan att egentligen ha en idémässigt förankrad tanke om vilken roll biblioteket kan spela här så lämnar man över det ansvaret på individen och litar till att hon löser det själv. Vi har funnit betydelsefulla likheter, men även skillnader som vi tror kan bero på personalens bakgrund, kommun och kanske ett intresse för hur biblioteket representeras.

Den intervjuundersökning vi här har gjort har visat att man diskuterar det dagliga biblioteksarbetet, men att man sällan gör det utifrån begreppet kärnverksamhet. I de fall en diskussion uppstår handlar det oftast om att man ställs inför något nytt i verksamheten. Vi tolkar det inte som att respondenterna absolut måste ha en klar definition av vad just kärnverksamhet är, men man vill kunna urskilja en tydlig linje i arbetet, vad det är som är viktigt. Bibliotekarierna upplever inte att bibliotekens

måldokument har stor inverkan på det dagliga arbetet, även om man inte tycker det är något fel på målen i sig.

Värden

I de intervjuer som vi gjorde var det personalens kompetens som framträdde som det viktigaste som biblioteken hade att erbjuda. Bibliotekschefen i Eslöv uttryckte det som att den var den främsta garantin för att kunna bygga upp biblioteksverksamheten igen om den gick förlorad. Att se och identifiera vilka kompetenser som verksamheten behöver och kommer att behöva är ett sätt att få en bild av dess identitet och en förmåga att hantera möjligheter och hot. Personalens kompetenser är en del av bibliotekets identitet – de två, personalens och bibliotekets, identiteterna ger så att säga varandra – enligt Knöös och Englund. Men det här kräver samtidigt att man diskuterar sig fram till vad som är tanken med det man gör.

Precis som Joan Magretta visade i sitt exempel med Habitat for Humanity, där man lät uppgiften styra och inte marknaden, har man inom folkbiblioteket ett värde och en uppgift att förvalta som är viktigare än tillvägagångssättet. Motståndet mot att avgiftsbelägga folkbibliotekens tjänster är ett sätt att bevara dess demokratiska värde som en institution som är till för alla. Avgiftsfriheten är ett av de tydligaste sätten att utåt markera detta på, ekonomi ska inte hindra dig från att besöka biblioteket, och samtidigt ett sätt att fullfölja uppgiften med att ge så många människor som möjligt en möjlighet till utbildning och kultur. Motståndet mot avgifter befäster också att man anser att detta representerar något som det är viktigt att alla ges möjlighet att ta del av. Enligt den diskurs som Bo Jonsson fann att man från beslutsfattarhåll uttryckte, är det upp till besökaren att själv finna värdet i vad biblioteket har att erbjuda. Värdet med själva biblioteket uppstår i samma ögonblick som det används men förhoppningen finns att individen inspireras till att bli en, som det heter, ansvarsfull och delaktig medborgare som ger biblioteket dess samhälleliga mening. Men i den inställningen föreligger samtidigt en risk för passivitet.

Man kan utifrån detta säga att en kärnverksamhet för biblioteken är att skapa möjligheter och att arbeta för att så många som möjligt får tillgång till dessa. Här kan idéerna om ett samhällets vardagsrum vara ett sätt att presentera biblioteket. Vilka de är eller kan tänkas bli är upp till individen och likaså är värdet av de möjligheterna både av privat- och samhällelig natur. Men eftersom samhället och världen är föränderlig kan inte ett bibliotek slå sig till ro och tro att man är färdig – i dess kärnverksamhet ligger att man hela tiden är med och skapar, visar på nya och alternativa möjligheter och metoder. Folkbiblioteken skapades utifrån tanken om att ge folk möjligheter och skapade samtidigt ett behov som ger mersmak. Precis som att Henry Fords T-Ford, med sin tillgänglighet, skapade ett sug efter nya bilar med fler finesser och större förmåga, gäller det för biblioteken att se vilka behov man skapar med sin egen verksamhet. Men kanske framförallt att se till att man är med och kan tillfredställa dem. I det kunskapssamhälle som växt fram uppstår det även behov och krav från samhället som biblioteken har att möta – med till exempel en studiestödande verksamhet. Som varandes beroende av kommunens ekonomiska möjligheter, där man jämför det värde man får med de pengar man satsar, är det ytterst viktigt att bibliotekschefer och bibliotekarier för en löpande

diskussion kring vad det är man gör. Att identifiera sin kärnverksamhet kan betyda att man får något att ställa sina idéer och farhågor emot samt att värdet av ens verksamhet blir så tydligt och förankrat i kommunen att eventuellt ökande kostnader ses som rimliga.

Den nya teknikens genombrott visade sig passa biblioteken alldeles ypperligt. Delar av den redan existerande verksamheten kunde förenklas på ett sätt som gjort till exempel fjärrlån mer tillgänglig. Detta är en positiv förändring som kan hjälpa till att omdana bilden av biblioteket. Det fick vi explicit berättat för oss av chefen i Broby, men även i Eslöv uttryckte man en tydlig mening om att det är något som man anser främja kommunens biblioteksbesökare. Det är en av anledningarna till att informationskompetensen hos personalen seglat upp som en av bibliotekets främsta tillgångar och därmed definieras det som en av kärnkompetenserna på de bibliotek vi besökt. Man är medveten om sitt behov av en service från större bibliotek och vi kan skönja en samsyn när det gäller betydelsen av denna. Just fjärrlåneservicen och dess möjligheter betonas och blir kanske mer angelägen på ett bibliotek av den storleken som vi besökt, eftersom genom en väl fungerande fjärrlåneservice blir ett mindre bibliotek på så vis större. Man kan på så vis stärka sin position som en viktig del av bland annat utbildning och kultur i sin kommun men då gäller det förstås att övertyga de styrande om att man har något att bidra med till den lokala samhällsutvecklingen. Det här betyder inte att man för den skull kan reducera den lokala samlingen till ett minimum, det är ändå den som kommuninvånarna i första hand möter. Göran Widebäck skriver att biblioteket redan ger ett visst bidrag genom stödet till utbildning men att man från bibliotekshåll mer konkret måste ge uttryck för tanken att man ser kommunens problem som bibliotekets. ”Om lokal samhällsutveckling kom att betraktas som centralt verksamhetsområde skulle åtskilligt av nuvarande aktiviteter kunna hänföras till detta och få ökad uppmärksamhet” (Widebäck, 2003). Det här menar han skulle göra att biblioteket fick en mer central position i det lokala samhället.

Vi återkommer till Torekulls berättelse om Emaljeringverket i Ronneby. Dess funktion att förse hushållen med hushållsredskap minskade aldrig, det var emaljeringskompetensen som förlorade sitt värde när plasten kom. Men verket såg den kunskapen som verksamhetslogikens grund och gick omkull. Om man från början såg emaljeringen som en kärnkompetens så innebar utvecklingen och tillkomsten av nya material att man var tvungen att flytta definitionen. Utan att för den skull byta bransch. Men det gjorde man aldrig. På folkbiblioteken har den tidigare dominerande kompetensen att tillhandahålla en lokal mediesamling minskat i betydelse, även om vi anser att existensen av en lokal samling hjälper till att skapa ett rum som också har ett värde. Men tanken med folkbibliotek och värdet har inte förändrats utan kanske snarare moderniserats. Verksamheten har hamnat i nya sammanhang och det demokratiska värde man har innefattar idag en betydligt större del av befolkningen än vad som var fallet vid starten. Gruppen ’alla’ har blivit större. Det här innebär att folkbiblioteket förblivit en del av det samhälle som det verkar i.

Till skillnad från artikeln i *Analys & Kritik*, som vi refererar till under ’Vad är kärnverksamhet’, menar vi att en definierad kärnverksamhet inte måste stå i ett motsatsförhållande till breddning när det gäller folkbibliotek. Inom näringslivet och vad det gäller vinstdrivande verksamheter är kärnverksamhet mer koncentrerat till en vara

eller tjänst. När företaget måste släppa in fler varor i sitt sortiment eller erbjuda ytterligare tjänster måste fokus flytta sig för att marknadsföringen ska fungera men inåt är det fortfarande samma kärnverksamhet som gäller. De sektorer inom vilka biblioteket verkar gör breddningen nödvändig. Det kanske kan ses både som dess lycka men också ett av problemen när det gäller marknadsföring. Men problemet hos biblioteken är inte, som hos WM-data, att det riskerar att upplevas som förvirrande med olika aktiviteter och arrangemang utan att man varit så dålig på att just marknadsföra sig.

Ett sätt att förhöja och bevara värdet med det man gör är att förankra en bild av biblioteket hos främst beslutsfattarna som en källa till utveckling, mångfald och ett av kommunens kugghjul.

Vad spelar identiteten för roll och vad händer med den?

Vi har sett att olika uppfattningar av folkbibliotekets identitet spelar en viktig roll för hur verksamheten ser ut. Utifrån de teoretiska ställningstaganden vi har arbetat med ser vi det som att identiteten bidrar till utvecklingen av folkbiblioteket. Genom att identifiera verksamheten kan man föra den framåt. Förändringar i biblioteksverksamheten leder till behovet att omdefiniera identitetsuppfattningarna och olika uppfattningar leder till en granskning av vad biblioteket ska göra och inte göra – och därmed ser vi en koppling till frågan om hur kärnverksamhet ska hanteras.

Även om man vill bevara värden som man anser att biblioteket idag representerar måste man identifiera sin verksamhet för att därigenom diskutera hur man kan driva den framåt i tiden. Detta borde vara en prioritet för ett företag som vill föra ut en tydlig verksamhetsidé. Därför bör biblioteken ha en förmåga att hitta nya modeller för funktionssätt och därmed en beredskap för framtiden. Den viktigaste förutsättningen för detta är att företaget har en förankring i någonting som är känt för företagets medarbetare. Detta kan utgöras av en diskussion kring organisationens identitet och vad den innebär. Som vi har sett efterlyser flera av våra respondenter en mer kontinuerlig diskussion kring det dagliga arbetet och kärnverksamheten. Joakim Hansson har visat på att det är möjligt att upptäcka folkbibliotekets ideologiska identitet i den bas där institutionens värderingar formuleras (Hansson, 1998). Denna bas utgörs till stor del av det sätt som man talar om folkbiblioteken. En upplevelse av att man är säker i denna diskussion - vad verksamheten består i - kan då kanske även resultera i en klarare uppfattning om bibliotekets identitet. Utifrån denna modell kan man se en relation mellan kärnverksamheten, identitetsskapandet och den nytta båda företeelserna har som verktyg i formandet av en beredskap för folkbibliotekets framtid.

De förändringar som folkbiblioteket har ställts inför, till exempel nedskärningar, ny teknologi och förändrat användarmönster har gjort att man känt av kraven på en omdaning av den institutionella identiteten. Men samtidigt tenderar människan att i tider av förändring söka trygghet i den gamla identiteten. Vi upplever utifrån våra intervjuer att det kan vara så i vissa fall. Detta ser dock ut att vara individuellt betingat och inget gemensamt drag vare sig för bibliotekarier, bibliotekschefer eller specifika bibliotek. Till en början antog vi att uppfattningen om vad som ligger i bibliotekets uppgift, vad som är det vi här vill kalla kärnverksamhet och som sammantaget utgör bibliotekets

identitet, kunde vara beroende av hur väl chefen har lyckats föra ut sin övertygelse i denna fråga till medarbetarna. Den uppfattning man som bibliotekarie har förefaller dock snarare vara tudelad. Betydelsen av kärnverksamheten kan bestämmas utifrån chefens sätt att tala om bibliotekets uppdrag, men kan också bestämmas utifrån en – i många fall stark- individuell aspekt.

Slutdiskussion

Vad är då vitsen med att diskutera och analysera hur man på folkbibliotek ser på kärnverksamhet och dess relation till förändringar och identitet? För att tydliggöra de slutsatser som analysen leder fram till redovisar vi här våra förslag på hur man skulle kunna tala om kärnverksamhet i folkbiblioteksvärlden.

Vi anser att detta svarar mot vårt syfte som är att tydliggöra hur folkbibliotekets kärnverksamhet har förändrats och under vilken påverkan detta har skett, hur man kan se på folkbibliotekets kärnverksamhet idag och vad det har för betydelse för bibliotekets identitet och roll. I vår undersökning har vi arbetat utifrån följande frågeställningar:

- Vilken betydelse har idag ett begrepp som kärnverksamhet för folkbiblioteket?
- Finns det en i bibliotekssverige gemensam syn på vad kärnverksamhet är?
- Hur har folkbibliotekets förändrade uppgifter och de nya krav som ställs påverkat uppfattningen om vad dess kärnverksamhet består av?
- Finns det ett förhållande mellan kärnverksamhet och folkbibliotekets identitet?

Dessa frågeställningar har vi främst sett som verktyg i strävan efter att uppnå vårt syfte, men vi anser att frågorna besvaras i analysen.

Ett av de viktigaste perspektiven som ett folkbibliotek har att ta hänsyn till när man diskuterar betydelsen av sin kärnverksamhet är kommunperspektivet. Vi har genom arbetet med vår uppsats alltmör kommit att inse hur viktigt det är att det finns ett samarbete som går ut på att biblioteket ser kommunens utveckling och dess effekter som något som påverkar det. För biblioteket innebär det här att man måste lyfta blicken och kanske ifrågasätta verksamheten och därigenom skapa nya möjligheter.

Identiteten spelar en stor roll för en verksamhets utveckling. Medarbetarna i en organisation måste ha en hög medvetenhet om vad det är som utgör verksamhetens kärna. Insikten om den kärnan förser i sin tur medarbetaren med en ökad förståelse om vad den egna kompetensen i verksamheten består i. Här finns ett samband mellan att klargöra verksamhetens identitet och att tydliggöra medarbetarnas kärnkompetenser.

Den kärnverksamhet som man traditionellt sett har betraktat som bibliotekets, den lokala samlingen och kunskapen om den, har förlorat i betydelse. Bibliotekets

möjligheter och förmåga att nå bortom den egna samlingen har öppnat för nya tankar och idéer. Tillgången på böcker har ökat med IT-utvecklingen och bokklubbar som gör böcker lättillgängliga och pocketböckerna gör att de även är ekonomiskt överkomliga. Bibliotekets verksamhet har förskjutits från att tidigare mer ha handlat om att hantera den lokala mediesamlingen och att bedriva en verksamhet på efterfrågan. Men det finns egentligen ingenting som hindrar att man går ut och satsar på egna projekt. Det här kräver dock att man även från kommunledningens håll ser bibliotekets potential – dess personals kompetenser, kännedom om sin kundkrets, lokalerna och dess faktiska innehåll – som en del av kommunens potential och invånarnas möjligheter. Få institutioner, säger Sven Nilsson, har så tydligt satt användarna i centrum som folkbiblioteken och har, fortsätter han, den mest kvalificerade personalen direkt tillgänglig. Han jämför med till exempel museer där besökaren bara möter vakter och någon i receptionen (Nilssons hemsida 2005).

Någon egentlig samsyn mellan biblioteken när det gäller kärnverksamhet tycker vi oss inte ha upplevt i vår undersökning. Vikten av bibliotekens existens och värdet av vad man gör är man tämligen överens om men när det gäller kärnverksamheten landar man allt som oftast i tradition eller ett inringande av all verksamhet. Det här innebär att vi har kommit fram till att 'kärnverksamhet' som begrepp inte har fått någon egentlig innebörd. Däremot betyder det inte att man för den skull lider någon brist på tankar om vad man tycker kan ingå i detta "allt" som en kärnverksamhet. Från ledningshåll är man inte främmande för att prova nya samarbeten eller projekt vilket tyder på att vår idé om att mer se till bibliotekets funktion när man ska definiera kärnverksamheten inte är helt främmande. Då kan det underlätta att ställa sig frågor som: Vad har vår verksamhet för funktion och vilken del av verksamheten är viktigast för att den ska fungera?

Kommunperspektivet - identiteten - kärnverksamheten

Som vi ser det, utifrån de kommuner som vi besökte, är synen på kommunen framträdande när man diskuterar sin kärnverksamhet. Vad har kommunen för identitet och vad anses som viktigt i respektive kommun. Vår undersökning pekade på att det finns en vilja hos biblioteket, kanske främst uttryckt av cheferna, att rikta bibliotekets verksamhet ut i kommunen och skapa ett samarbete. Betydelsen av bibliotekariernas kompetens har ökat och var den komponent i verksamheten som framkom tydligast vid våra intervjuer. Det här ser vi som att man från biblioteksledningens håll ser sig själva som en del i kommunens verksamhet och utveckling. Däremot brister det allt som oftast när det gäller att komma med uppslag till hur bibliotekariernas kompetenser kan användas på nya sätt. Ett försök i den riktningen var dock förslaget från Eslövs bibliotek på en företagsservice i kommunen. Beslutsfattarnas avslag tolkades av bibliotekschefen som att de inte ansåg att företagsservice var en del av bibliotekets kärnverksamhet. Det visar på att ibland definieras kärnverksamhet i tillfället, som här när ett förslag togs fram, och att begreppet inte är särskilt förankrat eller har en fastslagen betydelse. Måldokument och dess innehåll kan, som i det här exemplet, hamna i en situation om vem som äger tolkningsföreträdet när nya idéer läggs fram. Den föreslagna företagsservicen kan ses som en del i Eslövs biblioteksplan där företag nämns som en målgrupp och det ingår även i den strategiska planen att man ska kartlägga företagets behov av bibliotekstjänster. Ändå togs förslaget inte emot. Detta exempel tyder på att

det ibland kan vara så att man från bibliotekets håll försöker ta till sig nya uppgifter och faktiskt möta ett krav från till exempel näringslivet. I det här fallet försökte man dessutom vara förutseende och vara med och skapa ytterligare förutsättningar för företagen i kommunen. Eslöv är en expanderande kommun och krav kommer att ställas, eller så kan man se det som att möjligheter för kommunen kommer att öppna sig, och biblioteket har med sitt förslag visat att man är beredd att möta de kraven. Bibliotekschefen såg företagsservicen som en del i bibliotekets kärnverksamhet – man försöker möta en förändring. Dessutom kan bibliotekets identitet ses som en kraft och resurs att räkna med för de som planerar att flytta till kommunen.

Bibliotekets möjlighet och förmåga att nå bortom den egna samlingen har öppnat för nya tankar och idéer. Som vi tidigare diskuterat anser vi att detta att bredda sig, samarbeta eller gå ihop med andra verksamheter, är ett samhälleligt fenomen. Flertalet offentliga lokaler har gett plats för fler verksamheter än vad som var det ursprungliga syftet eller vad man trodde det fanns en marknad för - flygplatser ser ut som köpcentra likaså en del tågstationer – på både gott och ont och det här är ett sätt att tänka som biblioteken naturligtvis påverkas av. Här gäller det att se till möjligheterna och ett sätt att göra detta är att se bibliotekets funktion som ett sätt att definiera dess kärnverksamhet. Fäster man kärnverksamheten vid till exempel en enskild del i verksamheten kan man bli sårbar, och dessutom begränsad, då det finns delar i verksamheten som har konkurrens utifrån. Andra kan göra delar av vad biblioteken gör, som att förmedla böcker, information kan man söka på nätet, sagostunder kan arrangeras på lekis, dagis eller fritids. Den här konkurrensen om olika aktiviteter innebär inte ett hot mot bibliotekets kärnverksamhet utan snarare att det finns ett behov av det man gör. Att säga att allt biblioteket gör är dess kärnverksamhet blir detsamma som att säga att inget är det och kan leda till passivitet. Man måste se till kärnverksamhet som en större mer övergripande verksamhetsidé.

Att definiera en kärnverksamhet är på intet vis detsamma som att cementera verksamheten. Den mer övergripande, mer till funktionen knutna, synen på kärnverksamhet innebär alltså inte att verksamheten måste se likadan ut på samtliga folkbibliotek. Olika delar kan vara olika viktiga från kommun till kommun beroende på till exempel dess demografi och geografiska läge. Man har inom biblioteksvärlden det gemensamt att det finns en tradition av demokratiska värden där biblioteksrummet är tänkt som ett offentligt vardagsrum och man har i stort även anammat IT-tekniken. Det här, vågar vi påstå, är gemensamt för alla folkbibliotek i landet, även om just ordet 'vardagsrum' bytts ut mot det mindre folkhemsanstuckna 'mötesplats'. Men vi undrar huruvida man för den skull kan tala om en gemensam kärnverksamhet hos folkbiblioteken. Här finns de rent demografiska skillnaderna eller närheten till någon av de större kommunerna som kanske har högskola eller universitet. Övergången från det beteende hos besökarna som Sven Nilsson beskriver som kollektivt och standardiserat till att mer handla om individuella stilar borde också avspeglats i verksamheten rent lokalt. Beteendet har förändrats både när det gällde hur man använder biblioteket till val av läsning och så vidare. Det här gör också att förutsättningarna för kanske främst de mindre folkbiblioteken ter sig olika.

I ett folkbibliotek ligger kärnverksamheten nära uppgiften, men uppgiften ska mera ses som ett riktmärke. Man får inte tappa fokus när man öppnar för nya initiativ och

samarbeten – det som öppnar för en grupp kan stänga för en annan. Värt att notera, och vara medveten om, är att tolkningsföreträdet när det gäller ord som 'bildning' och 'kultur' är förbehållet vissa delar av samhället. Något som är en viktig del i diskussionen kring uppgift och värde. Det större perspektivet när det gäller kärnverksamhet kan förhindra den risk man annars löper att se nya tankar, idéer och projekt som hot mot de befintliga delarna istället för att anamma dem som tillhörande samma verksamhet. Vi ser det som en öppning till kreativitet och fantasi när det gäller att finna nya projekt och samarbetspartners för folkbiblioteken.

På sidan 16 nämner vi att en del branscher, inklusive folkbiblioteket, kommit att bli mer eller mindre beroende av IT för att bedriva sin verksamhet och hur själva tekniken på grund av sin outhärlighet skulle kunna ses som en kärnverksamhet. Folkbibliotekets arbete har också underlättats av den nya tekniken men det vore märkligt att definiera den som bibliotekets kärnverksamhet. Däremot öppnar teknologin för fler möjligheter och ska inte bara ses som något som går att applicera på det traditionella biblioteksarbetet. Folkbiblioteket kan tjäna på att tala om kärnverksamhet som en mer övergripande verksamhetsidé snarare än att fokusera på de enskilda delarna i en verksamhet. Genom att nagla fast kärnverksamheten vid olika delar, som till exempel barnverksamhet eller den lokala mediesamlingen, löper man risken att reducera verksamheten till något som egentligen inte är själva verksamhetens funktion. Dessa delar är snarare en garanti för att kärnverksamheten skall fungera i enlighet med det värde man har att förvalta. Folkbibliotekets kärnverksamhet måste utvecklas och förändras på ett sätt så att man fortsätter uppfylla den uppgift man har i vilket förvaltningen av detta, demokratiska, värde ingår. Om kärnverksamheten under folkbibliotekens första år rörde sig om bokutlåning med fokus på den egna samlingen samt en mindre utåtriktad hållning, är det idag viktigt att resonera kring kärnverksamheten på ett sätt som gör det begripligt även för användarna. Det handlar i en betydligt högre grad om ett samspel mellan biblioteket och låntagaren/besökaren. Samhället har utvecklats åt en riktning som innebär att fler människor idag utbildar sig eller tar del av olika projekt och arrangemang som gör att de har med sig nya förväntningar och krav på folkbiblioteken. Det svåra med att låta sättet på vilket man driver sin kärnverksamhet vara föränderlig är att det kan vara svårt att hålla ögonen på det samhälleliga värde man har.

Kompetensen och den egna identiteten hos de bibliotekarier som arbetar på folkbibliotek är en viktig del för hela bibliotekets identitet. Folkbiblioteken är en del i samhällets utveckling inom flera områden, det påverkar och påverkas, och arbetet kryddas med ideal, politiska värderingar, vanligt tyckande och säkerligen en och annan fördom. Det här gör att diskussioner och samtal kring verksamheten är oerhört viktiga för att hålla verksamheten tydlig och meningsfull för den enskilda bibliotekarien. Som vi tidigare pekat på är den här medvetenheten viktig för att medarbetarna ska förstå och inse den egna kompetensen som i sin tur är en del av bibliotekets identitet. Därför anser vi att bibliotekets identitet är intimt förknippat med dess kärnverksamhet och att bibliotekets värden finns med när man diskuterar kärnverksamheten.

Som vi ser det måste kärnverksamheten definieras med det demokratiska värdet i botten och i åtanke. Detta är inte mindre viktigt eftersom bibliotekets verksamhet hela tiden påverkas av vad som händer i samhället. Satsningarna på till exempel studiestödjande verksamhet är ett tydligt exempel på detta och har resulterat att man nog får säga att det

är det som idag utgör folkbibliotekets kärnverksamhet. Det är en nästan nödvändig verksamhet idag för de flesta bibliotek och är dessutom en långsiktig sådan. Men för att lusten till kunskap ska födas och stimuleras gäller det för biblioteken att hela tiden slå vakt om de andra delarna som ger oss möjlighet till upplevelser utanför den fastslagna nyttans ramar.

Vi vill tacka den bibliotekspersonal i Östra Broby samt Eslöv som generöst ställde upp med sin tid och sina tankar och på så sätt hjälpte oss i vårt arbete.

När en av stenarbetarna som var med vid
uppförandet av St Paulskatedralen i London
tillfrågades om vad han arbetade med, svarade han:
”Jag bygger katedraler”.

Källförteckning

Analys & Kritik.

[http://www.analyskritik.press.se/ekonomi/Ekonomi.htm#Myten om kärnverksamhet](http://www.analyskritik.press.se/ekonomi/Ekonomi.htm#Myten%20om%20k%C3%A4rnverksamhet)

Atlestam, Ingrid (1997). Det rättvisa biblioteket – framtidens folkbibliotek. *Biblioteket i samhället*. s.4-7.

Audunson, Ragnar (1996). *Change processes in public libraries. A comparative project within an institutional perspective*. Högskolen, Oslo.

Bell, Judith (2000). *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur, 3. Uppl.

Biblioteksutredning för Östra Göinge kommun.

Collins, James C, Porras, Jerry I (1996). Building your company's vision. *Harvard Business Review*. Sept – oct 1996.

Dagens Nyheter. <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=678&a=71916>

Eagleton, Terry (1991). *Ideology. An introduction*. London: Verso.

Enström, Peter (1995). Folkbibliotek i förändring. Nödvändighet, möjlighet eller bara tillfällighet. I Höglund, Lars (red.) *Biblioteken, kulturen och den sociala intelligensen: aktuell forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap*. Göteborg: Valfrid.

Eslövs kommuns hemsida: www.eslov.se

Fernström, Kent (2000). Visioner för svenska folkbibliotek. En postenkät riktad till 75 bibliotekschefer. Borås: Magisteruppsats i Biblioteks- och Informationsvetenskap. 2000:6.

Folkbibliotek i Sverige: Betänkande av folkbiblioteksutredningen (1984). Statens offentliga utredningar 1984:23. Utbildningsdepartementet. Stockholm: Liber.

Ginman, Mariam (1995). Paradigm och trender inom biblioteks- och informationsvetenskap. I Höglund, Lars (red.) *Biblioteken, kulturen och den sociala intelligensen: aktuell forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap*. Göteborg: Valfrid, nr. 5.

Hamel, Gary, Prahalad C K (1994). *Att konkurrera för framtiden*. Boston: Harvard Business School Press.

Hansson, Joacim (1998). *Om folkbibliotekets ideologiska identitet. En diskursstudie*. Göteborg: Valfrid, nr. 17.

Jonsson, Bo (2003). Folkbiblioteken som passiva påverkare. *Bibliotek i samhälle* (4) s. 28-29.

Jonsson, Bo (2003). *Medborgaren och marknaden. Pedagogisk diskurs för folkbibliotek*. Linköpings universitet.

Knöös, Joakim, Englund, Mikael (1999). *Strategiskapande för framtiden. Att ifrågasätta sin verksamhet och flytta gränser*. Göteborg: BAS.

Magretta, Joan (2002). *Vad är management egentligen?* Stockholm: Svenska Förlaget.

Måldokument Östra Göinge kommun:
<http://www.ostragoinge.se/kulturofritid/index2.htm>

Nilsson, Sven (2005). *Futurum Exactum Sven Nilssons hemsida*. ABM-institutionerna mellan evigheten och kundnyttan. <http://www.futurum.polyvalent.se/abm.html>
Hämtat den 2005-04-26.

Nilsson, Sven (2003). *Kulturens nya vägar*. Malmö: Polyvalent AB.

På väg. Strategi för Eslövs bibliotek 2005.

Ristarp, Jan, Andersson, Lars G (2001). *Mitt i byn*. Lund: Bibliotekstjänst.

Stenquist, Bjarne (2003). *Är det på efterkälken Sverige åker?* Lund: Bibliotekstjänst.

Svedjedal, Johan (1993). *Bokens samhälle : Svenska bokförläggareföreningen och svensk bokmarknad 1887-1943*. Vol. 2. Stockholm: Svenska bokförläggareföreningen. Malmö: Forum.

Thomas, Barbro (2001). Rättning i byn. *Ikoner* (6), s. 35-38.

Thomas, Barbro (2003). "Vad är nationell bibliotekspolitik?" *Biblioteksbladet* (9), s. 14-15.

Torekull, Bertil (2002). *Det emaljerade hjärtat*. Wahlström & Widstrand.

Widebäck, Göran (1995). Folkbibliotekens verksamhetslogik. I Höglund, Lars (red.) *Biblioteken, kulturen och den sociala intelligensen: aktuell forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap*. Göteborg: Valfrid, nr. 5.

Widebäck, Göran (2003). *Mötesplats inför framtiden*.
www.hb.se/bhs/motesplats/B&I-konf2003/block.htm

WM-data. <http://www.wmdata.se/wmwebb/article/articleDocument.asp?id=128>
(Artikel från Inblick, publicerad 2001-09-18).

Örom, Anders (1993). Bibliotekariske identiteter, formidlingsarbejde og arbejdsorganisering. *Biblioteksarbejde* (39).

Östra Göinge kommuns hemsida: <http://www.ostragoinge.se/index.htm>

Bibliotekskataloger

Lovisa: <http://lovisa.lub.lu.se/cgi-bin/webgw/chameleon>

Malin: www.malmo.stadsbibliotek.org

Databaser

Artikelsök: www.btj.se

Elin: <http://www.lub.lu.se/>

<http://www.libris.kb.se>

Uppsatsdatabas Högskolan Borås: <http://193.11.70.91/thesis/>

Uppsatsdatabas Lunds Universitet: <http://theses.lub.lu.se/undergrad/>

Sökmotorer

www.google.se

Muntliga källor

Intervjuer på Eslövs Stadsbibliotek 2005-03-14.

Intervjuer på Broby huvudbibliotek 2005-03-11 samt 2005-03-14.

Bilaga 1 - intervjufrågor

- 1 Vilka associationer gör du när du hör begreppet kärnverksamhet?
- 2 Finns det någon del i verksamheten som du skulle vilja beskriva som bibliotekets kärnverksamhet?
- 3 Vad anser du att kärnverksamheten består i på just detta bibliotek?
- 4 Har den synen förändrats i o m att kraven, som t ex kunskapslyftet och den nya tekniken, har förändrats på biblioteken? Har din egen uppfattning av vad kärnverksamhet är förändrats?
- 5 Tycker du att det är viktigt med en definierad kärnverksamhet?
- 6 På vilket sätt?/Varför inte?
- 7 Vilken är bibliotekets huvudman?
- 8 Förs det en dialog med denna om bibliotekets uppdrag, eller vem avgör vilket som ska vara just detta biblioteks uppdrag?
- 9 Det är tydligen svårt att fastställa en definition av begreppet kärnverksamhet. Tror du att man i det dagliga biblioteksarbetet talar om kärnverksamhet utan att kalla det just kärnverksamhet?
- 10 Vad är din uppfattning av vad kärnverksamhet är?

